

LAPORAN KETUA AUDIT NEGARA

PENYATA KEWANGAN KERAJAAN NEGERI DAN
PENGURUSAN KEWANGAN KEMENTERIAN/
JABATAN/AGENSI

NEGERI SABAH

TAHUN 2014

JABATAN AUDIT NEGARA MALAYSIA

LAPORAN KETUA AUDIT NEGARA TAHUN 2014

**PENYATA KEWANGAN KERAJAAN NEGERI
DAN PENGURUSAN KEWANGAN
KEMENTERIAN/JABATAN/AGENSI
NEGERI SABAH**

KANDUNGAN

KANDUNGAN

PERKARA	MUKA SURAT
KATA PENDAHULUAN	vii
INTISARI LAPORAN	xi
BAHAGIAN I - PENGESAHAN PENYATA KEWANGAN KERAJAAN NEGERI SABAH BAGI TAHUN BERAKHIR 31 DISEMBER 2014	
Pendahuluan	3
Objektif Dan Metodologi Pengauditan	4
Pengesahan Penyata Kewangan Kerajaan Negeri Sabah Bagi Tahun Berakhir 31 Disember 2014	4
BAHAGIAN II - ANALISIS KEWANGAN KERAJAAN NEGERI	
Latar Belakang	7
Kedudukan Kewangan Kerajaan Negeri	7
Kumpulan Wang Disatukan	7
Wang Awam	8
Akaun Hasil Disatukan	9
Akaun Pinjaman Disatukan	19
Akaun Amanah Disatukan	20
Penyata Prestasi Kewangan	28
Penyata Akaun Memorandum	29
Rumusan Dan Syor Audit	36
BAHAGIAN III - RANCANGAN PEMBANGUNAN KERAJAAN NEGERI	
Pencapaian Pelaksanaan Projek Pembangunan RMKe-10	39
Rumusan	41
BAHAGIAN IV - PENCAPAIAN PENGURUSAN KEWANGAN KEMENTERIAN/JABATAN/AGENSI NEGERI	
Pendahuluan	45
Penambahbaikan Pengurusan Kewangan Oleh Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri	45

PERKARA**MUKA SURAT**

Pelaksanaan Indeks Akauntabiliti	46
Objektif Pengauditan	47
Skop Dan Metodologi Pengauditan	47
Kawalan Utama	47
Penemuan Audit	59
Pemeriksaan Audit Mengejut	67
Syor Audit	68

**BAHAGIAN V - PENYERAHAN, PEMBENTANGAN
PENYATA KEWANGAN DAN PRESTASI
KEWANGAN AGENSI NEGERI**

Pendahuluan	73
Pengauditan Penyata Kewangan	73
Kedudukan Penyerahan Penyata Kewangan	73
Pengesahan Penyata Kewangan	75
Pembentangan Penyata Kewangan	76
Prestasi Kewangan	76
Syor Audit	89

**BAHAGIAN VI - PEMBENTANGAN LAPORAN KETUA AUDIT NEGARA
DAN MESYUARAT JAWATANKUASA KIRA-KIRA
WANG AWAM NEGERI**

Pembentangan Laporan Ketua Audit Negara Mengenai Penyata Kewangan Kerajaan Negeri; Dan Aktiviti Kementerian/Jabatan/Agensi Dan Pengurusan Syarikat Kerajaan Negeri	93
Mesyuarat Jawatankuasa Kira-kira Wang Awam Negeri	93

PENUTUP	99
----------------	-----------

LAMPIRAN

I Sijil Ketua Audit Negara	103
II Pernyataan Setiausaha Tetap Kementerian Kewangan Dan Bendahari Negeri	104
III Penyata Kedudukan Kewangan	105
IV Penyata Penerimaan Dan Pembayaran Wang Tunai	106
V Penyata Prestasi Kewangan	107
VI Penyata Akaun Memorandum	108
VII Nota Kepada Penyata Kewangan	109

KATA PENDAHULUAN

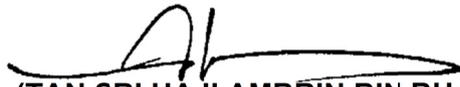

KATA PENDAHULUAN

---

1. Perkara 106 dan 107 Perlembagaan Persekutuan dan Akta Audit 1957 menghendaki Ketua Audit Negara mengaudit Penyata Kewangan Kerajaan Persekutuan/Negeri/Agensi dan mengemukakan Laporan mengenainya kepada Seri Paduka Baginda Yang di-Pertuan Agong dan Tuan Yang Terutama Yang di-Pertua Negeri Sabah. Seri Paduka Baginda Yang di-Pertuan Agong akan menitahkan supaya Laporan itu dibentangkan di Parlimen manakala Tuan Yang Terutama Yang di-Pertua Negeri Sabah memperkenankan untuk dibentangkan di Dewan Undangan Negeri Sabah.
2. Laporan saya ini adalah mengenai Penyata Kewangan Kerajaan Negeri Dan Pengurusan Kewangan Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri Sabah Tahun 2014 disediakan hasil daripada pengauditan yang dijalankan di pejabat Perbendaharaan Negeri dan beberapa Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri sepanjang tahun 2014. Bagi tujuan pengesahan Penyata Kewangan Kerajaan Negeri Tahun 2014, pengauditan terhadap sistem perakaunan dan dokumen yang berkaitan dengan pembayaran dan terimaan telah dijalankan di pejabat Perbendaharaan Negeri.
3. Pengauditan terhadap penyata kewangan adalah dibuat dengan berpandukan kepada Piawai Perakaunan Kerajaan dan bertujuan untuk memberi pendapat sama ada Penyata Kewangan Kerajaan Negeri Sabah bagi tahun berkenaan menggambarkan kedudukan yang benar dan saksama serta rekod perakaunan mengenainya telah diselenggarakan dengan teratur dan kemas kini. Manakala pengauditan terhadap pengurusan kewangan adalah bertujuan untuk menilai sama ada pengurusan kewangan di Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri dilaksanakan mengikut undang-undang dan peraturan kewangan khususnya berhubung dengan kawalan pengurusan, bajet, terimaan, perbelanjaan, kumpulan wang amanah/akaun amanah/deposit, aset dan stor, pinjaman, pelaburan dan penyediaan Penyata Kewangan.
4. Di samping memenuhi kehendak perundangan, saya berharap laporan ini dapat dijadikan sebagai salah satu asas untuk memperbaiki segala kelemahan dan meningkatkan lagi tahap pengurusan wang awam. Ini penting untuk menjamin setiap Ringgit Malaysia yang dipungut dan dibelanjakan akan dapat menyumbang kepada pembangunan dan kesejahteraan hidup rakyat.

5. Saya ingin merakamkan ucapan terima kasih kepada semua pegawai Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri Sabah yang telah memberikan kerjasama kepada pegawai saya sepanjang pengauditan dijalankan. Saya juga ingin melahirkan penghargaan dan terima kasih kepada pegawai saya yang telah berusaha gigih serta memberikan sepenuh komitmen untuk menyiapkan Laporan ini.

(TAN SRI HAJI AMBRIN BIN BUANG)
Ketua Audit Negara
Malaysia

Putrajaya
14 Julai 2015

INTISARI LAPORAN

BAHAGIAN I - PENGESAHAN PENYATA KEWANGAN KERAJAAN NEGERI SABAH BAGI TAHUN BERAKHIR 31 DISEMBER 2014

1. Pada keseluruhannya, Penyata Kewangan Kerajaan Negeri Sabah telah menunjukkan gambaran yang benar dan saksama tentang kedudukan kewangan Kerajaan Negeri bagi tahun berakhir 31 Disember 2014. Penyata Kewangan Kerajaan Negeri Sabah bagi tahun berakhir 31 Disember 2014 telah dapat disahkan kerana dokumen sokongan adalah mencukupi untuk mengesahkan semua butiran dalam Penyata Kedudukan Kewangan, Penyata Penerimaan Dan Pembayaran Wang Tunai, Penyata Prestasi Kewangan, Penyata Akaun Memorandum dan Nota Kepada Penyata Kewangan.

BAHAGIAN II - ANALISIS KEWANGAN KERAJAAN NEGERI

2. Secara keseluruhannya, analisis Audit mendapati kedudukan kewangan Kerajaan Negeri Sabah bagi tahun 2014 adalah baik. Kedudukan kewangan pada tahun 2014 adalah bertambah lebih baik berbanding tahun 2013. Kumpulan Wang Disatukan Kerajaan Negeri mencatatkan peningkatan sejumlah RM101.95 juta atau 4.6% menjadi RM2.33 bilion pada tahun 2014 berbanding RM2.22 bilion pada tahun 2013. Akaun Hasil Disatukan mencatatkan surplus berjumlah RM37.62 juta pada tahun 2014 menjadikan baki terkumpul meningkat kepada RM3.67 bilion atau 1.0%. Kutipan hasil juga telah meningkat sejumlah RM197.92 juta atau 4.6% menjadi RM4.54 bilion pada tahun 2014. Manakala perbelanjaan mengurus telah meningkat sejumlah RM184.81 juta atau 4.3% menjadi RM4.50 bilion pada tahun 2014. Pelaburan dalam bentuk simpanan tetap dan deposit berjumlah RM2.13 bilion. Manakala pelaburan di Perbadanan Awam dan Badan Berkanun pada akhir tahun 2014 berjumlah RM6.14 bilion. Kedua-dua pelaburan tersebut telah memberi pulangan dalam bentuk faedah dan dividen masing-masing berjumlah RM92.20 juta dan RM103.32 juta. Tunggakan bayaran balik Pinjaman Boleh Dituntut pada tahun 2014 telah meningkat sejumlah RM14.27 juta atau 1.8% menjadi RM805.99 juta. Selain itu, tunggakan hasil juga meningkat sejumlah RM4.03 juta menjadi RM462.86 juta pada tahun 2014.

BAHAGIAN III - RANCANGAN PEMBANGUNAN KERAJAAN NEGERI

3. Di bawah *Rolling Plan 4* (2014-2015), Rancangan Malaysia Kesepuluh (RMKe-10) sebanyak 5,386 projek telah diluluskan oleh Kerajaan Negeri untuk dilaksanakan oleh 11 Kementerian/Jabatan dengan peruntukan berjumlah RM1.23 bilion. Pencapaian pelaksanaan projek di bawah RMKe-10 bagi tahun 2014 adalah baik. Sebanyak 5,003 projek atau 92.9% telah siap dilaksanakan, sebanyak 295 projek atau 5.5% sedang dilaksanakan dan sebanyak 88 projek atau 1.6% belum bermula. Pencapaian prestasi perbelanjaan pada

tahun 2014 adalah RM1.01 bilion atau 82.5% daripada peruntukan semasa yang diluluskan oleh Kerajaan Negeri.

BAHAGIAN IV - PENCAPAIAN PENGURUSAN KEWANGAN KEMENTERIAN/ JABATAN/AGENSI NEGERI

4. Pada tahun 2014, Jabatan Audit Negara Negeri Sabah telah melaksanakan pengauditan pengurusan kewangan berdasarkan Indeks Akauntabiliti di 35 Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri berbanding sebanyak 38 Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri pada tahun 2013. Pencapaian pengurusan kewangan di 35 Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri pada tahun 2014 secara keseluruhannya adalah sangat baik. Hasil daripada pengauditan yang telah dijalankan mendapati pencapaian pengurusan kewangan di 24 Kementerian/Jabatan/Agensi berada di tahap sangat baik dan sebanyak 11 Kementerian/Jabatan/Agensi berada di tahap baik. Jabatan Bendahari Negeri, Pejabat Setiausaha Kerajaan Negeri Sabah dan Perbadanan Pembangunan Ekonomi Negeri Sabah masih mengekalkan tahap pengurusan kewangan yang sangat baik dengan mendapat penarafan 4 bintang. Manakala, prestasi pengurusan kewangan di Majlis Ugama Islam pada tahun 2014 juga meningkat kepada 3 bintang berbanding 2 bintang pada tahun 2013.

5. Pada tahun 2014, Jabatan Audit Negara Negeri Sabah telah menjalankan Pemeriksaan Audit Mengejut di 14 Jabatan/Pejabat Negeri Sabah. Kelemahan yang ditemui antaranya pemeriksaan mengejut tidak dilaksanakan; tiada surat penurunan kuasa kepada pegawai yang memungut hasil; Daftar Borang Hasil dan Daftar Bil tidak diselenggara; kutipan hasil lewat dimasukkan ke bank; resit rasmi tidak dikeluarkan bagi setiap penerimaan; slip bank/penyata pemungut tidak disemak oleh pegawai bertanggungjawab; dan pegawai yang memegang peti besi tidak mempunyai surat kuasa.

BAHAGIAN V - PENYERAHAN, PEMBENTANGAN PENYATA KEWANGAN DAN PRESTASI KEWANGAN AGENSI NEGERI

6. Setakat 30 Jun 2015, sebanyak 34 daripada 44 Penyata Kewangan tahun 2014 bagi Badan Berkanun Negeri dan Pihak Berkuasa Tempatan telah diterima. Manakala 10 Badan Berkanun Negeri masih belum menyerahkan Penyata Kewangan bagi tahun 2014 untuk diaudit. Semua 44 Penyata Kewangan Badan Berkanun Negeri dan Pihak Berkuasa Tempatan bagi tahun 2013 telah disahkan melibatkan 42 Sijil Tanpa Teguran dan 2 Sijil Berteguran. Selain itu, hanya 2 daripada 44 Penyata Kewangan tersebut belum dibentang di Dewan Undangan Negeri.

BAHAGIAN VI - PEMBENTANGAN LAPORAN KETUA AUDIT NEGARA DAN MESYUARAT JAWATANKUASA KIRA-KIRA WANG AWAM NEGERI

7. Laporan Ketua Audit Negara mengenai Penyata Kewangan Kerajaan Negeri Dan Pengurusan kewangan Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri Sabah bagi tahun 2013 telah dibentangkan di Dewan Undangan Negeri pada 13 November 2014. Laporan Ketua Audit

Negara Mengenai Aktiviti Kementerian/Jabatan/Agensi Dan Pengurusan Syarikat Kerajaan Negeri Sabah Tahun 2013 Siri 1, Siri 2 dan Siri 3 telah dibentangkan di Dewan Undangan Negeri masing-masing pada 14 April 2014, 14 Julai 2014 dan 13 November 2014.

8. Pada tahun 2014, Jawatankuasa Kira-kira Wang Awam Negeri telah bermesyuarat pada 19 Februari 2014 dan 19 hingga 20 Mac 2014 untuk membincangkan Laporan Ketua Audit Negara mengenai Penyata Kewangan Kerajaan Negeri Dan Pengurusan Kewangan Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri Sabah dan Aktiviti Kementerian/Jabatan/Agensi Dan Pengurusan Syarikat Kerajaan Negeri Sabah Siri 1,2,3 Tahun 2012. Seterusnya Jawatankuasa Kira-kira Wang Awam Negeri bermesyuarat pada 9 Disember 2014 dan 4 hingga 5 Februari 2015 bagi membincangkan Laporan Ketua Audit Negara mengenai Penyata Kewangan Kerajaan Negeri Dan Pengurusan Kewangan Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri Sabah dan Aktiviti Kementerian/Jabatan/Agensi Dan Pengurusan Syarikat Kerajaan Negeri Sabah Siri 1,2,3 Tahun 2013. Jawatankuasa juga telah bermesyuarat pada 3 hingga 4 Jun 2015 bagi membincangkan isu Laporan Ketua Audit mengenai Aktiviti Kementerian/Jabatan/Agensi Dan Pengurusan Syarikat Kerajaan Negeri Sabah Negara Siri 1 Tahun 2014.

BAHAGIAN I
PENGESAHAN PENYATA KEWANGAN
KERAJAAN NEGERI SABAH
BAGI TAHUN BERAKHIR
31 DISEMBER 2014

BAHAGIAN I

PENGESAHAN PENYATA KEWANGAN KERAJAAN NEGERI SABAH BAGI TAHUN BERAKHIR 31 DISEMBER 2014

---

1. PENDAHULUAN

1.1. Seksyen 16(1) Akta Tatacara Kewangan, 1957 menghendaki Pihak Berkuasa Kewangan Negeri menyediakan Penyata Kewangan secepat mungkin selepas penutupan akaun bagi tahun berkenaan. Penyata Kewangan tersebut hendaklah dikemukakan kepada Ketua Audit Negara dalam tempoh 7 bulan selepas berakhirnya tahun kewangan berkenaan untuk diaudit seperti diperuntukkan di bawah Seksyen 9 Akta Audit, 1957.

1.2. Selaras dengan peruntukan undang-undang tersebut, Pegawai Kewangan Negeri telah mengemukakan Penyata Kewangan Kerajaan Negeri Sabah bagi tahun berakhir 31 Disember 2013 kepada Jabatan Audit Negara pada **27 Februari 2015**. Penyata tersebut melaporkan semua urus niaga kewangan berdasarkan asas perakaunan tunai ubah suai bagi tahun 2014 yang berkaitan dengan sumber dan penggunaan wang awam. Penyata tersebut mengandungi Penyata Kedudukan Kewangan, Penyata Penerimaan Dan Pembayaran Wang Tunai, Penyata Prestasi Kewangan, Penyata Akaun Memorandum dan Nota Kepada Penyata Kewangan. Persembahan Penyata Kewangan Tahun 2014 adalah selaras dengan format yang ditetapkan dalam Piawaian Perakaunan Kerajaan 2 (Disemak 2012).

1.3. Penyata Kedudukan Kewangan menunjukkan jumlah pelaburan yang dipegang bagi ketiga-tiga Akaun Kumpulan Wang Disatukan iaitu Akaun Hasil Disatukan, Akaun Amanah Disatukan dan Akaun Pinjaman Disatukan. Selaras dengan asas perakaunan tunai ubah suai yang diguna pakai oleh Kerajaan Negeri, hanya pelaburan yang dipegang bagi maksud amanah tertentu dilaporkan dalam Penyata Kedudukan Kewangan. Pelaburan lain pula dilaporkan dalam Penyata Akaun Memorandum.

1.4. Penyata Prestasi Kewangan menunjukkan lebih atau kurang hasil keseluruhan berbanding jumlah perbelanjaan mengurus dan pembangunan serta sumber pembiayaannya.

1.5. Penyata Akaun Memorandum adalah akaun yang menunjukkan aset dan liabiliti Kerajaan Negeri yang boleh dilupuskan atau dilunaskan pada masa akan datang yang tidak dinyatakan di Penyata Kedudukan Kewangan. Memorandum Aset merangkumi Pinjaman Boleh Dituntut dan Pelaburan yang dikenakan kepada Perbelanjaan Mengurus atau Perbelanjaan Pembangunan. Memorandum Liabiliti terdiri daripada dua kategori iaitu Hutang Awam dan Pelbagai Liabiliti. Hutang Awam meliputi semua Pinjaman Dalam Dan Luar Negeri termasuk hutang Kerajaan Negeri kepada Kerajaan Persekutuan dan Penerbitan Bon Kerajaan Negeri.

1.6. Akaun Belum Terima yang meliputi Tunggakan Hasil dinyatakan sebagai maklumat tambahan dalam Nota Kepada Penyata Kewangan.

2. OBJEKTIF DAN METODOLOGI PENGAUDITAN

2.1. Pengauditan terhadap Penyata Kewangan Kerajaan Negeri bagi tahun berakhir 31 Disember 2014 adalah untuk memberi pendapat sama ada penyata itu menggambarkan kedudukan kewangan yang benar dan saksama serta rekod perakaunan yang berkaitan telah diselenggarakan dengan teratur dan kemas kini.

2.2. Pengauditan terhadap sistem perakaunan dan dokumen dijalankan secara berterusan sepanjang tahun 2014. Teguran mengenainya telah dibangkitkan dengan pihak Bendahari Negeri dan Kementerian/Jabatan Negeri melalui surat pengurusan Audit sebaik sahaja sesuatu pengauditan selesai dijalankan.

2.3. *Exit Conference* bersama YBhg. Datuk Timbalan Setiausaha Kerajaan Negeri Sabah (Pentadbiran), YBhg. Datuk Setiausaha Tetap Kementerian Kewangan Negeri Sabah, Setiausaha-setiausaha Tetap Kementerian, Ketua-ketua Jabatan dan Agensi Negeri telah diadakan pada 10 Jun 2015.

3. PENGESAHAN PENYATA KEWANGAN KERAJAAN NEGERI SABAH BAGI TAHUN BERAKHIR 31 DISEMBER 2014

3.1. Pengauditan Penyata Kewangan Kerajaan Negeri telah dilaksanakan mengikut Akta Audit 1957 dan berasaskan kepada piawaian pengauditan yang diluluskan serta *International Standards of Supreme Audit Institutions (ISSAI) 1000*. Akta dan piawaian tersebut menghendaki pengauditan dirancang dan dilaksanakan bagi mendapat kepastian yang munasabah sama ada Penyata Kewangan adalah bebas daripada kesilapan dan ketinggalan yang ketara.

3.2. Pengauditan Penyata Kewangan meliputi pemeriksaan terhadap rekod secara semak uji, menyemak bukti yang menyokong angka dan memastikan penzahiran yang mencukupi dalam persembahan Penyata Kewangan. **Pada Pendapat Audit, Penyata Kewangan Kerajaan Negeri Sabah pada keseluruhannya menunjukkan gambaran yang benar dan saksama tentang kedudukan kewangan Kerajaan Negeri bagi tahun berakhir 31 Disember 2014 dan rekod perakaunannya telah diselenggarakan dengan teratur dan kemas kini.** Sijil Ketua Audit Negara mengenai Penyata Kewangan Kerajaan Negeri yang disertakan bersama dengan Penyata Kedudukan Kewangan, Penyata Penerimaan Dan Pembayaran Wang Tunai, Penyata Prestasi Kewangan, Penyata Akaun Memorandum dan Nota Kepada Penyata Kewangan adalah seperti di **Lampiran I** hingga **Lampiran VII**.

BAHAGIAN II

ANALISIS KEWANGAN KERAJAAN NEGERI

BAHAGIAN II

ANALISIS KEWANGAN KERAJAAN NEGERI

4. LATAR BELAKANG

Jabatan Audit Negara di samping mengesahkan Penyata Kewangan Kerajaan Negeri Sabah Tahun 2014, juga membuat analisis mengikut prinsip asas tunai terhadap data kewangan bagi menentukan tahap prestasi kewangan Kerajaan Negeri. Analisis yang dijalankan adalah berdasarkan Penyata Kedudukan Kewangan, Penyata Penerimaan Dan Pembayaran Wang Tunai, Penyata Prestasi Kewangan, Penyata Akaun Memorandum dan Nota Kepada Penyata Kewangan serta maklumat kewangan yang berkaitan. Analisis Audit dibuat terhadap penyata kewangan berdasarkan data/dokumen dan rekod yang dihasilkan melalui Sistem *Main Account* serta dokumen kewangan lain yang berkaitan.

4.1. KEDUDUKAN KEWANGAN KERAJAAN NEGERI

Penyata Kedudukan Kewangan Kerajaan Negeri ini menunjukkan pegangan Wang Awam di bawah Kumpulan Wang Disatukan. Wang Awam terdiri daripada Wang Tunai dan Pelaburan yang dipegang bagi Kumpulan Wang Disatukan melalui Akaun Hasil Disatukan, Akaun Pinjaman Disatukan dan Akaun Amanah Disatukan.

4.2. KUMPULAN WANG DISATUKAN

4.2.1. Mengikut Penyata Kedudukan Kewangan, jumlah Kumpulan Wang Disatukan pada akhir tahun 2014 berjumlah RM2.33 bilion. Jumlah tersebut terdiri daripada aset berbentuk Wang Tunai sejumlah RM197.84 juta dan Pelaburan sejumlah RM2.13 bilion. Kumpulan Wang Disatukan terdiri daripada 3 akaun iaitu Akaun Hasil Disatukan, Akaun Pinjaman Disatukan dan Akaun Amanah Disatukan. Kedudukan Kumpulan Wang Disatukan pada tahun 2014 berbanding tahun 2013 adalah seperti di **Jadual 4.1**.

Jadual 4.1
Kedudukan Kumpulan Wang Disatukan Pada Tahun 2014 Berbanding Tahun 2013

Bil.	Butiran	Tahun		Perubahan	
		2013 (RM Juta)	2014 (RM Juta)	(RM Juta)	(%)
1.	Akaun Hasil Disatukan	3,635.21	3,672.83	37.62	1.3
2.	Akaun Pinjaman Disatukan	0.00	0.00	0.00	0.0
3.	Akaun Amanah Disatukan	-1,411.16	-1,346.83	64.33	-4.6
	<i>i) Kumpulan Wang Amanah Kerajaan:</i>				
	• <i>Kumpulan Wang Pembangunan</i>	-2,515.31	-2,347.02	168.29	-6.7
	• <i>Pelbagai Kumpulan Wang Amanah Kerajaan</i>	-35.53	-38.15	-2.62	7.4
	• <i>Akaun Kena Bayar</i>	345.50	263.29	-82.21	-23.8
	<i>ii) Kumpulan Wang Amanah Awam</i>	433.27	401.76	-31.51	-7.3
	<i>iii) Deposit</i>	360.91	373.29	12.38	3.4
	Jumlah	2,224.05	2,326.00	101.95	4.6

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri

4.2.2. Kedudukan Kumpulan Wang Disatukan bagi tahun 2010 hingga 2014 adalah seperti di **Jadual 4.2**.

Jadual 4.2
Kedudukan Kumpulan Wang Disatukan Bagi Tahun 2010 Hingga 2014

Bil.	Butiran	Tahun				
		2010 (RM Juta)	2011 (RM Juta)	2012 (RM Juta)	2013 (RM Juta)	2014 (RM Juta)
1.	Akaun Hasil Disatukan	3,324.35	3,328.37	3,610.70	3,635.21	3,672.83
2.	Akaun Pinjaman Disatukan	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
3.	Akaun Amanah Disatukan	-503.67	-664.37	-1,065.85	-1,411.16	-1,346.83
	<i>i) Kumpulan Wang Amanah Kerajaan:</i>					
	• <i>Kumpulan Wang Pembangunan</i>	-1,815.99	-1,786.09	-2,108.22	-2,515.31	-2,347.02
	• <i>Pelbagai Kumpulan Wang Amanah Kerajaan</i>	45.54	63.18	9.35	-35.53	-38.15
	• <i>Akaun Kena Bayar</i>	395.42	306.45	282.60	345.50	263.29
	<i>ii) Kumpulan Wang Amanah Awam</i>	541.23	431.35	424.67	433.27	401.76
	<i>iii) Deposit</i>	330.13	320.74	325.75	360.91	373.29
	Jumlah	2,820.68	2,664.00	2,544.85	2,224.05	2,326.00

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri

4.2.3. Pada tahun 2014, baki Kumpulan Wang Disatukan telah meningkat sejumlah RM101.95 juta atau 4.6% kepada RM2.33 bilion berbanding RM2.22 bilion pada tahun 2013. Peningkatan ini disebabkan oleh Akaun Hasil Disatukan meningkat berikutan surplus yang diperolehi sejumlah RM37.62 juta dan baki debit dalam Akaun Amanah Disatukan menurun sejumlah RM64.33 juta.

4.3. WANG AWAM

4.3.1. Pelaburan

4.3.1.1. Pelaburan Kerajaan Negeri adalah dalam bentuk simpanan tetap dan deposit dengan institusi kewangan yang diluluskan. Pelaburan yang dibuat adalah daripada lebihan Kumpulan Wang Disatukan dan diambil kira pada nilai buku. Kedudukan Pelaburan pada tahun 2014 berbanding tahun 2013 adalah seperti di **Jadual 4.3**.

Jadual 4.3
Pelaburan Pada Tahun 2014 Berbanding Tahun 2013

Bil.	Pelaburan	Tahun		Perubahan	
		2013 (RM Juta)	2014 (RM Juta)	(RM Juta)	(%)
1.	Bank Perdagangan Tempatan	2,122.21	2,126.21	4.00	0.2
2.	Perbadanan Pembangunan Borneo Sdn. Bhd.	1.76	1.96	0.20	11.4
	Jumlah	2,123.97	2,128.17	4.20	0.2

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri

4.3.1.2. Pelaburan terdiri daripada deposit dengan bank perdagangan tempatan dan Perbadanan Pembangunan Borneo Sdn. Bhd. masing-masing berjumlah RM2.13 bilion dan RM1.96 juta. Pelaburan pada akhir tahun 2014 berjumlah RM2.13 bilion iaitu meningkat sejumlah RM4.20 juta atau 0.2% berbanding baki RM2.12 bilion pada tahun 2013. Peningkatan pelaburan adalah disebabkan oleh pertambahan pelaburan simpanan tetap sejumlah RM220.20 juta di Bank Perdagangan Tempatan dan Perbadanan Pembangunan Borneo Sdn. Bhd. berbanding pengeluaran sejumlah RM216 juta. Pada tahun 2014, Kerajaan Negeri telah menerima faedah daripada pelaburan simpanan tetap berjumlah RM92.20 juta. Trend pelaburan bagi tahun 2010 hingga 2014 adalah seperti di **Jadual 4.4**.

Jadual 4.4
Pelaburan Bagi Tahun 2010 Hingga 2014

Bil.	Pelaburan	Tahun				
		2010 (RM Juta)	2011 (RM Juta)	2012 (RM Juta)	2013 (RM Juta)	2014 (RM Juta)
1.	Bank Perdagangan Tempatan	2,740.86	2,600.86	2,475.86	2,122.21	2,126.21
2.	Perbadanan Pembangunan Borneo Sdn. Bhd.	1.36	1.76	1.76	1.76	1.96
Jumlah		2,742.22	2,602.62	2,477.62	2,123.97	2,128.17

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri

4.4. AKAUN HASIL DISATUKAN

4.4.1. Akaun Hasil Disatukan merupakan penyata yang menunjukkan jumlah hasil dan perbelanjaan mengurus Kerajaan Negeri bagi satu tahun kewangan. Akaun ini ditubuhkan mengikut Perkara 97 dan Perkara 98 Perlembagaan Persekutuan dan Seksyen 7 (a), Akta Tatacara Kewangan 1957.

4.4.2. Kerajaan Negeri telah mengakhiri tahun kewangan 2014 dengan mencatatkan surplus sejumlah RM37.62 juta iaitu meningkat sejumlah RM13.11 juta atau 53.5% berbanding surplus pada tahun 2013 yang berjumlah RM24.51 juta seperti di **Jadual 4.5**. Analisis Audit mendapati peningkatan surplus pada tahun 2014 adalah disebabkan oleh kutipan hasil meningkat sejumlah RM197.92 juta atau 4.6% berbanding perbelanjaan mengurus yang meningkat sejumlah RM184.81 juta atau 4.3%. Surplus semasa berjumlah RM37.62 juta tersebut telah menjadikan baki Akaun Hasil Disatukan meningkat 1% menjadi RM3.67 bilion pada tahun 2014.

Jadual 4.5
Prestasi Kewangan Akaun Hasil Disatukan Pada Tahun 2014 Berbanding Tahun 2013

Butiran	Tahun		Perubahan	
	2013 (RM Juta)	2014 (RM Juta)	(RM Juta)	(%)
Baki Pada 1 Januari	3,610.70	3,635.21	24.51	0.7
Hasil	4,343.61	4,541.53	197.92	4.6
Perbelanjaan Mengurus	4,319.10	4,503.91	184.81	4.3
Surplus	24.51	37.62	13.11	53.5
Baki pada 31 Disember	3,635.21	3,672.83	37.62	1.0

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri

4.4.3. Prestasi Akaun Hasil Disatukan bagi tempoh 5 tahun dari tahun 2010 hingga 2014 adalah seperti di **Jadual 4.6**. Surplus pada tahun 2010 dan baki Akaun Hasil Disatukan pada tahun 2014 adalah yang tertinggi dalam tempoh 5 tahun. Walaupun Kerajaan Negeri berjaya mengekalkan surplus dalam Akaun Hasil Disatukan, usaha berterusan perlu dilakukan untuk meningkatkan kutipan hasil Negeri di samping mengekalkan perbelanjaan berhemah.

Jadual 4.6
Prestasi Akaun Hasil Disatukan Bagi Tahun 2010 Hingga 2014

Butiran	Tahun				
	2010 (RM Juta)	2011 (RM Juta)	2012 (RM Juta)	2013 (RM Juta)	2014 (RM Juta)
Baki Pada 1 Januari	2,594.03	3,324.35	3,328.37	3,610.70	3,635.21
Hasil	4,201.12	4,368.48	4,363.37	4,343.61	4,541.53
Perbelanjaan Mengurus	3,470.80	4,364.46	4,081.04	4,319.10	4,503.91
Surplus	730.32	4.02	282.33	24.51	37.62
Baki pada 31 Disember	3,324.35	3,328.37	3,610.70	3,635.21	3,672.83

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri

4.4.4. Hasil

4.4.4.1. Hasil Kerajaan Negeri Sabah dikategorikan kepada 3 jenis iaitu Hasil Cukai, Hasil Bukan Cukai dan Terimaan Bukan Hasil. Kutipan hasil sebenar pada tahun 2014 adalah lebih tinggi berbanding anggaran disemak sejumlah RM264.15 juta atau 6.2% seperti di **Jadual 4.7**.

Jadual 4.7
Kutipan Hasil Sebenar Berbanding Anggaran Yang Disemak

Bil.	Butiran Hasil	Anggaran Disemak (RM Juta)	Hasil Sebenar (RM Juta)	Perubahan	
				(RM Juta)	(%)
1.	Hasil Cukai	1,155.90	1,238.94	83.04	7.2
2.	Hasil Bukan Cukai	1,740.16	1,881.94	141.78	3.3
3.	Terimaan Bukan Hasil	1,381.32	1,420.65	39.33	2.8
Jumlah		4,277.38	4,541.53	264.15	6.2

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri

4.4.4.2. Pada tahun 2014, hasil yang dikutip oleh Kerajaan Negeri berjumlah RM4.54 bilion iaitu meningkat dengan sederhana sejumlah RM197.92 juta atau 4.6% berbanding kutipan hasil pada tahun 2013 yang berjumlah RM4.34 bilion. Terimaan Bukan Hasil menyumbang peningkatan terbesar berjumlah RM1.02 bilion atau 252.4% menjadi RM1.42 bilion berbanding RM403.10 juta pada tahun 2013. Hasil Cukai pula telah meningkat sejumlah RM62.49 juta atau 5.3% menjadi RM1.24 bilion berbanding RM1.18 bilion pada tahun 2013. Manakala Hasil Bukan Cukai menurun sejumlah RM882.12 juta atau 31.9% pada tahun 2014 berbanding tahun 2013. Peningkatan dan penurunan hasil pada tahun 2014 berbanding tahun 2013 adalah seperti di **Jadual 4.8**.

Jadual 4.8
Kutipan Hasil Pada Tahun 2014 Berbanding Tahun 2013

Bil.	Butiran Hasil	Tahun		Perubahan	
		2013 (RM Juta)	2014 (RM Juta)	(RM Juta)	(%)
1.	Hasil Cukai	1,176.45	1,238.94	62.49	5.3
2.	Hasil Bukan Cukai	2,764.06	1,881.94	-882.12	-31.9
3.	Terimaan Bukan Hasil	403.10	1,420.65	1,017.55	252.4
Jumlah		4,343.61	4,541.53	197.92	4.6

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri

4.4.4.3. Analisis Audit selanjutnya terhadap kutipan hasil pada tahun 2014 mendapati kutipan bagi 46 butiran hasil telah meningkat sejumlah RM1.14 bilion. Manakala kutipan bagi 53 butiran hasil telah menurun sejumlah RM940.20 juta. Lima butiran hasil yang meningkat dengan ketara pada tahun 2014 berbanding tahun 2013 adalah seperti di **Jadual 4.9**. Manakala 5 butiran hasil yang menurun dengan ketara pada tahun 2014 berbanding tahun 2013 adalah seperti di **Jadual 4.10**.

Jadual 4.9
Peningkatan Hasil Yang Ketara Pada Tahun 2014 Berbanding Tahun 2013

Bil.	Butiran Hasil	Tahun		Perubahan		Punca
		2013 (RM Juta)	2014 (RM Juta)	(RM Juta)	(%)	
1.	Terimaan Bukan Hasil – Bon (Kementerian Kewangan)	0.00	1,000.00	1,000.00	100.0	Pada tahun 2014, Kerajaan Negeri telah menerbitkan bon berjumlah RM1 bilion. Terimaan bon tersebut telah dipindahkan ke Akaun Hasil Disatukan bagi membiayai perbelanjaan mengurus yang telah diperuntukkan di bawah bajet Negeri 2014.
2.	Hasil Cukai – Cukai Jualan Atas minyak kelapa Sawit (Kementerian Kewangan)	1,009.17	1,074.85	65.68	6.5	Peningkatan disebabkan oleh harga MPOB bagi CPO per tan metrik meningkat dengan harga purata sebanyak RM2,577.07/MT pada tahun 2014 berbanding RM2,278.21/MT pada tahun 2013.
3.	Hasil Bukan Cukai – Jualan Air (Jabatan Air Negeri Sabah)	150.48	163.10	12.62	8.4	Peningkatan disebabkan oleh peningkatan jumlah pengguna, pembayaran secara pukal oleh Jabatan Kerajaan Persekutuan dan Negeri serta pembayaran secara <i>online</i> oleh pengguna berdaftar.
4.	Terimaan Bukan Hasil – Pemberian Bagi Membiayai Perbelanjaan Mengurus bagi Jabatan-jabatan Di Bawah	99.39	109.74	10.35	10.4	Pemberian bagi membiayai Perbelanjaan Mengurus bagi Jabatan-jabatan di bawah Senarai Bersama adalah berdasarkan 50% perbelanjaan jabatan dan kenaikan tahunan perbelanjaan yang

Bil.	Butiran Hasil	Tahun		Perubahan		Punca
		2013 (RM Juta)	2014 (RM Juta)	(RM Juta)	(%)	
	Senarai Bersama (Kementerian Kewangan)					dibenarkan adalah dalam 10% daripada perbelanjaan tahun sebelumnya.
5.	Hasil Bukan Cukai – Perolehan Daripada Pemindahan Pinjaman-pinjaman Kepada Kumpulanwang Badan-badan Berkanun dan lain-Lain (Jabatan Bendahari Negeri)	63.52	73.12	9.60	15.1	Hasil ini merupakan pindahan dari dana Kumpulanwang Amanah Pinjaman Kepada Badan Berkanun Dan Badan Lain. Peningkatan adalah disebabkan oleh bayaran balik yang diterima daripada Badan-badan Berkanun dan Agensi dalam tahun 2014 adalah lebih berbanding tahun 2013. Hal ini menyebabkan hasil yang dipindahkan dalam tahun 2014 juga turut meningkat berbanding tahun 2013.

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri

Jadual 4.10
Penurunan Hasil Yang Ketara Pada Tahun 2014 Berbanding Tahun 2013

Bil.	Butiran Hasil	Tahun		Perubahan		Punca
		2013 (RM Juta)	2014 (RM Juta)	(RM Juta)	(%)	
1.	Hasil Bukan Cukai – Pembahagian – Perbadanan-perbadanan Awam (Jabatan Bendahari Negeri)	953.39	103.32	-850.07	-89.2	'Tax Credit' yang diterima daripada LHDN Pada tahun 2014 telah menurun kepada RM333,333 berbanding RM266.18 juta yang diterima pada tahun 2013. Selain itu, tiada dividen diterima daripada Innoprise Corporation Sdn. Bhd. dan Perbadanan Pembangunan Ekonomi Sabah pada tahun 2014 berbanding sejumlah RM225 juta dan RM144.42 juta diterima pada tahun 2013.
2.	Hasil Bukan Cukai – Premium Dari Jualan Tanah (Jabatan Tanah Dan Ukur)	201.41	164.02	-37.39	-18.6	Permohonan tanah yang diluluskan oleh Pihak Berkuasa Kerajaan Negeri pada tahun 2014 kurang berbanding tahun 2013.
3.	Hasil Bukan Cukai – Faedah Atas Baki Wang Tunai Dan Simpanan Jangka Pendek (Jabatan Bendahari Negeri)	105.63	92.20	-13.43	-12.7	Baki wang tunai dan simpanan jangka pendek untuk tempoh Januari hingga November telah menurun secara purata untuk menampung perbelanjaan mengurus dan pembangunan.

Bil.	Butiran Hasil	Tahun		Perubahan		Punca
		2013 (RM Juta)	2014 (RM Juta)	(RM Juta)	(%)	
4.	Hasil Bukan Cukai – Hasil dan Faedah daripada Penjualan Pelaburan (Jabatan Bendahari Negeri)	15.80	7.37	-8.43	-53.4	Pembayaran pokok dan faedah pada tahun 2014 hanya diterima daripada Sabah Ports Sdn. Bhd. berbanding 2 agensi pada tahun 2013.
5.	Hasil Cukai – Cukai Jualan Loteri (Kementerian Kewangan)	87.03	80.89	-6.14	-7.1	Hasil jualan syarikat loteri menurun pada tahun 2014 disebabkan oleh kurang pembelian daripada orang awam.

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri

4.4.4.4. Analisis perbandingan kutipan hasil bagi tempoh 5 tahun menunjukkan kutipan hasil telah meningkat pada tahun 2011 dan 2014 manakala menurun pada tahun 2012 dan 2013. Kutipan hasil bagi tahun 2014 adalah yang tertinggi dalam tempoh 5 tahun. Trend kutipan hasil bagi tahun 2010 hingga 2014 adalah seperti di **Jadual 4.11** dan **Carta 4.1**.

Jadual 4.11
Kutipan Hasil Kerajaan Negeri Bagi Tahun 2010 Hingga 2014

Bil.	Butiran Hasil	Tahun				
		2010 (RM Juta)	2011 (RM Juta)	2012 (RM Juta)	2013 (RM Juta)	2014 (RM Juta)
1.	Hasil Cukai	1,223.43	1,501.03	1,324.34	1,176.45	1,238.94
2.	Hasil Bukan Cukai	2,085.78	2,566.55	2,614.82	2,764.06	1,881.94
3.	Terimaan Bukan Hasil	891.91	300.90	424.21	403.10	1,420.65
Jumlah		4,201.12	4,368.48	4,363.37	4,343.61	4,541.53

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri

Carta 4.1
Kutipan Hasil Kerajaan Negeri bagi Tahun 2010 Hingga 2014

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri

4.4.4.5. Penyumbang utama hasil Kerajaan Negeri adalah terdiri daripada Cukai Jualan, Royalti Petroleum, Hasil Tanah, Hasil Hutan dan Hasil Air. Kelima-lima hasil ini menyumbang sejumlah RM2.74 bilion atau 60.3% daripada keseluruhan hasil dalam tahun 2014 berbanding kutipan berjumlah RM2.70 bilion atau 62.1% dalam tahun 2013 seperti di **Jadual 4.12**. Manakala trend kutipan bagi tempoh 5 tahun dari tahun 2010 hingga 2014 adalah seperti di **Jadual 4.13**. Cukai Jualan merupakan penyumbang terbesar dengan kutipan berjumlah RM6.12 bilion bagi tempoh tersebut dan diikuti oleh Royalti Petroleum, Hasil Tanah, Hasil Hutan dan Hasil Air masing-masing menyumbang sejumlah RM4.55 bilion, RM1.34 bilion, RM1.04 bilion dan RM751.81 juta.

Jadual 4.12
Sumbangan Utama Ke Atas Hasil Kutipan Kerajaan Negeri
Bagi Tahun 2014 Berbanding 2013

Bil.	Butiran	Tahun			
		2013		2014	
		(RM Juta)	(%)	(RM Juta)	(%)
1.	Cukai Jualan	1,107.47	25.5	1,167.42	25.7
2.	Royalti Petroleum	975.34	22.5	978.54	21.5
3.	Hasil Tanah	275.66	6.3	238.54	5.3
4.	Hasil Hutan	181.59	4.2	185.55	4.1
5.	Hasil Air	156.64	3.6	170.72	3.8
Jumlah		2,696.70	62.1	2,740.77	60.3

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri

Jadual 4.13
Penyumbang Utama Hasil Kerajaan Negeri Bagi Tahun 2010 Hingga 2014

Bil.	Butiran	Tahun				
		2010 (RM Juta)	2011 (RM Juta)	2012 (RM Juta)	2013 (RM Juta)	2014 (RM Juta)
1.	Cukai Jualan	1,169.50	1,439.49	1,240.32	1,107.47	1,167.42
2.	Royalti Petroleum	826.55	831.18	941.25	975.34	978.54
3.	Hasil Tanah	286.81	321.58	215.73	275.66	238.54
4.	Hasil Hutan	297.09	202.85	176.53	181.59	185.55
5.	Hasil Air	133.73	138.98	151.74	156.64	170.72
Jumlah		2,713.68	2,934.08	2,725.57	2,696.70	2,740.77

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri

4.4.5. Perbelanjaan Mengurus

4.4.5.1. Perbelanjaan mengurus terdiri daripada Perbelanjaan Tanggungan dan Perbelanjaan Perbekalan. Mengikut Perkara 98 Perlembagaan Persekutuan, Perbelanjaan Tanggungan adalah perbelanjaan yang dipertanggungjawabkan terus kepada Kumpulan Wang Disatukan seperti gaji dan elaun Tuan Yang Terutama Yang di-Pertua Negeri, elaun/ganjaran/pencen ahli Majlis Mesyuarat Kerajaan dan Ahli Dewan Undangan Negeri, bayaran balik pinjaman dan lain-lain bayaran dengan perintah mahkamah. Manakala Perbelanjaan Perbekalan adalah yang diperuntukkan mengikut perkara 100 dan 101 Perlembagaan Persekutuan seperti bayaran untuk membiayai aktiviti dan pengurusan harian Kerajaan Negeri. Perbelanjaan mengurus pada tahun 2014 berjumlah RM4.50 bilion berbanding RM4.32 bilion pada tahun 2013 iaitu meningkat sejumlah

RM184.81 juta atau 4.3%. Pada keseluruhannya, peningkatan perbelanjaan mengurus pada tahun 2014 disebabkan peningkatan perbelanjaan Emolumen, Perkhidmatan Dan Pembekalan, Pemberian Dan Kenaan Bayaran Tetap serta Perbelanjaan-perbelanjaan Lain masing-masing sejumlah RM21.02 juta, RM30.42 juta, RM591.59 juta dan RM308.47 juta. Kedudukan perbelanjaan mengurus Kerajaan Negeri bagi tahun 2014 berbanding tahun 2013 mengikut 5 butiran perbelanjaan adalah seperti di **Jadual 4.14**.

Jadual 4.14
Perbelanjaan Mengurus Pada Tahun 2014 Berbanding Tahun 2013

Bil.	Butiran Perbelanjaan	Tahun		Perubahan	
		2013 (RM Juta)	2014 (RM Juta)	(RM Juta)	(%)
1.	Emolumen	670.02	691.04	21.02	3.1
2.	Perkhidmatan Dan Bekalan	1,041.77	1,072.19	30.42	2.9
3.	Aset	1,252.17	485.48	-766.69	-61.2
4.	Pemberian Dan Kenaan Bayaran Tetap	626.39	1,217.98	591.59	94.4
5.	Perbelanjaan-Perbelanjaan Lain	728.75	1,037.22	308.47	42.3
Jumlah		4,319.10	4,503.91	184.81	4.3

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri

4.4.5.2. Pada tahun 2014, peruntukan asal yang diluluskan bagi perbelanjaan mengurus berjumlah RM4.62 bilion. Peruntukan ini telah ditambah sejumlah RM460.89 juta menjadi RM5.08 bilion. Perbelanjaan mengurus Kerajaan Negeri pada tahun 2014 berjumlah RM4.50 bilion iaitu lebih rendah daripada anggaran disemak sejumlah RM581.68 juta atau 11.4%. Peratus keseluruhan perbelanjaan berbanding anggaran pula ialah 88.6% seperti di **Jadual 4.15**.

Jadual 4.15
Perbelanjaan Mengurus Sebenar Berbanding Anggaran Yang Disemak Bagi Tahun 2014

Bil.	Butiran Perbelanjaan	Anggaran Disemak	Perbelanjaan Sebenar	Perubahan	Perbelanjaan Atas Anggaran
		(RM Juta)	(RM Juta)	(RM Juta)	(%)
1.	Emolumen	723.42	691.04	-32.38	95.6
2.	Perkhidmatan Dan Bekalan	1,142.23	1,072.19	-70.04	93.9
3.	Aset	706.75	485.48	-221.27	68.7
4.	Pemberian Dan Kenaan Bayaran Tetap	1,241.95	1,217.98	-23.97	98.1
5.	Perbelanjaan-Perbelanjaan Lain	1,271.24	1,037.22	-234.02	81.6
Jumlah		5,085.59	4,503.91	-581.68	88.6

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri

4.4.5.3. Analisis Audit terhadap perbelanjaan mengurus mendapati 5 butiran perbelanjaan telah meningkat dengan ketara antara RM17.30 juta hingga RM544.06 juta. Manakala 5 butiran perbelanjaan telah menurun dengan ketara antara RM9.89 juta hingga RM683.16 juta. Maklumat lanjut seperti di **Jadual 4.16** dan **Jadual 4.17**.

Jadual 4.16

Peningkatan Perbelanjaan Mengurus Yang Ketara Pada Tahun 2014 Berbanding Tahun 2013

Bil.	Butiran Perbelanjaan	Tahun		Perubahan		Punca
		2013 (RM Juta)	2014 (RM Juta)	(RM Juta)	(%)	
1.	Pemberian dan Kenaan Bayaran Tetap – Faedah, Dividen Dan Kenaan Bayaran/ Tanggungan (Kementerian Kewangan)	24.85	568.91	544.06	2,189.4	Kerajaan Negeri telah membuat bayaran balik secara sekali gus terhadap bayaran bon yang matang pada tahun 2014 berjumlah RM544 bilion.
2.	Perbelanjaan-perbelanjaan Lain – Caruman Kepada Kumpulan Wang Amanah (Kementerian Kewangan)	440.00	800.00	360.00	81.8	Kerajaan Negeri telah meningkatkan jumlah caruman kepada Kumpulan Wang Pembangunan daripada RM440 juta pada tahun 2013 kepada RM800 juta pada tahun 2014.
3.	Perkhidmatan Dan Bekalan – Perkhidmatan Ikhtisas dan Perkhidmatan Lain Yang Dibeli Dan Hospitaliti (Jabatan Air Negeri Sabah)	97.42	166.56	69.14	71.0	Pembayaran hutang tertunggak dan kenaikan kadar bagi tuntutan 'Bulk Sales Rate' (BSR) untuk <i>Privatisation of Lahad Datu Water Supply</i> .
4.	Perbelanjaan Lain-lain – Pembayaran Tunggakan kepada Konsesi Air dan Penyewaan Kenderaan Swasta/ Pengendalian Kemudahan Pemendapan Kinabatangan (Jabatan Air Negeri Sabah)	104.76	136.66	31.90	30.5	Pembayaran hutang tertunggak dan 'Monthly Fee' untuk Pakej Operasi Pengendalian dan Penyelenggaraan Loji Rawatan Air serta pembayaran perkhidmatan operasi dan penyelenggaraan sistem bekalan air.
5.	Pemberian Dan Kenaan Bayaran Tetap – Pemberian Dalam Negeri (Kementerian Pembangunan Masyarakat & Hal Ehwal Pengguna)	13.34	30.64	17.30	129.7	Pada tahun 2014, Kementerian membiayai 50% pembekalan kasut dan pakaian seragam untuk pelajar sekolah oleh pihak KOSAN berbanding pembiayaan sepenuhnya dibuat oleh anak syarikat Yayasan Sabah (Rakyat Berjaya Sdn. Bhd.) pada tahun 2013.

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri

Jadual 4.17
Penurunan Perbelanjaan Mengurus Yang Ketara Pada Tahun 2014 Berbanding Tahun 2013

Bil.	Butiran Perbelanjaan	Tahun		Perubahan		Punca
		2013 (RM Juta)	2014 (RM Juta)	(RM Juta)	(%)	
1.	Aset – Pelaburan (Kementerian Kewangan)	835.04	151.88	-683.16	-81.8	Pada tahun 2014, Kerajaan Negeri hanya membuat pertambahan pelaburan di 5 Perbadanan Awam berjumlah RM151.88 juta berbanding pertambahan pelaburan berjumlah RM835.04 juta di 10 Perbadanan Awam dan Badan Berkanun pada tahun 2013.
2.	Aset – Bangunan Dan Pembaikan Bangunan (Kementerian Kewangan)	167.92	129.78	-38.14	-22.7	Perbelanjaan tersebut adalah untuk membayar baki interim Projek Pusat Pentadbiran Negeri Sabah telah mencapai 85% siap menyebabkan bayaran interim berkurangan pada tahun 2014.
3.	Aset – Kemudahan Dan Pembaikan Kemudahan (Kementerian Kewangan)	30.00	0.00	-30.00	-100.0	Peruntukan adalah untuk pembiayaan Projek Kemas Dalam (Interior Design) Pusat Pentadbiran Negeri Sabah. Bagaimanapun, tiada perbelanjaan dibuat kerana projek tersebut hanya ditawarkan pada penghujung tahun 2014.
4.	Perkhidmatan Dan Bekalan – Penyenggaraan Dan Pembaikan Kecil Yang Dibeli (Jabatan Pengairan Dan Saliran)	15.96	3.97	-11.99	-75.1	Pada tahun 2013, Jabatan menerima peruntukan tambahan bagi menyelesaikan baki Akaun Amanah Pendahuluan Diri sejumlah RM12 juta berbanding hanya RM1.66 juta diterima pada tahun 2014 disebabkan sebahagian besarnya telah diselesaikan dalam tahun 2013.
5.	Aset – Kemudahan Dan Pembaikan Kemudahan (Jabatan Pengairan Dan Saliran)	12.39	2.50	-9.89	-79.8	Pada tahun 2013, Jabatan menerima peruntukan tambahan bagi menyelesaikan baki Akaun Amanah Pendahuluan Diri sejumlah RM12 juta berbanding hanya RM3.83 juta diterima pada tahun 2014 disebabkan oleh sebahagian besarnya telah diselesaikan dalam tahun 2013.

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri

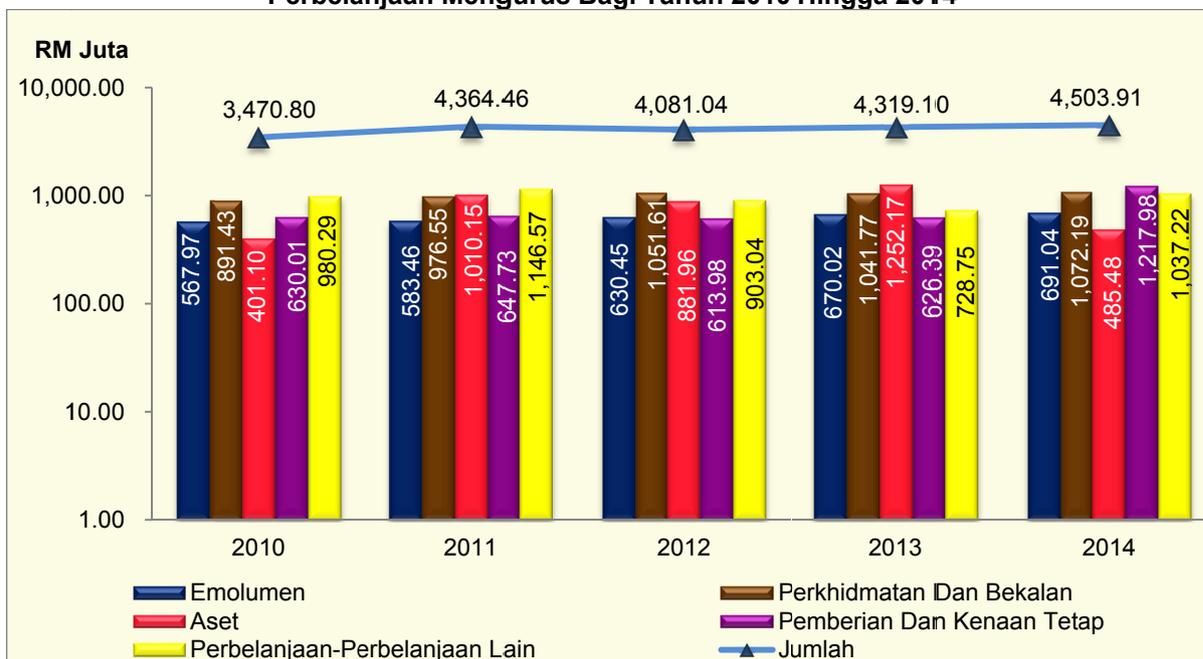
4.4.5.4. Analisis perbandingan perbelanjaan mengurus bagi tempoh 5 tahun menunjukkan perbelanjaan mengurus telah meningkat pada setiap tahun kecuali tahun 2012. Perbelanjaan Kerajaan Negeri yang terbesar dalam tempoh tersebut adalah Perkhidmatan Dan Bekalan yang berjumlah RM5.03 bilion. Ini diikuti oleh Perbelanjaan-perbelanjaan Lain berjumlah RM4.80 bilion, Aset berjumlah RM4.03 bilion, Pemberian Dan Kenaan Bayaran Tetap berjumlah RM3.74 bilion dan Emolumen berjumlah RM3.14 bilion. Trend perbelanjaan mengurus Kerajaan Negeri bagi tahun 2010 hingga 2014 adalah seperti di **Jadual 4.18** dan **Carta 4.2**.

Jadual 4.18
Perbelanjaan Mengurus Kerajaan Negeri Bagi Tahun 2010 Hingga 2014

Bil.	Butiran Perbelanjaan	Tahun				
		2010 (RM Juta)	2011 (RM Juta)	2012 (RM Juta)	2013 (RM Juta)	2014 (RM Juta)
1.	Emolumen	567.97	583.46	630.45	670.02	691.04
2.	Perkhidmatan Dan Bekalan	891.43	976.55	1,051.61	1,041.77	1,072.19
3.	Aset	401.10	1,010.15	881.96	1,252.17	485.48
4.	Pemberian Dan Kenaan Bayaran Tetap	630.01	647.73	613.98	626.39	1,217.98
5.	Perbelanjaan-Perbelanjaan Lain	980.29	1,146.57	903.04	728.75	1,037.22
Jumlah		3,470.80	4,364.46	4,081.04	4,319.10	4,503.91

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri

Carta 4.2
Perbelanjaan Mengurus Bagi Tahun 2010 Hingga 2014

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri

4.4.5.5. Bayaran Di Bawah Arahan Perbendaharaan 58(a)

- a. Arahan Perbendaharaan 58(a) memperuntukkan bahawa bayaran terhadap bekalan/perkhidmatan yang telah diterima pada tahun sebelumnya boleh dibuat pada tahun semasa dengan syarat Kementerian/Jabatan mempunyai baki peruntukan yang mencukupi pada tahun di mana bekalan/perkhidmatan tersebut diterima dan tiada sebarang keraguan tentang sebab berlaku kelewatan pembayaran tersebut. Semakan Audit terhadap bayaran di bawah AP58(a) mendapati bayaran berjumlah RM17.51 juta telah dibuat pada tahun 2014 oleh 55 Kementerian/Jabatan berbanding RM23.08 juta oleh 53 Kementerian/Jabatan pada tahun 2013.
- b. Pada tahun 2014, bayaran yang dibuat melalui AP58(a) berjumlah RM17.57 juta melibatkan 1,660 baucar bayaran. Semakan Audit mendapati sejumlah RM3.77 juta daripada RM3.86 juta perbelanjaan AP58(a) yang dibuat oleh Kementerian Pertanian Dan Industri Makanan merupakan pemberian geran kepada Korporasi Pembangunan Desa bagi suku tahun keempat tahun 2013 dan tidak sepatutnya dibayar melalui AP58(a) kerana boleh dibayar berdasarkan peruntukan tahun semasa. Selain itu, perbelanjaan lain yang dibayar di bawah AP58(a) adalah pembelian makanan haiwan, penyelenggaraan dan pembaikan kecil dan bayaran sewa bangunan. Butiran pembayaran di bawah AP58(a) adalah seperti di **Jadual 4.19**. Antara sebab bayaran di bawah AP58(a) ini dibuat adalah bil/invois telah lewat diterima dari pejabat cawangan/pembekal dan baucar bayaran dikuiiri oleh Jabatan Bendahari Negeri.

Jadual 4.19
Kementerian/Jabatan Yang Membuat Bayaran Di Bawah Arahan Perbendaharaan 58(a)
Pada Tahun 2014 Berbanding Tahun 2013

Bil.	Kementerian/Jabatan	Bilangan Baucar Bayaran		Jumlah (RM Juta)		Perubahan	
		2013	2014	2013	2014	(RM Juta)	%
1.	Kementerian Pertanian Dan Industri Makanan	68	37	0.31	3.86	3.55	1,145.2
2.	Jabatan Hidupan Liar	80	129	0.25	2.37	2.12	848.0
3.	Jabatan Ketua Menteri	294	301	0.87	2.29	1.42	163.2
4.	Jabatan Kerja Raya	116	69	2.00	1.60	-0.40	-20.0
5.	Jabatan Perkhidmatan Kebajikan Am	131	118	0.75	1.35	0.60	80.0
6.	Lain-Lain	1,394	1,006	18.90	6.10	-12.8	-67.7
Jumlah		2,083	1,660	23.08	17.57	-5.51	-23.9

Sumber: Rekod Jabatan Bendahari Negeri

4.5. AKAUN PINJAMAN DISATUKAN

Akaun Pinjaman Disatukan adalah akaun yang digunakan untuk mengakaun penerimaan pinjaman sebelum dipindahkan ke Kumpulan Wang/Akaun yang berkaitan. Pada tahun 2014, pinjaman sejumlah RM313.32 juta telah diterima daripada Kerajaan Persekutuan untuk membiayai projek bekalan air dan pelbagai. Pinjaman yang diperolehi telah diambil kira dalam akaun ini sebelum dipindahkan kesemuanya kepada Kumpulan Wang Pembangunan.

Selain itu, pada tahun 2014 Kerajaan Negeri telah menerbitkan bon berjumlah RM1 bilion dengan kelulusan Kementerian Kewangan Malaysia untuk pembayaran balik bon sedia ada berjumlah RM544 juta dan pembiayaan perbelanjaan-perbelanjaan yang telah diperuntukkan di bawah bajet Negeri tahun 2014. Semua pinjaman tersebut telah dipindahkan kepada Akaun Hasil Yang Disatukan. Oleh itu, pada akhir tahun 2014, Akaun Pinjaman Disatukan tidak mempunyai baki seperti tahun 2013 dan tahun sebelumnya.

4.6. AKAUN AMANAH DISATUKAN

Akaun Amanah Disatukan terdiri daripada Kumpulan Wang Amanah Kerajaan, Kumpulan Wang Amanah Awam dan Wang Deposit. Pada akhir tahun 2014, Akaun Amanah Disatukan berbaki debit berjumlah RM1.35 bilion berbanding baki debit berjumlah RM1.41 bilion pada tahun 2013 iaitu penurunan baki debit sejumlah RM64.33 juta atau 4.6%.

4.6.1. Kumpulan Wang Amanah Kerajaan

Kumpulan Wang Amanah Kerajaan ditubuhkan di bawah Seksyen 10 Akta Tatacara Kewangan 1957 untuk maksud tertentu. Kumpulan Wang Amanah Kerajaan terdiri daripada 3 komponen utama iaitu Kumpulan Wang Pembangunan, Pelbagai Kumpulan Wang Amanah Kerajaan dan Akaun Kena Bayar.

4.6.1.1. Kumpulan Wang Pembangunan

- a. Kumpulan Wang Pembangunan ditubuhkan di bawah Akta Kumpulan Wang Pembangunan (Akta 70 Tahun 1966). Punca kewangan kumpulan wang ini terdiri daripada caruman Akaun Hasil Disatukan, imbuhan balik dan pemberian daripada Kerajaan Persekutuan serta terimaan daripada Akaun Pinjaman Disatukan. Akaun Pinjaman Disatukan merupakan dana pinjaman daripada Kerajaan Persekutuan yang disalurkan kepada Kumpulan Wang Pembangunan untuk membiayai projek pembangunan Negeri.
- b. Pada tahun 2014, Kumpulan Wang Pembangunan telah menerima pindahan sejumlah RM800 juta daripada Akaun Hasil Disatukan, RM313.32 juta daripada Akaun Pinjaman Disatukan, RM21.87 juta daripada bayaran balik pemberian Persekutuan dan RM48.09 juta daripada hasil pembangunan yang lain. Jumlah keseluruhan yang diterima dalam tahun 2014 berjumlah RM1.18 bilion. Kerajaan Negeri telah berbelanja sejumlah RM1.01 bilion untuk membiayai pelbagai projek pembangunan yang telah dirancang pada tahun 2014. Oleh itu, Kumpulan Wang Pembangunan mengakhiri tahun 2014 dengan surplus sejumlah RM168.29 juta. Surplus tersebut menjadikan baki defisit terkumpul pada tahun 2014 menurun sejumlah RM168.29 juta kepada RM2.35 bilion berbanding RM2.52 bilion pada tahun 2013 seperti ditunjukkan di **Jadual 4.20**. Baki terkumpul Kumpulan Wang Pembangunan untuk tempoh 5 tahun ditunjukkan di **Jadual 4.21**.

Jadual 4.20
Baki Akaun Kumpulan Wang Pembangunan
Bagi Tahun 2014 Berbanding 2013

Butiran	Tahun		Perubahan	
	2013 (RM Juta)	2014 (RM Juta)	(RM Juta)	(%)
Baki Pada 1 Januari	-2,108.22	-2,515.31	-407.09	0.2
Terimaan	666.82	1,183.28	516.46	0.8
Bayaran	1,073.91	1,014.99	-58.92	-0.1
Baki Pada 31 Disember	-2,515.31	-2,347.02	168.29	-6.7

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri

Jadual 4.21
Baki Kumpulan Wang Pembangunan Bagi Tahun 2010 Hingga 2014

Butiran	Tahun				
	2010 (RM Juta)	2011 (RM Juta)	2012 (RM Juta)	2013 (RM Juta)	2014 (RM Juta)
Baki Pada 1 Januari	-1,645.04	-1,815.99	-1,786.09	-2,108.22	-2,515.31
Terimaan	1,002.37	788.32	633.68	666.82	1,183.28
Bayaran	1,173.32	758.42	955.81	1,073.91	1,014.99
Surplus/Defisit	-170.95	29.90	-322.13	-407.09	168.29
Baki Pada 31 Disember	-1,815.99	-1,786.09	-2,108.22	-2,515.31	-2,347.02

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri

- c. Walaupun memperolehi surplus pada tahun 2014, baki Kumpulan Wang Pembangunan masih menunjukkan jumlah defisit yang besar. Tindakan proaktif hendaklah diambil dengan menyediakan peruntukan yang mencukupi bagi menampung perbelanjaan pembangunan yang telah dirancang dan diluluskan oleh Kerajaan Negeri.

4.6.1.2. Pelbagai Kumpulan Wang Amanah Kerajaan

Penyata Pelbagai Kumpulan Wang Amanah Kerajaan terdiri daripada 5 komponen utama iaitu Akaun Antara Pentadbiran, Akaun Penyelesaian, Akaun Perniagaan, Akaun Pinjaman dan Kumpulan Wang Luar Jangka. Pada akhir tahun 2014, Penyata Pelbagai Kumpulan Wang Amanah Kerajaan menunjukkan baki debit meningkat sejumlah RM2.62 juta atau 7.4% menjadi RM38.15 juta berbanding baki debit sejumlah RM35.53 juta pada tahun 2013. Analisis Audit mendapati peningkatan ini disebabkan oleh baki debit Akaun Pendahuluan Diri meningkat sejumlah RM17.52 juta atau 8.1% iaitu daripada baki debit sejumlah RM216.08 juta pada tahun 2013 menjadi baki debit sejumlah RM233.60 juta pada tahun 2014.

a. Kumpulan Wang Jalan-jalan Raya Dan Jambatan-jambatan (Pengendalian Dan Penyenggaraan)

Kumpulan Wang ini ditubuhkan pada awal bulan Januari 1994 di bawah Seksyen 10 Akta Prosedur Kewangan 1957 (Disemak) untuk mengakaunkan penerimaan dan pembayaran berhubung kerja penyenggaraan jalan raya dan jambatan Kerajaan

Negeri. Panjang jalan raya Negeri yang diselenggara oleh Jabatan Kerja Raya adalah 11,022.32 kilometer. Pada tahun 2014, Kerajaan Negeri telah menerima sejumlah RM542.91 juta daripada Kerajaan Persekutuan, sejumlah RM30 juta caruman daripada Kerajaan Negeri dan pendapatan Lain-lain Bayaran sejumlah RM15,220 menjadikan terimaan keseluruhannya berjumlah RM572.93 juta. Terimaan daripada Kerajaan Persekutuan diperuntukkan untuk pembayaran konsesi penyenggaraan jalan raya. Sebarang kekurangan akan ditampung melalui peruntukan Kerajaan Negeri. Sejumlah RM568.77 juta daripada akaun ini dibelanjakan pada tahun 2014. Oleh itu, akaun ini memperolehi surplus sejumlah RM4.16 juta dan mengakhiri tahun 2014 dengan baki kredit sejumlah RM11.87 juta berbanding RM7.71 juta pada tahun 2013 iaitu meningkat sejumlah RM4.16 juta atau 54%. Kedudukan baki Kumpulan Wang ini pada tahun 2010 hingga 2014 seperti di **Jadual 4.22**.

Jadual 4.22
Kedudukan Baki Kumpulan Wang Jalan-jalan Raya Dan Jambatan-jambatan (Pengendalian Dan Penyenggaraan) Bagi Tahun 2010 Hingga 2014

Tahun	Baki Pada 1 Januari (RM Juta)	Terimaan (RM Juta)	Perbelanjaan Semasa (RM Juta)	Baki Pada 31 Disember (RM Juta)	Penggunaan (%)
2010	-13.34	558.00	540.37	4.29	96.8
2011	4.29	631.98	586.33	49.94	92.8
2012	49.94	557.43	560.78	46.59	100.6
2013	46.59	542.79	581.67	7.71	107.2
2014	7.71	572.93	568.77	11.87	99.3

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri

b. Akaun Pendahuluan Diri

- i. Akaun Pendahuluan Diri diwujudkan bagi maksud mengakaun pendahuluan wang kepada pegawai untuk keperluan menjalankan tugas rasmi, pendahuluan gaji sementara menunggu surat pelantikan dan pendahuluan diri (pelbagai). Peruntukan bagi Akaun Pendahuluan Diri berjumlah RM12 juta. Pada akhir tahun 2014, Akaun Pendahuluan Diri telah lebih dikeluarkan sejumlah RM233.60 juta. Oleh itu, terdapat peningkatan dalam baki terlebih dikeluarkan sejumlah RM17.52 juta atau 8.1% berbanding RM216.08 juta pada tahun 2013.
- ii. Sejumlah RM221.84 juta atau 90.3% daripada keseluruhan baki penghutang yang berjumlah RM254.59 juta merupakan pendahuluan diri bagi Lain-lain/Pelbagai. Analisis Audit selanjutnya dibuat terhadap Pendahuluan Diri Lain-lain/Pelbagai dan mendapati perkara seperti berikut:
  - Pendahuluan ini termasuk pendahuluan diri bagi pelbagai perbelanjaan mengurus yang dibayar melalui Akaun Pendahuluan Diri kerana peruntukan tahun semasa tidak mencukupi untuk menampung perbelanjaan yang telah komited. Selain itu, pendahuluan pelbagai juga termasuk pendahuluan diri yang diambil untuk melaksanakan kerja-kerja kecemasan di mana peruntukan tahun semasa tidak disediakan/tidak mencukupi. Kedua-dua

pendahuluan diri ini dilaksanakan dengan kelulusan Setiausaha Tetap Kementerian Kewangan Negeri Sabah berdasarkan peraturan yang ditetapkan dalam **Arahan Perbendaharaan 54** dan **55**. Berdasarkan kepada **Pekeliling Kementerian Kewangan Negeri Sabah Bil. 8 Tahun 1998** dan surat kelulusan daripada Kementerian Kewangan, pendahuluan diri yang diluluskan di bawah AP54 hendaklah diselesaikan dengan secepat mungkin menggunakan peruntukan tahun semasa ataupun melalui pindahan peruntukan. Manakala tiada tempoh ditetapkan untuk menyelesaikan pendahuluan diri bagi kerja kecemasan.

- Pada tahun 2014, pihak Kementerian Kewangan telah meluluskan permohonan sejumlah RM131.39 juta untuk membayar perbelanjaan yang telah komited tetapi tidak mempunyai peruntukan mencukupi pada tahun semasa. Pembayaran tersebut diluluskan dengan kebenaran khas seperti mana ditetapkan dalam Arahan Perbendaharaan 54 dan dipertanggungjawabkan di bawah Akaun Pendahuluan Diri Pelbagai. Selain itu, Kementerian Kewangan juga telah meluluskan permohonan sejumlah RM40.88 juta untuk membayar perbelanjaan bagi kerja kecemasan yang dilaksanakan oleh Jabatan Air Negeri Sabah, Jabatan Keretapi, Jabatan Pengairan Dan Saliran, Jabatan Kerja Raya dan Majlis Perbandaran Sandakan pada tahun 2014. Perbelanjaan ini juga dipertanggungjawabkan dalam Akaun Pendahuluan Diri Pelbagai. Kementerian Kewangan seterusnya telah meluluskan permohonan sejumlah RM130.14 juta dalam tahun 2014 untuk menyelesaikan pendahuluan diri tahun semasa dan tahun sebelum yang telah dipertanggungjawabkan dalam Akaun Pendahuluan Diri Pelbagai setelah mendapat kelulusan khas di bawah AP54.
- **Perlembagaan Negeri Sabah, Bahagian III, Perkara 31** menetapkan bahawa pengeluaran daripada Kumpulan Wang Disatukan untuk maksud perbelanjaan hendaklah melalui Rang Undang-undang Perbekalan. Manakala **Perkara 32 (b)** pula menyatakan bahawa *'apa-apa wang yang telah dibelanjakan bagi maksud melebihi amaun yang diuntukkan, jika ada, bagi maksud itu melalui Enakmen Perbekalan, maka suatu anggaran tambahan yang menunjukkan jumlah wang yang dikehendaki atau dibelanjakan itu hendaklah dibentangkan di hadapan Dewan Undangan, dan kepala-kepala bagi apa-apa perbelanjaan itu hendaklah dimasukkan dalam suatu Rang Undang-undang Perbekalan'*.
- Perbelanjaan Mengurus yang dibuat tanpa peruntukan yang mencukupi adalah tidak mematuhi Perlembagaan Negeri Sabah, Bahagian III, Perkara 31. Oleh itu, anggaran tambahan yang mencukupi hendaklah dibentangkan di Dewan Undangan Negeri seperti mana ditetapkan dalam Perlembagaan Negeri Sabah, Bahagian III, Perkara 32 (b). Berdasarkan perbincangan yang

telah diadakan dengan pihak Kementerian Kewangan pada 25 Mei 2015, Kerajaan Negeri telah bersetuju untuk menyediakan peruntukan sejumlah RM40 juta bagi menampung penyelesaian pendahuluan diri bagi kerja kecemasan. Selain itu, Kerajaan Negeri akan melaksanakan usaha berterusan bagi memastikan baki debit Akaun Pendahuluan Diri dapat dikurangkan. Penurunan ini dijangka dapat dilihat mulai tahun kewangan 2015.

4.6.1.3. Akaun Kena Bayar

- a. Akaun ini diwujudkan bagi menyelesaikan tanggungan Kerajaan Negeri terhadap pelbagai bekalan dan perkhidmatan pada bulan Disember yang perlu dijelaskan pada bulan Januari tahun berikutnya. Baucar Akaun Kena Bayar bagi semua Kementerian/Jabatan dibayar melalui Jabatan Bendahari Negeri. Bagaimanapun, 4 Jabatan mengakaun sendiri dibenarkan untuk membuat bayaran bagi baucar bernilai kurang daripada RM50,000. Pada tahun 2014, Akaun Kena Bayar menurun sejumlah RM82.21 juta atau 23.8% kepada RM263.29 juta berbanding RM345.50 juta pada tahun 2013. Secara keseluruhannya, pembayaran yang dikenakan oleh 3 Jabatan Mengakaun Sendiri telah menurun. Akaun Kena Bayar bagi Pelbagai/Kementerian Jabatan juga telah menurun sejumlah RM80.84 juta atau 24.2% menjadi RM252.60 juta berbanding RM333.44 juta pada tahun 2013. Manakala, Akaun Kena Bayar bagi Jabatan Pertanian pula meningkat sejumlah RM586,835 atau 21% iaitu daripada RM2.76 juta pada tahun 2013 kepada RM3.34 juta pada tahun 2014. Peningkatan dan penurunan perbelanjaan Akaun Kena Bayar yang dibayar oleh Jabatan Bendahari Negeri Sabah dan 4 Jabatan Mengakaun Sendiri pada tahun 2013 dan 2014 adalah seperti di **Jadual 4.23**.

Jadual 4.23
Akaun Kena Bayar Mengikut Jabatan Pada Tahun 2014 Berbanding Tahun 2013

Bil.	Jabatan	Tahun		Perubahan	
		2013 (RM Juta)	2014 (RM Juta)	(RM Juta)	(%)
1.	Pelbagai Kementerian/Jabatan	333.44	252.60	-80.84	-24.2
2.	Jabatan Perhutanan	4.67	2.95	-1.72	-36.8
3.	Jabatan Kerja Raya	3.61	3.48	-0.13	-3.6
4.	Jabatan Pertanian	2.76	3.34	0.58	21.0
5.	Jabatan Tanah Dan Ukur	1.02	0.92	-0.1	-9.8
Jumlah		345.50	263.29	-82.21	-23.8

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri

- b. Semakan Audit terhadap 226 baucar bayaran Akaun Kena Bayar berjumlah RM116.90 juta mendapati pembayaran sejumlah RM1.49 juta bagi 12 baucar merupakan bil/tuntutan/Perintah Kerja Am (PKA) yang telah diterima pada bulan Mac hingga November 2014 dan tidak sepatutnya dipertanggungjawabkan dalam Akaun Kena Bayar. Ini kerana perbelanjaan untuk bekalan/perkhidmatan/tuntutan tersebut telah dibuat pada bulan November dan sebelumnya.

4.6.2. Kumpulan Wang Amanah Awam

Kumpulan Wang Amanah Awam ditubuhkan di bawah Seksyen 9, Akta Acara Kewangan 1957. Kumpulan Wang Amanah Awam terdiri daripada Akaun Amanah Kumpulan Wang Khas dan Akaun Wang Amanah Pelbagai. Pada tahun 2014, terdapat satu Akaun Amanah Kumpulan Wang Khas dan 98 Akaun Amanah Pelbagai. Semakan Audit terhadap Kumpulan Wang Amanah Awam mendapati perkara berikut:

4.6.2.1. Kumpulan Wang Khas

Kumpulan Wang Khas terdiri daripada Tabung Amanah Warisan Negeri Sabah yang dtubuhkan pada tahun 1996. Tabung Amanah ini tidak aktif sejak penubuhannya dan baki akaun berjumlah RM50 juta dilaburkan sebagai simpanan tetap.

4.6.2.2. Akaun Amanah Pelbagai

- a. Akaun Amanah Pelbagai ditubuhkan untuk mengakaunkan caruman wang daripada badan-badan atau orang perseorangan yang diamanahkan kepada Kerajaan Negeri di samping peruntukan yang ditetapkan. Setakat akhir tahun 2014, terdapat 98 Akaun Amanah telah diwujudkan. Baki keseluruhan Akaun Amanah ini telah menurun sejumlah RM31.51 juta atau 8.2% menjadi RM351.76 juta pada tahun 2014 berbanding RM383.27 juta pada tahun 2013. Penurunan baki ini disebabkan oleh baki 32 Akaun Amanah telah menurun sejumlah RM86.61 juta pada tahun 2014.
- b. Pada tahun 2014, satu Kumpulan Wang Amanah di bawah Seksyen 10 dan 3 Akaun Amanah di bawah Seksyen 9 serta Akta Tatacara Kewangan 1957 diwujudkan dengan baki pada akhir tahun berjumlah RM2.24 juta seperti di **Jadual 4.24**.

Jadual 4.24
Akaun Amanah Yang Baru Diwujudkan Pada Tahun 2014

Bil	Nama Akaun Amanah	Tujuan Penubuhan	Baki (RM Juta)
1.	Akaun Amanah Perkhidmatan Pemaliman Dan Kapal Tunda.	Mengakaun terimaan-terimaan bayaran daripada pihak syarikat-syarikat agen perkapalan di Sabah dan membayar syarikat-syarikat malim dan kapal tunda yang telah melakukan perkhidmatan pemaliman.	1.98
2.	Pelaksanaan Karnival Teknologi Hijau Di Negeri Sabah.	Mengakaun wang peruntukan yang disalurkan oleh Kerajaan Persekutuan kepada Kerajaan Negeri Sabah untuk pelaksanaan Karnival Teknologi Hijau di Negeri Sabah.	0.06
3.	Aktiviti Dakwah Dan Pengimarahen Masjid-Masjid Di Negeri Sabah.	Mengakaun terimaan dan bayaran berkaitan sumbangan Kerajaan Persekutuan dan Badan-badan Berkanun bagi Aktiviti Dakwah Dan Pengimarahen Masjid-Masjid Di Negeri Sabah.	0.10
4.	Kumpulan Wang Amanah JKR – Sistem Pembedungan	Tujuan untuk menyediakan kewangan dan pengawalan perakaunan yang dijalankan ke atas pengendalian dan penyenggaraan sistem pembedungan Kerajaan Negeri sebagaimana tersenarai di bawah daftar kelayakan sistem pembedungan di Jabatan Kerja Raya.	0.10
Jumlah			2.24

Sumber: Rekod Jabatan Bendahari Negeri

4.6.2.3. Akaun Amanah Yang Tidak Aktif

- a. Akaun Amanah yang telah mencapai maksud penubuhannya, tidak dikehendaki lagi, mencukupi tempoh hayat yang ditetapkan atau pun tidak aktif lagi untuk tempoh 1 tahun hendaklah ditutup selaras dengan 1 Pekeliling Perbendaharaan Malaysia WP10.4/2013. Pada akhir tahun 2014, sebanyak 4 Kumpulan Wang Amanah Kerajaan dan 10 Kumpulan Wang Amanah Awam merupakan akaun yang tidak aktif mulai tahun 1996 - 2009 sehingga kini atau sudah tidak aktif melebihi 5 tahun. Akaun-akaun tersebut adalah seperti di **Jadual 4.25**.

Jadual 4.25
Akaun Amanah Yang Tidak Aktif

Bil.	Akaun Amanah	Sejak Tahun	Baki Pada 31 Disember 2014 (RM)
Kumpulan Wang Amanah Kerajaan			
1.	Akaun Semasa Antara Pentadbiran – Gaji	2008	4,486,216
2.	Kumpulan Wang Bekalan Air – Pengendalian Dan Penyenggaraan	1996	-40,075,577
3.	Kumpulan Wang Simpanan Bagi Pelajar-pelajar Tajaan Biasiswa Kerajaan Negeri.	2004	90,000
4.	Kumpulan Wang Amanah Stor Dan Kerja Tak Beruntuk – Jabatan Air	2004	2,230,881
Jumlah			-33,268,480
Kumpulan Wang Amanah Awam			
1.	Tabung Amanah Warisan Negeri Sabah.	1996	50,000,000
2.	Bayaran Gaji Bulanan Kakitangan Jabatan Hidupan Liar- Kes Penculikan Di Pulau Sipadan.	2006	77,831
3.	Akaun Khas Bencana Alam/Kecemasan DBKK.	2002	46,231
4.	Akaun Khas Bencana Alam/ Kecemasan, Pejabat Daerah Papar.	2005	13,299
5.	Akaun Khas Bencana Alam/Kecemasan, Pejabat Daerah Semporna.	1998	20,000
6.	Akaun Khas Bencana Alam/Kecemasan, Pejabat Daerah Tambunan	1999	20,000
7.	Akaun Khas Bencana Alam/ Kecemasan, Pejabat Daerah Kunak.	1998	16,000
8.	Taman Hidupan Liar Lok Kawi.	2009	10,810
9.	Projek-projek Kecil Bagi Kawasan-kawasan Parlimen.	2009	2,618
10.	Akaun Khas Bencana Alam/Kecemasan, Pejabat Daerah Penampang.	2006	10
Jumlah			50,206,799
Jumlah Keseluruhan			16,938,319

Sumber: Rekod Jabatan Bendahari Negeri

- b. Pegawai Pengawal akaun amanah perlu mengkaji semula akaun amanah yang tidak aktif sama ada perlu dikekalkan atau ditutup.

4.6.2.4. Akaun Amanah Yang Ditutup

Pada tahun 2014, sebanyak 5 Akaun Amanah Pelbagai telah ditutup. Baki Akaun Amanah berjumlah RM572.70 telah dipindahkan ke Akaun Hasil Pelbagai seperti di **Jadual 4.26**.

Jadual 4.26
Akaun Amanah Yang Ditutup

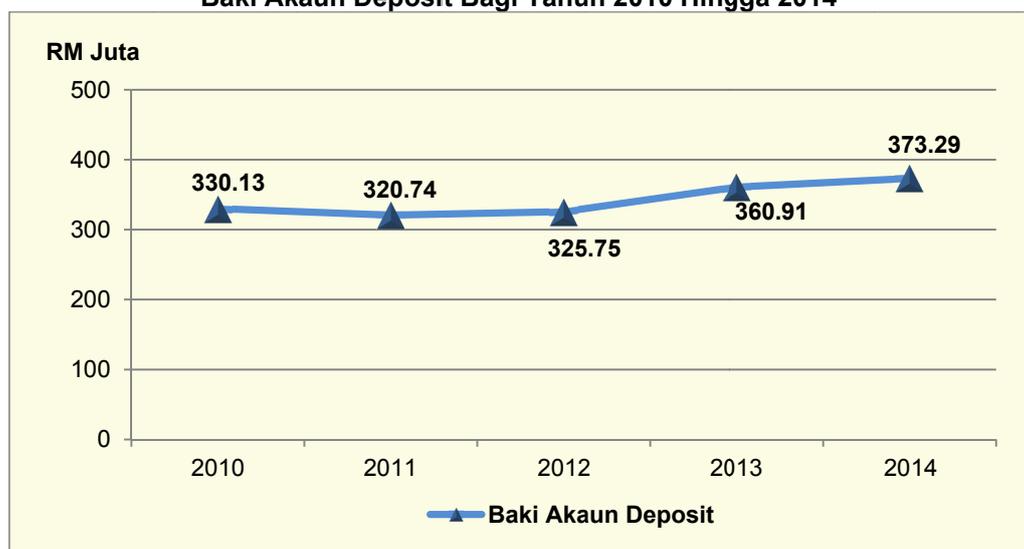
Bil.	Akaun Amanah Pelbagai	Baki yang Dipindahkan Ke Akaun Hasil Pelbagai (RM)
1.	<i>Further Collecting & Ex-Situ Conservation of Coconut Germplasm.</i>	500.00
2.	<i>Farmer Participatory Research Of Farmer Varieties And Multipurpose.</i>	72.70
3.	Program Jaminan Bekalan Makanan Negara – Mekanisasi Ladang.	0.00
4.	Sumbangan oleh Pemaju Perumahan Persendirian Terhadap Pelaksanaan.	0.00
5.	<i>Pilot Project for Information Gathering On Inland Capture Fisheries In Malaysia.</i>	0.00
Jumlah		572.70

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri

4.6.3. Akaun Deposit

4.6.3.1. Pada akhir tahun 2014, deposit terdiri daripada 44 akaun berjumlah RM373.29 juta. Jumlah ini meningkat RM12.38 juta atau 3.4% berbanding RM360.91 juta pada tahun 2013. Deposit pada tahun 2014 meningkat disebabkan oleh peningkatan baki Deposit Am sejumlah RM7.09 juta atau 3.6% daripada RM195.39 juta pada tahun 2013 kepada RM202.48 juta pada tahun 2014. Selain itu, baki Deposit Bagi Pemberian Lesen Kepada Pemaju-pemaju Perumahan juga meningkat sejumlah RM4.14 juta atau 9.9% kepada RM45.81 juta pada tahun 2014 berbanding RM41.67 juta pada tahun 2013. Deposit bagi Cagaran Penggunaan Air juga telah meningkat sejumlah RM2.98 juta atau 7% kepada RM45.36 juta berbanding RM42.38 juta pada tahun 2013. Secara keseluruhannya, baki 19 Akaun Deposit meningkat sejumlah RM24.37 juta berbanding penurunan sejumlah RM11.99 juta pada tahun 2014. Baki Akaun Deposit bagi tahun 2010 hingga 2014 adalah seperti di **Carta 4.3**.

Carta 4.3
Baki Akaun Deposit Bagi Tahun 2010 Hingga 2014

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri

4.6.3.2. Arahan 162 menetapkan deposit yang tidak dituntut selepas tempoh 12 bulan daripada tarikh deposit boleh dikembalikan hendaklah diwartakan dalam warta Kerajaan. Sekiranya masih tidak dituntut selepas 3 bulan daripada tarikh pemberitahuan, deposit tersebut hendaklah dikreditkan ke hasil Kerajaan. Sebanyak 6 Akaun Deposit berjumlah RM391,075 seperti di **Jadual 4.27** didapati tidak bergerak sejak tempoh 5 tahun atau melebihi 5 tahun. Sekiranya deposit-deposit tersebut tidak diperlukan lagi, tindakan pewartaan mengikut Arahan Perbendaharaan 162 perlu dibuat.

Jadual 4.27
Akaun Deposit Tidak Bergerak Sejak/Melebihi Tempoh 5 Tahun

Bil.	Akaun Deposit	Pegawai Pengawal	Tahun Mula Tidak Bergerak	Baki Pada 31 Disember 2014 (RM)
1.	Wang Pampasan Insurans Untuk Rumah Skim Penempatan Orang pelarian Filipina Di batu 3, Kinarut Papar.	Unit Penempatan, Pejabat Hal Ehwal Dalam Negeri	2010	322,696
2.	Pungutan Hasil Telekom – Jabatan Air Negeri Sabah	Jabatan Air Negeri Sabah	2010	35,750
3.	Deposit Am – Mahkamah Anak Negeri.	Dewan Bandaraya Kota Kinabalu	2008	18,995
4.	Wang Pampasan Insurans Untuk Skim Penempatan Orang Pelarian Filipina Kg. Hidayat, Tawau.	Unit Penempatan, Pejabat Hal Ehwal Dalam Negeri	2001	12,320
5.	Wang Pampasan Insurans Kebakaran Skim Penempatan – Biro Maklumat Awam (Penempatan) Jabatan Ketua Menteri.	Unit Penempatan, Pejabat Hal Ehwal Dalam Negeri	2002	1,299
6.	Program Kapsul Masa Seabad Jabatan Perhutanan 2005 – 2015.	Jabatan Perhutanan Negeri Sabah	2009	15
Jumlah				391,075

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri

4.7. PENYATA PRESTASI KEWANGAN

4.7.1. Penyata Prestasi Kewangan menunjukkan lebihan atau kurangan hasil keseluruhan berbanding jumlah perbelanjaan mengurus dan pembangunan serta sumber pembiayaannya. Penyata ini juga menunjukkan pergerakan dana dalam pinjaman dan bantuan dalam negeri, terimaan balik pinjaman dan pelbagai terimaan serta perubahan tunai, pelaburan dan amanah.

4.7.2. Pada tahun 2014, Penyata Prestasi Kewangan mencatatkan surplus sejumlah RM205.91 juta iaitu meningkat sejumlah RM588.49 juta atau 153.8% berbanding defisit berjumlah RM382.58 juta pada tahun 2013. Terimaan hasil Kerajaan Negeri yang ditunjukkan pada Penyata Prestasi Kewangan adalah termasuk terimaan dalam Kumpulan Wang Pembangunan. Terimaan hasil pada tahun 2014 berjumlah RM4.92 bilion iaitu meningkat sejumlah RM354.38 juta atau 7.8% berbanding terimaan hasil berjumlah RM4.57 bilion pada tahun 2013. Perbelanjaan mengurus pula menurun 4.5% atau RM175.19 juta menjadi RM3.70 bilion pada tahun 2014 berbanding RM3.88 bilion pada tahun 2013. Perbelanjaan pembangunan juga turut menurun sejumlah RM58.92 juta atau 5.5% menjadi RM1.01 bilion berbanding RM1.07 bilion pada tahun 2013. Kedudukan Penyata Prestasi Kewangan pada tahun 2014 berbanding tahun 2013 adalah seperti di **Jadual 4.28**.

Jadual 4.28
Prestasi Kewangan Pada Tahun 2014 Berbanding Tahun 2013

Butiran	Tahun		Perubahan	
	2013 (RM Juta)	2014 (RM Juta)	(RM Juta)	(%)
Hasil	4,570.43	4,924.81	354.38	7.8
<i>Perbelanjaan Mengurus</i>	3,879.10	3,703.91	-175.19	-4.5
<i>Perbelanjaan Pembangunan</i>	1,073.91	1,014.99	-58.92	5.5
Surplus/Defisit	-382.58	205.91	588.49	-153.8
Dibiayai Oleh:				
Pinjaman dan Bantuan Luar Negeri	146.22	1,313.32	1,167.10	798.2
Terimaan Balik Pinjaman dan Pelbagai Terimaan	76.61	73.12	-3.49	-4.6
Perubahan Tunai, Pelaburan dan Amanah	-605.41	-1,180.53	-575.12	95.0
Jumlah	-382.58	205.91	588.49	-153.8

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri

4.8. PENYATA AKAUN MEMORANDUM

Penyata Akaun Memorandum menunjukkan baki aset dan tanggungan Kerajaan Negeri yang boleh dilupuskan atau dilunaskan pada masa akan datang yang tidak dinyatakan dalam Penyata Kedudukan Kewangan.

4.8.1. Pinjaman Boleh Dituntut

4.8.1.1. Pinjaman Boleh Dituntut merupakan pinjaman Kerajaan Negeri kepada Perbadanan Awam, Badan Berkanun, Pihak Berkuasa Tempatan dan Agensi lain yang masih belum dibayar balik. Pada tahun 2014, baki pinjaman Agensi kepada Kerajaan Negeri berjumlah RM1.04 bilion iaitu meningkat sejumlah RM5.83 juta atau 0.6% berbanding tahun 2013. Peningkatan adalah disebabkan Kerajaan Negeri telah mengeluarkan pinjaman kepada 6 Agensi berjumlah RM78.95 juta berbanding bayaran balik pinjaman oleh 10 Agensi berjumlah RM73.12 juta pada tahun 2014. Butiran adalah seperti di **Jadual 4.29**.

Jadual 4.29
Baki Pinjaman Boleh Dituntut Bagi Tahun 2014 Berbanding Tahun 2013

Bil.	Jabatan	Tahun		Perubahan	
		2013 (RM Juta)	2014 (RM Juta)	(RM Juta)	(%)
1.	Perbadanan Awam	303.19	320.64	17.45	5.8
2.	Badan Berkanun	730.69	719.37	-11.32	-1.5
3.	Agensi Lain	3.35	3.05	-0.30	-9.0
	Jumlah	1,037.23	1,043.06	5.83	0.6

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri

4.8.1.2. Analisis baki Pinjaman Boleh Dituntut bagi tempoh 5 tahun menunjukkan baki pinjaman telah menurun dari tahun 2010 hingga 2013 dan meningkat pada tahun 2014 seperti ditunjukkan di **Jadual 4.30**. Manakala **Jadual 4.31** menunjukkan pergerakan Pinjaman Boleh Dituntut pada tahun 2014.

Jadual 4.30
Baki Pinjaman Boleh Dituntut Bagi Tahun 2010 Hingga 2014

Bil.	Agensi	Tahun				
		2010 (RM Juta)	2011 (RM Juta)	2012 (RM Juta)	2013 (RM Juta)	2014 (RM Juta)
1.	Perbadanan Awam	347.70	348.52	339.16	303.19	320.64
2.	Badan Berkanun	911.07	843.99	745.12	730.69	719.37
3.	Pihak Berkuasa Tempatan	12.36	1.90	0.00	0.00	0.00
4.	Agensi Lain	30.91	3.35	3.35	3.35	3.05
Jumlah		1,302.04	1,197.76	1,087.63	1,037.23	1,043.06

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri

Jadual 4.31
Pergerakan Pinjaman Boleh Dituntut Pada Tahun 2014

Bil.	Agensi	Baki Pinjaman 01.01.2014 (RM Juta)	Pinjaman Dikeluarkan Dalam Tahun 2014 (RM Juta)	Bayaran Balik (RM Juta)	Baki Pinjaman 31.12.2014 (RM Juta)
Perbadanan Awam					
1.	Perbadanan Pembangunan Borneo (Sabah) Sdn. Bhd.	5.73	11.00	0.00	16.73
2.	KKTP Sdn. Bhd.	2.91	0.00	0.00	2.91
3.	K.K.I.P. Sdn. Bhd.	192.92	35.01	2.32	225.61
4.	Sawit Kinabalu Berhad	43.98	0.00	43.98	0.00
5.	Permodalan Bumiputra Sabah Bhd.	5.60	0.00	0.00	5.60
6.	Sabah Fish Marketing Sdn. Bhd.	0.79	10.89	1.00	10.68
7.	Palm Oil Industrial Cluster Sdn. Bhd.	14.48	3.00	0.00	17.48
8.	Tabin Wildlife Sdn. Bhd.	0.77	0.00	0.15	0.62
9.	Sabah Air Aviation Sdn. Bhd.	36.01	5.00	0.00	41.01
Jumlah		303.19	64.90	47.45	320.64
Badan Berkanun					
1.	Perbadanan Pembangunan Ekonomi Sabah	188.62	14.05	0.00	202.67
2.	Lembaga Pembangunan Perumahan Dan Bandar	42.95	0.00	3.62	39.33
3.	Majlis Ugama Islam Sabah	99.63	0.00	0.00	99.63
4.	Perbadanan Pinjaman Sabah	242.11	0.00	0.00	242.11
5.	Lembaga Industri Getah Sabah	34.63	0.00	0.00	34.63
6.	Korporasi Pembangunan Desa	114.00	0.00	21.10	92.90
7.	Korporasi Kemajuan Perikanan dan Nelayan Sabah	1.87	0.00	0.00	1.87
8.	Yayasan Usaha Maju	2.63	0.00	0.63	2.00
9.	Perbadanan Baitulmal Negeri Sabah	4.25	0.00	0.02	4.23
Jumlah		730.69	14.05	25.37	719.37
Agensi Lain					
1.	Koperasi Serbaguna Sanya Bhd.	3.19	0.00	0.18	3.01
2.	Pertubuhan Peladang – Semporna	0.12	0.00	0.12	0.00
3.	Pertubuhan Peladang – Papar	0.04	0.00	0.00	0.04
Jumlah		3.35	0.00	0.30	3.05
Jumlah Keseluruhan		1,037.23	78.95	73.12	1,043.06

Sumber: Rekod Jabatan Bendahari Negeri

4.8.1.3. Pada tahun 2014, baki tunggakan bayaran balik pinjaman telah meningkat sejumlah RM14.27 juta atau 1.8% menjadi RM805.99 juta berbanding RM791.72 juta pada akhir tahun 2013 seperti di **Jadual 4.32**. Jabatan Bendahari Negeri Sabah telah melaksanakan pengemaskinian data dalam sistem tunggakan bayaran balik Pinjaman Boleh Dituntut pada tahun 2014. Oleh itu, baki tunggakan Pinjaman Boleh Dituntut telah

meningkat berikutan pelarasan baki yang dibuat terhadap 5 Agensi Negeri. Analisis Audit terhadap tunggakan bayaran balik bagi tahun 2010 hingga 2014 mendapati tunggakan bayaran balik pinjaman pada tahun 2013 adalah yang terendah dalam tempoh 5 tahun seperti ditunjukkan di **Jadual 4.33**.

Jadual 4.32
Tunggakan Bayaran Balik Pinjaman Boleh Tuntut Tahun 2014

Bil.	Agensi	Tunggakan Pada 01.01.2014 (RM Juta)	Anuiti Tahun 2014 (RM Juta)	Jumlah Patut Dijelaskan Sehingga Tahun 2014 (RM Juta)	Pelarasan (RM Juta)	Bayaran Balik Dalam Tahun 2014 (RM Juta)	Tunggakan Setakat 31.12.2014 (RM Juta)
Perbadanan Awam							
1.	Perbadanan Pembangunan Borneo (Sabah) Sdn. Bhd.	0.77	0.00	0.77	0.00	0.00	0.77
2.	KKTP Sdn. Bhd.	0.00	1.05	1.05	0.00	0.00	1.05
3.	K.K.I.P. Sdn. Bhd.	111.56	17.56	129.12	0.00	7.50	121.62
4.	Sawit Kinabalu Berhad	43.98	0.00	43.98	0.00	43.98	0.00
5.	Sabah Electricity Sdn. Bhd.	0.75	0.05	0.80	0.00	0.00	0.80
6.	Permodalan Bumiputra Sabah Bhd.	5.60	0.00	5.60	0.00	0.00	5.60
7.	Sabah Fish Marketing Sdn. Bhd.	24.63	10.67	35.30	1.33	1.00	35.63
8.	Palm Oil Industrial Cluster Sdn. Bhd.	1.06	1.68	2.74	0.00	0.00	2.74
9.	Tabin Wildlife Sdn. Bhd.	0.16	0.16	0.32	0.00	0.16	0.16
10.	Sabah Air Aviation Sdn. Bhd.	0.00	6.45	6.45	0.00	0.00	6.45
Jumlah		188.51	37.62	226.13	1.33	52.64	174.82
Badan Berkanun							
1.	Perbadanan Pembangunan Ekonomi Sabah	208.89	2.91	211.80	0.87	0.00	212.67
2.	Lembaga Pembangunan Perumahan Dan Bandar	33.24	2.19	35.43	0.00	3.80	31.63
3.	Majlis Ugama Islam Sabah	28.43	3.50	31.93	0.00	0.00	31.93
4.	Perbadanan Pinjaman Sabah	129.36	2.18	131.54	61.91	21.53	171.92
5.	Lembaga Industri Getah Sabah	35.12	0.00	35.12	0.00	0.00	35.12
6.	Korporasi Pembangunan Desa	151.25	0.64	151.89	0.08	21.11	130.86
7.	Korporasi Kemajuan Perikanan dan Nelayan Sabah	2.28	0.16	2.44	0.00	0.00	2.44
8.	Yayasan Usaha Maju	1.43	0.36	1.79	0.13	0.63	1.29
9.	Perbadanan Baitulmal Negeri Sabah	0.55	0.45	1.00	0.00	0.02	0.98
Jumlah		590.55	12.39	602.94	62.99	47.09	618.84
Pihak Berkuasa Tempatan							
1.	Dewan Bandaraya Kota Kinabalu	3.56	0.00	3.56	0.00	0.00	3.56
2.	Majlis Perbandaran Sandakan	3.89	0.00	3.89	0.00	0.00	3.89
3.	Lembaga Bandaran Kudat	0.70	0.00	0.70	0.00	0.00	0.70
Jumlah		8.15	0.00	8.15	0.00	0.00	8.15
Agensi Lain							
1.	Koperasi Serbaguna Sanya Bhd.	3.19	0.00	3.19	0.00	0.18	3.01
2.	Kelab Lumba Kuda Diraja Sabah	1.13	0.00	1.13	0.00	0.00	1.13
3.	Pertubuhan Peladang – Semporna	0.15	0.00	0.15	0.00	0.15	0.00
4.	Pertubuhan Peladang – Papar	0.04	0.00	0.04	0.00	0.00	0.04
Jumlah		4.51	0.00	4.51	0.00	0.33	4.18
Jumlah Keseluruhan		791.72	50.01	841.73	64.32	100.06	805.99

Sumber: Rekod Jabatan Bendahari Negeri

Jadual 4.33
Tunggakan Bayaran Balik Pinjaman Boleh Tuntut Bagi Tahun 2010 Hingga 2014

Bil.	Agensi	Tahun				
		2010 (RM Juta)	2011 (RM Juta)	2012 (RM Juta)	2013 (RM Juta)	2014 (RM Juta)
1.	Perbadanan Awam	258.55	239.81	227.26	188.51	174.82
2.	Badan Berkanun	782.35	727.86	612.03	590.55	618.84
3.	Pihak Berkuasa Tempatan	20.51	10.05	8.15	8.15	8.15
4.	Agensi Lain	5.14	4.83	4.51	4.51	4.18
Jumlah		1,066.55	982.55	851.95	791.72	805.99

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri

4.8.2. Pelaburan

4.8.2.1. Pelaburan ekuiti oleh Kerajaan Negeri melalui perbelanjaan mengurus ditunjukkan di Penyata Akaun Memorandum Pelaburan. Pada 31 Disember 2014, pelaburan Kerajaan Negeri di 56 Perbadanan Awam dan 3 Badan Berkanun berjumlah RM6.14 bilion. Jumlah ini meningkat sejumlah RM16.65 juta atau 0.3% berbanding RM6.12 bilion pada tahun 2013. Peningkatan ini disebabkan oleh pertambahan ekuiti di 4 Perbadanan Awam dan satu Badan Berkanun Negeri berjumlah RM171.88 juta berbanding penjualan ekuiti di 2 Perbadanan awam berjumlah RM155.24 juta.

4.8.2.2. Pelaburan melalui Perbadanan Ketua Menteri dan Kerajaan Negeri masing-masing berjumlah RM749 juta dan RM5.39 bilion. Sehingga akhir tahun 2014, Kerajaan Negeri telah menerima dividen berjumlah RM102.99 juta daripada 16 Perbadanan Awam. Kerajaan Negeri juga menerima sejumlah RM333,333 *Tax Credit* daripada Lembaga Hasil Dalam Negeri menjadikan keseluruhan dividen yang diterima pada tahun 2013 berjumlah RM103.32 juta. Kedudukan pelaburan Kerajaan Negeri bagi tahun 2010 hingga 2014 dan jumlah pelaburan berbanding dividen diterima bagi tahun 2010 hingga 2014 adalah seperti di **Jadual 4.34** dan **Carta 4.4**. Jumlah pelaburan pada tahun 2014 adalah jumlah yang tertinggi dalam tempoh 5 tahun.

Jadual 4.34
Kedudukan Pelaburan Bagi Tahun 2010 Hingga 2014

Bil.	Perbadanan Awam/ Badan Berkanun	Tahun				
		2010 (RM Juta)	2011 (RM Juta)	2012 (RM Juta)	2013 (RM Juta)	2014 (RM Juta)
Perbadanan Ketua Menteri						
1.	Sawit Kinabalu Berhad	549.00	549.00	549.00	645.00	645.00
2.	K.K.I.P Sdn. Bhd.	37.00	57.00	57.00	104.00	104.00
Jumlah		586.00	606.00	606.00	749.00	749.00
Kerajaan Negeri						
1.	Perbadanan Awam	2,199.00	2,881.95	3,788.90	4,366.11	4,364.76
2.	Badan Berkanun	802.48	852.48	867.48	1,004.48	1,022.48
Jumlah		3,001.48	3,734.43	4,656.38	5,370.59	5,387.24
Jumlah Pelaburan		3,587.48	4,340.43	5,262.38	6,119.59	6,136.24

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri

Carta 4.4
Jumlah Pelaburan Berbanding Dividen Diterima Pada Tahun 2010 Hingga 2014

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri

4.8.3. Hutang Awam

Hutang Awam terdiri daripada pelbagai pinjaman dalam dan luar negeri. Ini termasuklah pinjaman yang diterima oleh Kerajaan Negeri dari semasa ke semasa daripada Kerajaan Persekutuan bagi membiayai projek pembangunannya. Selain itu, hutang Kerajaan Negeri juga meliputi Bon Terbitan dengan nilai nominal sejumlah RM1 bilion yang diterbitkan pada tahun 2014. Pada akhir tahun 2014, baki hutang Kerajaan Negeri berjumlah RM3.41 bilion berbanding RM2.83 bilion pada akhir tahun 2013 iaitu meningkat sejumlah RM580.80 juta atau 20.5%. Peningkatan ini disebabkan oleh penerbitan bon sejumlah RM1 bilion dan penerimaan pinjaman sejumlah RM313.32 juta daripada Kerajaan Persekutuan untuk projek Bekalan Air dan Pelbagai masing-masing berjumlah RM193.22 juta dan RM120.10 juta. Pada tahun 2014 juga, Kerajaan Negeri telah membuat bayaran balik pokok berjumlah RM188.52 juta terhadap pinjaman Kerajaan Persekutuan untuk pinjaman Perumahan Awam Kos Rendah, Pembangunan Kemajuan Ekonomi Negeri, Bekalan Air dan Pelbagai masing-masing sejumlah RM3.57 juta, RM35.56 juta, RM91.53 juta dan RM57.86 juta.

4.8.3.1. Kedudukan hutang Kerajaan Negeri pada tahun 2014 berbanding tahun 2013 adalah seperti di **Jadual 4.35**.

Jadual 4.35
Kedudukan Hutang Awam Kerajaan Negeri Pada Tahun 2014 Berbanding Tahun 2013

Bil.	Butiran Pinjaman	Tahun		Perubahan	
		2013 (RM Juta)	2014 (RM Juta)	(RM Juta)	(%)
1.	Perumahan Awam Kos Rendah	48.01	44.44	-3.57	-7.4
2.	Pembangunan Kemajuan Ekonomi Negeri	58.40	22.84	-35.56	-60.9
3.	Bekalan Air	1,614.20	1,715.89	101.69	6.3
4.	Pelbagai	565.87	628.11	62.24	11.0
5.	Bon Terbitan	544.00	1,000.00	456.00	83.8
Jumlah		2,830.48	3,411.28	580.80	20.5

Sumber: Rekod Jabatan Bendahari Negeri

4.8.3.2. Analisis Audit mendapati baki hutang Kerajaan Negeri telah menurun dari tahun 2011 hingga 2013 dan meningkat pada tahun 2014 seperti ditunjukkan di **Jadual 4.36**.

Jadual 4.36
Hutang Kerajaan Negeri Bagi Tahun 2010 Hingga 2014

Bil.	Butiran Pinjaman	Tahun				
		2010 (RM Juta)	2011 (RM Juta)	2012 (RM Juta)	2013 (RM Juta)	2014 (RM Juta)
1.	Perumahan Awam Kos Rendah	58.53	55.10	51.52	48.01	44.44
2.	Pembangunan Kemajuan Ekonomi Negeri	81.71	76.78	66.12	58.40	22.84
3.	Bekalan Air	1,735.53	1,652.68	1,578.65	1,614.20	1,715.89
4.	Pelbagai	684.48	641.44	603.58	565.87	628.11
5.	Bon Terbitan	544.00	544.00	544.00	544.00	1,000.00
Jumlah		3,104.25	2,970.00	2,843.87	2,830.48	3,411.28

Sumber: Rekod Jabatan Bendahari Negeri

4.8.3.3. Pada tahun 2014, Kerajaan telah membuat bayaran balik pinjaman berjumlah RM203.84 juta yang terdiri daripada bayaran pokok berjumlah RM188.52 juta dan faedah berjumlah RM15.32 juta kepada Kerajaan Persekutuan. Bagaimanapun, sejumlah RM1.36 juta anuiti bayaran balik pinjaman tahun semasa bagi projek bekalan air tidak diselesaikan menjadikan tunggakan bayaran balik sejumlah RM1.36 juta pada akhir tahun 2014. Kedudukan tunggakan bayaran balik hutang Kerajaan Negeri kepada Kerajaan Persekutuan bagi tempoh 5 tahun adalah seperti di **Jadual 4.37**.

Jadual 4.37
Tunggakan Bayaran Balik Hutang Kerajaan Negeri Bagi Tahun 2009 Hingga 2013

Bil.	Butiran Pinjaman	Tahun				
		2010 (RM Juta)	2011 (RM Juta)	2012 (RM Juta)	2013 (RM Juta)	2014 (RM Juta)
1.	Bekalan Air	4.48	0.15	0.00	0.00	1.36
2.	Pelbagai	54.86	0.00	0.00	0.00	0.00
Jumlah		59.34	0.15	0.00	0.00	1.36

Sumber: Rekod Jabatan Bendahari Negeri

4.8.4. Tunggakan Hasil

4.8.4.1. Pada akhir tahun 2014, tunggakan hasil Negeri berjumlah RM462.86 juta iaitu meningkat sejumlah RM4.03 juta atau 0.9% berbanding tunggakan pada tahun 2013 yang berjumlah RM458.83 juta. Tunggakan hasil mengikut butiran hasil pada tahun 2014 berbanding tahun 2013 adalah seperti di **Jadual 4.38**.

Jadual 4.38
Tunggakan Hasil Pada Tahun 2014 Berbanding Tahun 2013

Bil.	Butiran Hasil	Tahun		Perubahan	
		2013	2014	(RM Juta)	(%)
		(RM Juta)	(RM Juta)		
1.	Faedah Pinjaman	207.25	191.16	-16.09	-7.8
2.	Air	122.93	136.79	13.86	11.3
3.	Cukai Tanah	67.71	62.89	-4.82	-7.1
4.	Jualan Sarang Burung	33.02	45.50	12.48	37.8
5.	Jualan Susu Segar	22.46	19.22	-3.24	-14.4
6.	Lain-lain Hasil	5.46	7.30	1.84	33.7
Jumlah		458.83	462.86	4.03	0.9

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri

4.8.4.2. Analisis Audit mendapati, pada tahun 2014 tunggakan hasil air telah meningkat sejumlah RM13.86 juta atau 11.3% disebabkan oleh hapus kira tunggakan air yang diluluskan sejumlah RM1.67 juta tidak sempat diselaraskan dalam tahun 2014 di samping masih ramai pengguna yang tidak menjelaskan tunggakan bil air. Selain itu, tunggakan jualan sarang burung juga telah meningkat sejumlah RM12.48 juta atau 37.8% disebabkan oleh tunggakan tender memajak dan mengutip sarang burung yang belum dibayar oleh penender sejak tahun 2000 hingga 2014. Tunggakan hasil Faedah Pinjaman pula menurun sejumlah RM16.09 juta atau 7.8% disebabkan oleh bayaran balik faedah pinjaman oleh 2 Perbadanan Awam, 3 Badan Berkanun dan 1 Pertubuhan Peladang berjumlah RM26.94 juta pada tahun 2014. Selain itu, tunggakan Cukai Tanah menurun sejumlah RM4.82 juta atau 7.1% disebabkan sejumlah RM11.60 juta tunggakan Cukai Tanah telah dihapus kira pada tahun 2014. Tunggakan jualan susu segar juga turut menurun sejumlah RM3.24 juta atau 14.4% disebabkan oleh penyelesaian sebahagian tunggakan kepada Jabatan Perkhidmatan Haiwan Dan Perusahaan Ternak.

4.8.4.3. Tunggakan hasil bagi tahun 2010 hingga 2014 menunjukkan peningkatan pada setiap tahun kecuali tahun 2012 seperti di **Jadual 4.39**.

Jadual 4.39
Tunggakan Hasil Bagi Tahun 2010 Hingga Tahun 2014

Bil.	Butiran Hasil	Tahun				
		2010	2011	2012	2013	2014
		(RM Juta)				
1.	Faedah Pinjaman	277.78	291.00	216.61	207.25	191.16
2.	Air	122.26	117.97	119.55	122.93	136.79
3.	Cukai Tanah	53.90	74.90	61.89	67.71	62.89
4.	Jualan Sarang Burung	10.23	12.49	21.06	33.02	45.50
5.	Susu Segar	17.63	21.10	22.38	22.46	19.22
6.	Lain-lain Hasil	15.11	12.23	12.77	5.46	7.30
Jumlah		496.91	529.69	454.26	458.83	462.86

Sumber: Rekod Jabatan Bendahari Negeri

4.8.4.4. Pada tahun 2014, Kerajaan Negeri telah meluluskan hapus kira tunggakan hasil sejumlah RM13.27 juta berbanding sejumlah RM7.51 juta pada tahun 2013. Tunggakan hasil yang dihapus kira tersebut merupakan tunggakan hasil Cukai Tanah di Jabatan Tanah Dan Ukur berjumlah RM11.60 juta dan tunggakan hasil air di Jabatan Air Sabah berjumlah RM1.67 juta.

4.9. RUMUSAN DAN SYOR AUDIT

4.9.1. Kedudukan Kumpulan Wang Disatukan Kerajaan Negeri adalah baik dengan peningkatan sejumlah RM101.95 juta atau 4.6% daripada RM2.22 bilion pada tahun 2014 menjadi RM2.33 bilion pada tahun 2014.

4.9.2. Akaun Hasil Disatukan mencatatkan surplus pada tahun 2014 sejumlah RM37.62 juta menjadikan baki terkumpul meningkat kepada RM3.67 bilion pada tahun 2014. Kutipan hasil dan perbelanjaan mengurus pada tahun 2014 adalah yang tertinggi dalam tempoh 5 tahun masing-masing berjumlah RM4.54 bilion dan RM4.50 bilion. Bagaimanapun, Akaun Amanah Disatukan masih menunjukkan baki debit berjumlah RM1.35 bilion pada tahun 2014.

4.9.3. Jumlah keseluruhan pelaburan telah meningkat kepada RM8.27 bilion pada tahun 2014. Pelaburan dalam simpanan tetap telah memberi pulangan faedah sejumlah RM92.20 juta. Manakala pelaburan di Perbadanan Awam dan Badan Berkanun telah memberikan pulangan dividen sejumlah RM103.32 juta pada tahun 2014. Tunggakan bayaran balik Pinjaman Boleh Dituntut telah meningkat kepada RM805.99 juta pada tahun 2014 berbanding RM791.72 juta pada tahun 2013. Kerajaan Negeri juga mempunyai tunggakan bayaran balik pinjaman Kerajaan Persekutuan berjumlah RM1.36 juta berbanding tiada tunggakan pada tahun sebelumnya. Selain itu, tunggakan hasil telah meningkat sejumlah RM4.03 juta kepada RM462.86 juta pada tahun 2014.

4.9.4. Kerajaan Negeri hendaklah berusaha untuk mengutip tunggakan hasil yang berjumlah RM462.86 juta dan tunggakan bayaran balik pinjaman daripada Agensi Negeri berjumlah RM805.99 juta pada tahun 2014. Selain itu, Kerajaan Negeri perlu meneruskan amalan perbelanjaan berhemat tanpa menjejaskan mutu perkhidmatan dan sumbangan kepada rakyat.

BAHAGIAN III

RANCANGAN PEMBANGUNAN KERAJAAN NEGERI

BAHAGIAN III

RANCANGAN PEMBANGUNAN KERAJAAN NEGERI

5. PENCAPAIAN PELAKSANAAN PROJEK PEMBANGUNAN RMKe-10

5.1. Pelaksanaan Rancangan Malaysia Kesepuluh (RMKe-10) Negeri Sabah untuk tempoh 5 tahun bermula pada tahun 2011. Rancangan ini digubal bagi menjelaskan strategi, program dan projek yang akan diperkenal dan dilaksanakan untuk mencapai objektif pembangunan Negeri Sabah.

5.1.1. Mulai RMKe-10, penyediaan rancangan pembangunan Negeri adalah menggunakan sistem *Rolling Plan* (RP) di mana setiap RP meliputi 2 tahun perancangan. RP4 RMKe-10 dibuat setelah mengkaji semula program dan projek yang diluluskan dalam RP3 (2013-2014). Pada tahun 2014, peruntukan sejumlah RM1.23 bilion telah diluluskan oleh Kerajaan Negeri untuk diagihkan kepada 11 Kementerian/Jabatan bagi melaksanakan 5,386 projek pembangunan seperti di **Jadual 5.1**.

Jadual 5.1
Peruntukan Perbelanjaan Pembangunan
Di Bawah *Rolling Plan* 4 (2014-2015), RMKe-10

Bil.	Kementerian/Jabatan	Peruntukan Tahun 2014 (RM Juta)	Projek (Bil.)
1.	Kementerian Pembangunan Infrastruktur	606.89	152
2.	Jabatan Ketua Menteri	194.90	711
3.	Kementerian Pertanian Dan Industri Makanan	168.59	159
4.	Kementerian Pembangunan Luar Bandar	103.92	4,239
5.	Kementerian Pembangunan Perindustrian	53.97	20
6.	Kementerian Belia Dan Sukan	28.90	31
7.	Kementerian Kerajaan Tempatan Dan Perumahan	27.11	28
8.	Kementerian Pelancongan, Kebudayaan Dan Alam Sekitar	17.87	27
9.	Kementerian Kewangan	11.80	2
10.	Kementerian Pembangunan Masyarakat Dan Hal Ehwal Pengguna	8.39	10
11.	Kementerian Pembangunan Sumber Dan Kemajuan Teknologi Maklumat	7.25	7
Jumlah		1,229.59	5,386

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri

5.1.2. Sejumlah RM1.01 bilion atau 82.5% daripada peruntukan tersebut telah dibelanjakan pada tahun 2014. Sebanyak 8 Kementerian/Jabatan telah mencapai prestasi perbelanjaan melebihi 80%. Prestasi perbelanjaan bagi 3 Kementerian yang lain adalah antara 46.6% hingga 69.9%. Prestasi perbelanjaan pembangunan di bawah RP4 RMKe-10 bagi tahun 2014 yang dibiayai melalui peruntukan Kerajaan Negeri adalah seperti di **Jadual 5.2**.

Jadual 5.2
Prestasi Perbelanjaan Pembangunan Di Bawah *Rolling Plan* 4 (2014-2015),
RMKe-10 Pada Tahun 2014

Bil.	Kementerian/Jabatan	Peruntukan Tahun 2014 (RM Juta)	Perbelanjaan Tahun 2014 (RM Juta)	Pencapaian (%)
1.	Kementerian Pembangunan Infrastruktur	606.89	485.63	80.0
2.	Jabatan Ketua Menteri	194.90	167.81	86.1
3.	Kementerian Pertanian Dan Industri Makanan	168.59	148.25	87.9
4.	Kementerian Pembangunan Luar Bandar	103.92	83.57	80.4
5.	Kementerian Pembangunan Perindustrian	53.97	50.67	93.9
6.	Kementerian Belia Dan Sukan	28.90	25.22	87.3
7.	Kementerian Kerajaan Tempatan Dan Perumahan	27.11	16.94	62.5
8.	Kementerian Pelancongan, Kebudayaan Dan Alam Sekitar	17.87	16.52	92.4
9.	Kementerian Kewangan	11.80	11.40	96.6
10.	Kementerian Pembangunan Masyarakat Dan Hal Ehwal Pengguna	8.39	3.91	46.6
11.	Kementerian Pembangunan Sumber Dan Kemajuan Teknologi Maklumat	7.25	5.07	69.9
Jumlah		1,229.59	1,014.99	82.5

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri

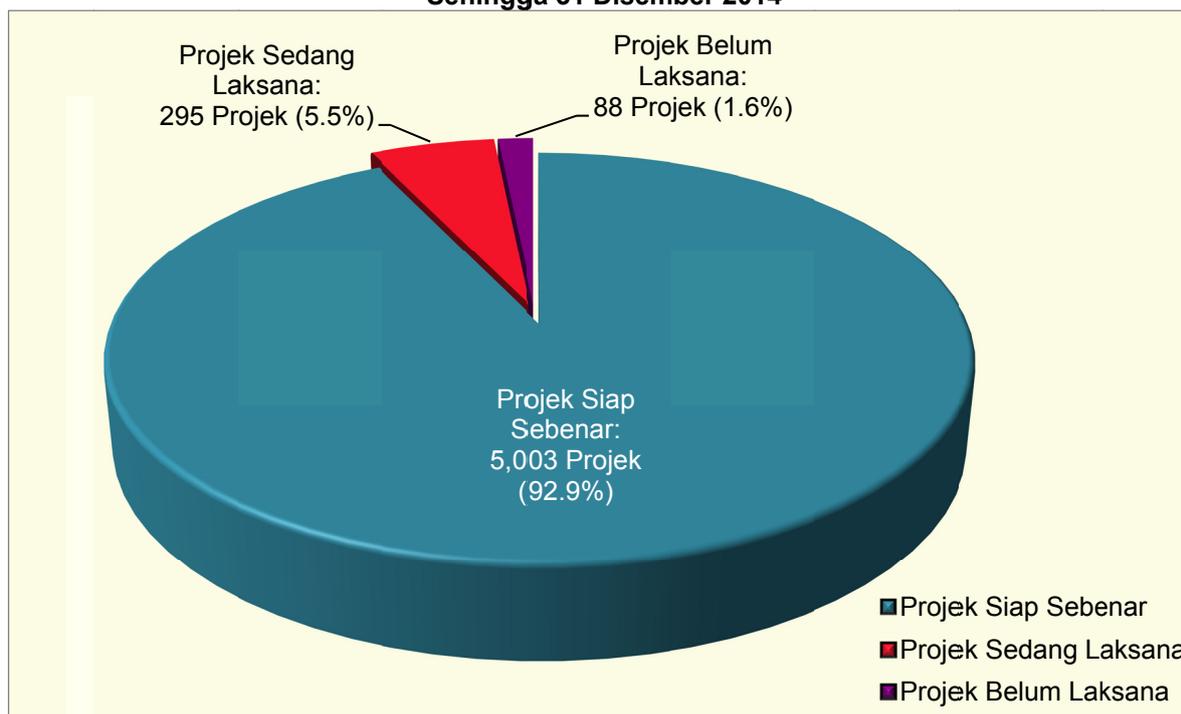
5.1.3. Di bawah RP4 (2014-2015), RMKe-10 sebanyak 5,386 projek telah dirancang untuk dilaksanakan oleh 11 Kementerian/Jabatan. Daripada jumlah itu, sebanyak 5,003 projek atau 92.9% telah siap dilaksanakan, sebanyak 295 projek atau 5.5% sedang dilaksanakan dan 88 projek atau 1.6% belum dilaksanakan. Prestasi pelaksanaan projek pada akhir tahun 2014 adalah seperti di **Jadual 5.3** dan **Carta 5.1**.

Jadual 5.3
Status Pelaksanaan Projek *Rolling Plan* 4 (2014-2015), RMKe-10 Setakat 31 Disember 2014

Bil.	Kementerian/Jabatan	Status Pelaksanaan Projek			Jumlah
		Siap Sebenar	Sedang Dilaksanakan	Belum Laksana	
1.	Kementerian Pembangunan Luar Bandar	4,239	0	0	4,239
2.	Jabatan Ketua Menteri	639	47	25	711
3.	Kementerian Pertanian Dan Industri Makanan	31	118	10	159
4.	Kementerian Pembangunan Infrastruktur	58	73	21	152
5.	Kementerian Belia Dan Sukan	18	7	6	31
6.	Kementerian Kerajaan Tempatan Dan Perumahan	1	22	5	28
7.	Kementerian Pelancongan, Kebudayaan Dan Alam Sekitar	6	16	5	27
8.	Kementerian Pembangunan Perindustrian	8	3	9	20
9.	Kementerian Pembangunan Masyarakat Dan Hal Ehwal Pengguna	0	6	4	10
10.	Kementerian Pembangunan Sumber Dan Kemajuan Teknologi Maklumat	3	1	3	7
11.	Kementerian Kewangan	0	2	0	2
Jumlah		5,003	295	88	5,386

Sumber: Unit Perancangan Ekonomi Negeri, Jabatan Ketua Menteri

Carta 5.1
Status Pencapaian Projek RP4 (2014-2015), RMKe-10
Sehingga 31 Disember 2014

Sumber: Unit Perancangan Ekonomi Negeri

5.1.4. Antara projek terbesar yang belum mula dilaksanakan pada tahun 2014 adalah seperti di **Jadual 5.4**.

Jadual 5.4
Projek Belum Mula Tahun 2014

Bil.	Nama Projek	Siling Peruntukan RMKe-10 Rolling Plan 3 (2014-2015) (RM Juta)	Sebab Belum Mula
1.	Pembinaan semula Bangunan Taman Didikan Kanak-kanak Kurang Upaya dan Kuarters Bertingkat, Sembulan, Kota Kinabalu.	1.20	Kelulusan reka bentuk belum diperolehi.
2.	Pembinaan Pusat Repositori Koleksi Muzium sabah.	1.05	Projek lewat diserahkan.
3.	Projek Jalan Langkon - Pitas	1.00	Kelulusan untuk memindah utiliti belum diperolehi.
4.	Pembinaan Kompleks Sukan Sipitang	0.74	Reka bentuk belum siap.
5.	Pembinaan Bangunan Baru Pusat Aktiviti Warga Emas Beaufort	0.50	Pertukaran tapak pembinaan projek.

Sumber: Unit Perancangan Ekonomi Negeri

5.2. RUMUSAN

Pada keseluruhannya, prestasi pencapaian pelaksanaan *Rolling Plan 4* (2014-2015), RMKe -10 adalah baik di mana sejumlah RM1.01 bilion atau 82.5% daripada peruntukan sejumlah RM1.23 bilion telah dibelanjakan pada tahun 2014. Selain itu, sebanyak 5,003 projek atau 92.9% daripada 5,386 projek telah siap dilaksanakan.

BAHAGIAN IV

PENCAPAIAN
PENGURUSAN KEWANGAN
KEMENTERIAN/JABATAN/AGENSI
NEGERI

BAHAGIAN IV

PENCAPAIAN PENGURUSAN KEWANGAN KEMENTERIAN/JABATAN/AGENSI NEGERI

---

6. PENDAHULUAN

6.1. Seksyen 15(A), Akta Tatacara Kewangan 1957 dan Arahan Perbendaharaan telah menetapkan tugas dan tanggungjawab Pegawai Pengawal di Kementerian/Jabatan bagi menjamin akauntabiliti pengurusan kewangan Kerajaan yang berkesan. Pegawai Pengawal adalah bertanggungjawab untuk menentukan bahawa peruntukan kewangan dan sumber lain yang secukupnya diperoleh, digunakan dan diperakunkan mengikut peraturan kewangan.

6.2. Selaras dengan Perkara 106 dan 107, Perlembagaan Persekutuan serta Akta Audit 1957, setiap tahun Jabatan Audit Negara telah menjalankan pengauditan terhadap Penyata Kewangan Kerajaan Negeri, pematuhan kepada undang-undang dan peraturan kewangan serta aktiviti Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri dan mengemukakan laporan mengenainya untuk dibentangkan di Parlimen dan Dewan Undangan Negeri. Di bawah kriteria pengauditan pematuhan, semakan dibuat untuk menilai sama ada dalam pengurusan kewangan Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri telah mematuhi sepenuhnya undang-undang dan peraturan yang berkuat kuasa.

7. PENAMBAHBAIKAN PENGURUSAN KEWANGAN OLEH KEMENTERIAN/ JABATAN/AGENSI NEGERI

Pada tahun 2014, beberapa usaha berterusan telah diambil oleh Kerajaan Negeri untuk meningkatkan kecekapan dan keberkesanan pengurusan kewangan. Langkah yang diambil antaranya adalah seperti berikut:

7.1. Mewujudkan Unit Cukai Jualan Negeri Sabah (UNCJS) sebagai langkah memantapkan lagi pentadbiran dan penguatkuasaan Cukai Jualan Negeri (CJN). Kertas Kabinet bagi mewujudkan unit khusus bagi CJN telah dikemukakan kepada Jemaah Menteri. Keputusan mesyuarat Jemaah Menteri pada 27 Ogos 2014 pada prinsipnya telah meluluskan cadangan untuk menambah baik pentadbiran UNCJS. Perkara ini dalam proses untuk direalisasikan di mana permohonan jawatan untuk memenuhi unit berkenaan telah dilakukan dan sedang disusuli.

7.2. Dalam usaha meluaskan skop hasil Negeri, kajian yang bertajuk "*Study on the State Sales Tax: Current Administration and Future Prospect*" telah dijalankan oleh Juruperunding (Ernst & Young). Laporan akhir telah disiapkan pada bulan September 2014. Kajian ini merangkumi alternatif bagi meluaskan sumber hasil Negeri yang boleh dikutip serta implikasi akibat pengenalan CJN atas barangan/produk baru yang dikenal pasti seperti isu-isu

pentadbiran, penguatkuasaan dan perundangan. Berikutan taklimat oleh pihak juruperunding kepada Jemaah Kabinet pada 10 September 2014, persetujuan diperolehi supaya CJN dikenakan ke atas eksport makanan laut ke luar Negeri Sabah serta hotel bertaraf 3 bintang dan ke atas. Penguatkuasaan CJN akan dilaksanakan bermula pada bulan Januari 2015 dengan anggaran hasil berjumlah RM80 juta.

7.3. Memperkenalkan sumber hasil baru seperti bayaran balik GST dalam bajet 2015 dengan anggaran hasil berjumlah RM20 juta.

7.4. Pada Tahun 2014, usaha berterusan telah diambil dengan menaik taraf dan mengintegrasikan *State Company Information System* versi 3.0 (SCIS) dengan *State Loan System* (SLS) bagi membolehkan para pegawai membuat pemantauan dan mengambil tindakan untuk memastikan Badan Berkanun dan syarikat Kerajaan Negeri membuat bayaran balik pinjaman (pinjaman baharu) mengikut jadual kepada Kerajaan Negeri. Integrasi ini telah pun selesai sepenuhnya dan maklumat mengenai pinjaman Badan Berkanun dan agensi Kerajaan Negeri boleh diakses melalui SCIS. Seterusnya pada tahun 2015, Kementerian Kewangan dengan kerjasama pihak Jabatan Perkhidmatan Komputer Negeri (JPKN) akan menaik taraf SLS daripada sistem intranet kepada *web based application* dan boleh diakses secara *online* oleh pegawai berkaitan.

8. PELAKSANAAN INDEKS AKAUNTABILITI

8.1. Sebagai satu usaha untuk meningkatkan tahap motivasi Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri agar lebih gigih memperbaiki, mempertingkatkan dan memperkasakan pencapaian pengurusan kewangan masing-masing, Jabatan Audit Negara telah melaksanakan sistem penarafan berdasarkan Indeks Akauntabiliti sejak tahun 2007. Melalui pelaksanaan sistem penarafan ini, setiap pematuhan terhadap peraturan kewangan bagi 6 aspek kawalan utama diberikan markah. Aspek tersebut ialah Kawalan Pengurusan; Kawalan Bajet; Kawalan Terimaan; Kawalan Perbelanjaan; Pengurusan Kumpulan Wang Amanah/Akaun Amanah Dan Deposit serta Pengurusan Aset Dan Stor. Bagi Pejabat Kewangan dan Perbendaharaan Negeri serta Agensi Negeri selain kesemua 6 kawalan di atas, kawalan terhadap Pengurusan Pelaburan, Pengurusan Pinjaman dan Pengurusan Penyata Kewangan turut dinilai. Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri yang diberi tahap penarafan yang cemerlang boleh dijadikan sebagai tanda aras (*role model*) kepada Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri yang lain. Secara umumnya, sesuatu Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri diberi tahap pencapaian pengurusan kewangan berdasarkan markah keseluruhan seperti di **Jadual 8.1**.

Jadual 8.1
Tahap Pencapaian Pengurusan Kewangan

Markah Keseluruhan (%)	Tahap	Penarafan
90 – 100	Sangat Baik	
70 – 89	Baik	
50 – 69	Memuaskan	
49 ke bawah	Tidak Memuaskan	

Sumber: Jabatan Audit Negara

8.2. OBJEKTIF PENGAUDITAN

Bagi membolehkan penarafan diberi terhadap tahap pengurusan kewangan Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri, pengauditan telah dijalankan untuk menilai sama ada:

- 8.2.1. Struktur dan sistem pengurusan kewangan adalah berkesan.
- 8.2.2. Sistem kawalan dalaman adalah berkesan terhadap pungutan hasil, perbelanjaan serta pengurusan akaun amanah, aset dan stor, pelaburan serta pinjaman.
- 8.2.3. Pengurusan kewangan mematuhi undang-undang dan peraturan yang ditetapkan.
- 8.2.4. Rekod yang berkaitan diselenggarakan dengan lengkap dan kemas kini.

8.3. SKOP DAN METODOLOGI PENGAUDITAN

Pada tahun 2014, pengauditan telah dijalankan di 31 Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri berdasarkan pusingan, manakala pengauditan setiap tahun dilaksanakan terhadap 4 Jabatan/Agensi Negeri iaitu Pejabat Setiausaha Kerajaan Negeri, Jabatan Bendahari Negeri, Perbadanan Pembangunan Ekonomi Sabah dan Majlis Ugama Islam Sabah. Pengauditan telah dijalankan dengan menyemak rekod dan dokumen kewangan bagi tahun 2014 di peringkat Ibu Pejabat Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri. Selain itu, semakan juga dibuat terhadap Penyata Kewangan Kerajaan Negeri dan Agensi Negeri bagi tahun 2013 untuk menentukan kedudukan prestasi pengurusan kewangan Jabatan/Agensi Negeri secara menyeluruh.

8.4. KAWALAN UTAMA

Pelaksanaan sistem penarafan bagi 18 Kementerian/Jabatan adalah berdasarkan pengauditan terhadap tahap prestasi kewangan mengikut 6 kawalan utama iaitu Kawalan Pengurusan; Kawalan Bajet; Kawalan Terimaan; Kawalan Perbelanjaan; Pengurusan

Kumpulan Wang Amanah/Akaun Amanah Dan Deposit; dan Pengurusan Aset Dan Stor. Bagi Jabatan Bendahari Negeri dan 16 Agensi Negeri selain 6 kawalan di atas, kawalan terhadap Pengurusan Pelaburan, Pengurusan Pinjaman dan Pengurusan Penyata Kewangan turut dibuat. Penjelasan lanjut mengenai kawalan-kawalan tersebut adalah seperti berikut:

8.4.1. Kawalan Pengurusan

Bagi menilai sama ada struktur pengurusan kewangan adalah berkesan, semakan Audit telah dijalankan terhadap 4 aspek utama kawalan pengurusan iaitu struktur organisasi, sistem dan prosedur, keberkesanan Unit Audit Dalam dan jawatankuasa yang diwujudkan serta pengurusan sumber manusia seperti berikut:

8.4.1.1. Struktur Organisasi

Bagi mewujudkan suatu struktur organisasi yang berkesan, Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri hendaklah memastikan:

- a. Carta organisasi disediakan dengan lengkap dan kemas kini sepertimana yang ditetapkan di Pekeliling Kemajuan Pentadbiran Awam Bil. 8 Tahun 1991.
- b. Surat penurunan kuasa disediakan dengan lengkap dan sentiasa dikemas kini. Had-had kuasa dan tugas-tugas pegawai yang menjalankan tanggungjawab perlu dinyatakan dengan jelas. Seksyen 15A(2), Akta Prosedur Kewangan, Arahan Perbendaharaan (AP) 11, AP 69 dan AP 101 adalah berkaitan.
- c. Kehendak Pekeliling Kemajuan Pentadbiran Awam Bil. 8 Tahun 1991 dipatuhi. Pekeliling tersebut menetapkan senarai tugas bagi setiap pegawai perlu disediakan dengan lengkap dan jelas menunjukkan hubung kait antara penyelia dengan pegawai bawahan serta rakan sejawat dalam organisasi yang sama. Senarai tugas ini juga perlu sentiasa dikemaskinikan.
- d. Kehendak Pekeliling Perkhidmatan Bil. 5 Tahun 2007 dipatuhi. Selaras dengan Pekeliling tersebut, perancangan dan pelaksanaan pusingan kerja mengikut tempoh yang sesuai dalam pelbagai bidang tugas perlu dilaksanakan bagi melahirkan sumber manusia berpotensi serta berupaya menyumbang kepada kecemerlangan organisasi.

8.4.1.2. Sistem Dan Prosedur

Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri perlu memastikan sistem dan prosedur yang teratur seperti berikut:

- a. Manual Prosedur Kerja disediakan dengan lengkap, kemas kini dan dikaji semula secara berterusan. Pekeliling Kemajuan Pentadbiran Awam Bil. 8 Tahun 1991 adalah berkaitan.
- b. Fail Meja bagi setiap jawatan disediakan dengan lengkap, kemas kini dan memiliki kesemua 14 ciri-ciri asas Fail Meja yang ditetapkan. Pekeliling Kemajuan Pentadbiran Awam Bil. 8 Tahun 1991 adalah berkaitan.
- c. Pemeriksaan Mengejut (seperti yang ditetapkan di bawah AP 309, Perkara 337 hingga 339 Amalan Terbaik Pengurusan Kewangan Bagi Majlis Agama Islam dan Perkara 66 Arahan Kewangan Pihak Berkuasa Tempatan) dijalankan secara berkala (tidak kurang dari sekali dalam tempoh 6 bulan bagi Kementerian/Jabatan/Badan Berkanun Negeri dan 4 kali setahun bagi Pihak Berkuasa Tempatan) terhadap peti besi, peti wang tunai, laci atau bekas-bekas lain yang diguna bagi menyimpan wang, setem atau barang-barang lain yang berharga. Hasil pemeriksaan itu hendaklah direkodkan dengan lengkap untuk memudahkan rujukan.

8.4.1.3. Jawatankuasa Kewangan Dan Unit Audit Dalam

Kerajaan menetapkan pelbagai jawatankuasa berkaitan hal kewangan ditubuhkan di peringkat Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri. Fungsi dan tanggungjawab jawatankuasa tersebut telah ditetapkan melalui surat pekeliling, arahan, garis panduan yang dikeluarkan dari semasa ke semasa. Bagi memastikan jawatankuasa tersebut berfungsi dengan berkesan, Kerajaan juga telah mengeluarkan Panduan Pengurusan Mesyuarat Dan Urusan Jawatankuasa-jawatankuasa Kerajaan melalui Pekeliling Kemajuan Pentadbiran Awam Bil. 2 Tahun 1991. Panduan ini menetapkan dengan jelas peranan Pengerusi dan urus setia dalam sesuatu mesyuarat bagi memastikan keberkesanan jawatankuasa yang telah diwujudkan. Jawatankuasa/unit yang perlu diwujudkan bagi memantapkan tahap pengurusan kewangan antaranya adalah seperti berikut:

a. Jawatankuasa Pengurusan Kewangan Dan Akaun

Jawatankuasa Pengurusan Kewangan Dan Akaun (JPKA) ditubuhkan di setiap pusat tanggungjawab supaya dapat memantapkan lagi pengurusan kewangan dan akaun Kementerian/Jabatan/Agensi Kerajaan. Surat Pekeliling Kementerian Kewangan Negeri Sabah Bil. 1 Tahun 1998 dan Bil. 12 Tahun 2010 menetapkan, Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri hendaklah melantik seorang Pengerusi dan ahli-ahli jawatankuasa; bermesyuarat setiap 3 bulan; membincangkan perkara yang telah

ditetapkan dan mengemukakan Laporan Suku Tahun dengan lengkap kepada Kementerian Kewangan Negeri Sabah dalam tempoh yang ditetapkan.

b. Unit Audit Dalam

1 Pekeliling Perbendaharaan PS3.1/2013 dan Arahan Kewangan Pihak Berkuasa Tempatan Sabah, 1961 (Pindaan Tahun 2007) Bab XVII menghendaki Unit Audit Dalam (UAD) ditubuhkan di Jabatan/Agensi Negeri bagi membantu Ketua Jabatan memantapkan pencapaian pengurusan dan memastikan pencapaian objektif organisasi secara cekap dan berhemat. Bagi melaksanakan fungsinya, UAD bertanggungjawab menyediakan Rancangan Tahunan Audit Dalam, mengemukakan Rancangan Tahunan Audit Dalam kepada Ketua Eksekutif masing-masing selewat-lewatnya pada 31 Januari, membentangkan Laporan Audit Dalam di Mesyuarat JPKA dan mengemukakan Laporan Tahunan Audit Dalam kepada Ketua Eksekutif selewat-lewatnya pada 31 Mac tahun berikutnya. Manakala tanggungjawab Ketua Jabatan adalah mengkaji dan meluluskan Rancangan Tahunan dan Laporan Tahunan Audit Dalam, memastikan tindakan susulan diambil terhadap pemerhatian/Laporan Audit Dalam dan memastikan anggota UAD mempertingkatkan pengetahuan dan kemahiran yang diperlukan untuk melaksanakan tanggungjawab mereka secara berkesan. Di Negeri Sabah, Kementerian Kewangan Negeri menubuhkan Unit Audit Dalam yang menjalankan pemeriksaan dan mengesan sebarang masalah yang berkaitan dengan kewangan serta pelaksanaan peraturan bagi tujuan penambahbaikan terhadap semua Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri.

c. Jawatankuasa Integriti Dan Tadbir Urus

Jawatankuasa Integriti Dan Tadbir Urus (JITU) ditubuhkan bagi menggantikan Jawatankuasa Keutuhan Dan Tadbir Urus (JKTU) melalui Arahan YAB Perdana Menteri No. 1 Tahun 2014 berkuat kuasa Jun 2014. Tujuan utama JITU ditubuhkan adalah untuk:

- i. Mewujudkan pentadbiran Kerajaan dan perkhidmatan Awam yang cekap, berdisiplin serta mempunyai integriti melalui pembudayaan dan pengamalan nilai-nilai murni dan etika;
- ii. Merancang dan melaksanakan tindakan-tindakan pencegahan dan pemulihan bagi mengatasi masalah dan kelemahan dalam pengurusan kewangan Kerajaan, pentadbiran awam, pengendalian kes-kes tatatertib, rasuah, penyalahgunaan kuasa dan penyelewengan yang ditegah oleh agama serta perundangan dan peraturan; dan
- iii. Mengenal pasti dan menyelesaikan isu-isu semasa berimpak tinggi yang merentasi agensi secara proaktif. Di Negeri Sabah JITU hendaklah ditubuhkan di peringkat Kementerian/Jabatan/Agensi. JITU hendaklah bermesyuarat sekurang-

kurangnya 3 kali setahun dan laporan maklum balas JITU perlu disediakan mengikut format yang ditetapkan.

8.4.1.4. Pengurusan Sumber Manusia

Setiap Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri hendaklah menguruskan sumber manusianya dengan cekap seperti menentukan bilangan jawatan dan gred yang sesuai, jawatan diisi sepenuhnya dan latihan dalam bidang kewangan diberikan kepada mereka yang terlibat. Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri juga digalakkan memberi pengiktirafan kepada kakitangan yang cemerlang dan mengambil tindakan tatatertib/surcaj terhadap mereka yang didapati gagal/cuai melaksanakan tanggungjawab yang telah ditetapkan.

8.4.2. Kawalan Bajet

Bagi menilai sama ada Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri telah menguruskan bajet dan peruntukannya dengan cekap, berhemat dan mengikut peraturan, semakan Audit telah dijalankan terhadap 5 aspek utama kawalan bajet iaitu penyediaan bajet, pengagihan peruntukan, kelulusan pindah/tambah peruntukan, pemantauan kemajuan/pencapaian bajet dan pelaporan mengenainya seperti berikut:

8.4.2.1. Penyediaan Bajet

Peraturan kewangan mengenai penyediaan bajet oleh setiap Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri dikeluarkan melalui Pekeliling Kementerian Kewangan Negeri Sabah Bil. 4 Tahun 2013 (Cadangan Dan Pemeriksaan Anggaran Perbekalan Negeri Sabah, 2014-2015) dan Pekeliling Anggaran Pembangunan Negeri Sabah Tahun 2014. Bagi Agensi Negeri pula, peraturan kewangan mengenai penyediaan bajet adalah berdasarkan Enakmen dan Arahan Kewangan masing-masing. Selain itu, AP 29 hingga 46 juga menetapkan peraturan penyediaan anggaran hasil dan perbelanjaan. Antara lainnya, peraturan kewangan mengenai penyediaan bajet menetapkan perkara-perkara mengenai justifikasi setiap anggaran yang disediakan; ketepatan anggaran; prosedur kelulusan bajet di peringkat Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri serta tempoh yang ditetapkan untuk mengemukakan bajet kepada pihak berkuasa berkenaan.

8.4.2.2. Pengagihan Peruntukan

Peraturan kewangan mengenai pengagihan peruntukan antara lainnya menetapkan Pegawai Pengawal perlu mengagihkan peruntukan kepada pemegang-pemegang waran tertentu sebaik sahaja Waran Am diterima. Mengikut AP 94 pula, pemegang waran peruntukan tersebut boleh mengagihkan waran peruntukan/waran peruntukan kecil kepada pegawai yang berkenaan di mana perlu. Pengagihan waran ini perlu direkodkan dengan lengkap dan kemas kini.

8.4.2.3. Kelulusan Pindah/Tambahan Peruntukan

Peraturan kewangan mengenai pindah/tambah peruntukan antaranya menetapkan Waran Pindah Peruntukan hendaklah ditandatangani oleh Pegawai Pengawal sendiri atau bagi pihaknya oleh mana-mana pegawai bawahannya yang diberi kuasa secara bertulis. Semua pindah peruntukan hendaklah dibuat pada tahun kewangan berkenaan dan semua Waran Pindah Peruntukan yang dikeluarkan hendaklah disampaikan kepada Pegawai Kewangan Negeri atau wakilnya tidak lewat dari 31 Disember bagi tahun kewangan berkenaan. Pegawai Pengawal/Ketua Jabatan perlulah sentiasa mengawasi dan mengemas kini akaun serta memastikan pindah peruntukan dikemaskinikan dalam Buku Vot supaya kawalan perbelanjaan dapat diurus dengan berkesan. Peraturan juga menetapkan pindahan kepada butiran yang telah dikurangkan melalui pindah peruntukan atau pengurangan kepada butiran yang telah ditambah melalui pindah peruntukan adalah tidak dibenarkan kecuali mendapat kelulusan daripada Pegawai Kewangan Negeri terlebih dahulu.

8.4.2.4. Pemantauan Kemajuan/Pencapaian Projek

Peraturan kewangan menghendaki Pegawai Pengawal/Ketua Jabatan memantau pelaksanaan projek pembangunan dengan rapi bagi memastikan ia dilaksanakan mengikut jadual. Bagi tujuan ini, Pegawai Pengawal/Ketua Jabatan hendaklah memastikan data mengenai peruntukan dan perbelanjaan projek bagi setiap tahun diisi dan sentiasa dikemas kini dalam Sistem Maklumat Projek Negeri [*State Project Information System* (SPIN)] atau kaedah lain yang diterima pakai. Impak setiap aktiviti dinilai sekurang-kurangnya sekali dalam tempoh 5 tahun perbelanjaan tidak melebihi peruntukan yang telah diluluskan.

8.4.2.5. Pelaporan

Pegawai Pengawal dikehendaki menyediakan beberapa jenis laporan seperti Laporan Perbelanjaan Dan Tanggungan serta Laporan Suku Tahunan. Laporan-laporan ini perlu dikemukakan kepada Pegawai Kewangan Negeri dalam tempoh yang ditetapkan. Bagi Ketua Jabatan yang bukan Pegawai Pengawal, laporan-laporan berkenaan akan dikemukakan kepada Pegawai Pengawal berkenaan untuk disatukan.

8.4.3. Kawalan Terimaan

Bagi menilai sama ada segala terimaan telah dikendalikan mengikut peraturan dan diakaunkan dengan sempurna, semakan Audit telah dijalankan terhadap 5 aspek utama kawalan terimaan yang meliputi kawalan borang hasil, penerimaan wang, kemasukan pungutan ke bank, kawalan perakaunan terimaan/hasil dan penyediaan Akaun Belum Terima seperti berikut:

8.4.3.1. Kawalan Borang Hasil

Kawalan terhadap pelbagai borang hasil seperti buku resit adalah penting bagi memastikan ia tidak disalahgunakan.

8.4.3.2. Penerimaan Wang

Setiap Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri perlu memastikan pegawai yang bertanggungjawab dengan urusan penerimaan wang mematuhi peraturan kewangan yang berkaitan. Semakan Audit telah dijalankan terhadap 3 aspek kawalan dalaman yang ditetapkan oleh AP bagi penerimaan wang iaitu dari segi kebenaran/kelulusan menerima kutipan, kawalan penerimaan melalui mel dan penerimaan wang di kaunter.

8.4.3.3. Kemasukan Pungutan Ke Bank

Arahan Perbendaharaan telah menetapkan peraturan mengenai kemasukan wang pungutan ke bank bagi memastikan ketepatan dan keselamatan wang berkenaan. Antaranya adalah mengenai penetapan tempoh memasukkan wang ke bank; kawalan keselamatan penghantaran wang dan penyelenggaraan rekod mengenainya; semakan oleh pegawai bertanggungjawab terhadap slip kemasukan wang ke bank dan keselamatan wang yang tidak sempat dimasukkan ke bank.

8.4.3.4. Kawalan Perakaunan Terimaan/Hasil

Bagi menilai peraturan mengenai perakaunan terimaan/hasil yang ditetapkan dalam AP dipatuhi, semakan Audit telah dijalankan terhadap penyerahan Akaun Tunai Bulanan kepada Perbendaharaan Negeri; ketepatan penyediaan Penyata Penyesuaian Hasil Bulanan dan ketepatan Buku Tunai.

8.4.3.5. Akaun Belum Terima

Tatacara bagi penyelenggaraan serta pelaporan Akaun Belum Terima (ABT) ditetapkan oleh 1 Pekeliling Perbendaharaan, WP10.6/2013 dan Pekeliling Jabatan Bendahari Negeri Sabah Bil. 5 Tahun 2014. Antara peraturan yang ditetapkan mengenai pengurusan ABT adalah penyediaan Penyata Tunggakan Hasil atau Penyata Akaun Belum Terima yang lengkap dan kemas kini serta penyerahan Penyata Akaun Belum Terima kepada Perbendaharaan Negeri.

8.4.4. Kawalan Perbelanjaan

Bagi menilai sama ada semua perbelanjaan mengurus dan pembangunan telah dibuat mengikut peraturan yang ditetapkan dan diperakaunkan dengan tepat, semakan Audit telah dijalankan terhadap 3 aspek utama kawalan perbelanjaan iaitu perakaunan, pengurusan perolehan dan pengurusan bayaran seperti berikut:

8.4.4.1. Perakaunan

Semakan Audit dijalankan bagi menentukan Buku Vot dan Penyata Penyesuaian Perbelanjaan diselenggarakan oleh Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri adalah mengikut peraturan yang ditetapkan oleh Pekeliling dan AP yang berkaitan atau peraturan kewangan bagi Agensi Negeri.

8.4.4.2. Pengurusan Perolehan

Setiap tahun, Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri membelanjakan jutaan ringgit untuk tujuan perolehan bekalan, perkhidmatan dan kerja. Bagi menentukan pengurusan perolehan Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri telah mematuhi peraturan yang berkaitan, semakan Audit dibuat terhadap pengurusan pembelian terus, sebut harga, tender, kontrak dan kontrak pusat.

8.4.4.3. Pengurusan Bayaran

Semakan Audit dijalankan terhadap kawalan dalaman bagi proses bayaran, kesempurnaan bayaran yang memerlukan kelulusan khas, penyediaan dan penyimpanan daftar/rekod pembayaran dan Daftar Bil, bayaran pukal serta Panjar Wang Runcit.

8.4.5. Pengurusan Kumpulan Wang Amanah/Akaun Amanah Dan Deposit

Pengurusan dan kawalan terhadap kumpulan wang amanah/akaun amanah dan deposit adalah penting untuk menentukan ia diurus dengan teratur, mengikut pekeling dan arahan amanah yang ditetapkan serta diakaunkan dengan betul dan kemas kini. Semakan Audit telah dijalankan terhadap pengurusan kumpulan wang amanah/akaun amanah seperti berikut:

8.4.5.1. Kumpulan Wang Amanah/Akaun Amanah

Tatacara pengurusan akaun amanah ditetapkan melalui 1 Pekeliling Perbendaharaan WP10.4/2013. Semakan Audit telah dijalankan terhadap pengendalian Kumpulan Wang Amanah/Akaun Amanah di Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri dari segi penyediaan dan penyerahan penyata tahunan untuk diaudit serta kesempurnaan rekod perakaunan/penyata penyesuaian akaun/transaksi akaun.

8.4.5.2. Pengurusan Kumpulan Wang Pinjaman

Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri perlu menguruskan kumpulan wang pinjaman dan pendahuluan diri/pelbagai mengikut Pekeliling/Surat Pekeliling Perbendaharaan yang berkaitan seperti berikut:

- a. Pinjaman kenderaan hendaklah diuruskan berdasarkan peraturan yang ditetapkan dalam Surat Pekeliling Jabatan Bendahari Negeri Sabah Bil. 4 Tahun 1997 dan Surat Pekeliling Kementerian Kewangan Bil. 2 Tahun 2010 dan Bil. 5 Tahun 2012.
- b. Pinjaman komputer hendaklah diuruskan berdasarkan peraturan yang ditetapkan dalam Surat Pekeliling Kementerian Kewangan Bil.1 Tahun 2009 dan Bil. 1 Tahun 2013.
- c. Pendahuluan diri hendaklah diuruskan berdasarkan peraturan yang ditetapkan dalam 1 Pekeliling Perbendaharaan WP3.2/2013.
- d. Pendahuluan pelbagai hendaklah diuruskan berdasarkan peraturan yang ditetapkan dalam 1 Pekeliling Perbendaharaan WP3.3/2013.
- e. Pendahuluan diri juga tertakluk kepada kelulusan Pegawai Kewangan Negeri seperti mana ditetapkan dalam Arahan Perbendaharaan 54, 55 dan 59.

8.4.5.3. Pengurusan Akaun Deposit

Tatacara dan pengurusan akaun deposit ditetapkan mengikut AP 156 hingga 163.

8.4.6. Pengurusan Aset Dan Stor

Perolehan aset dan inventori perlu direkodkan, dikawal dan dipantau dengan sempurna bagi mengelakkan daripada berlaku pembaziran dan penyalahgunaan. Sehubungan ini, semakan Audit telah dijalankan untuk menilai tahap pematuhan Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri kepada peraturan-peraturan yang ditetapkan oleh Pekeliling/Surat Pekeliling Perbendaharaan/Kementerian Kewangan Negeri Sabah yang berkenaan dan Tatacara Pengurusan Stor berhubung dengan perkara-perkara berikut:

8.4.6.1. Kawalan Umum

Mengikut 1 Pekeliling Perbendaharaan KP1.1/2013 dan Surat Pekeliling Kementerian Kewangan Kerajaan Negeri Bil. 9/2010, Pegawai Pengawal hendaklah mewujudkan Unit Pengurusan Aset yang antaranya bertanggungjawab untuk mengurus pelantikan Pegawai Pemeriksa, Lembaga Pemeriksa dan Jawatankuasa Penyiasat. Unit tersebut diberi tanggungjawab menjadi urus setia kepada Jawatankuasa Pengurusan Aset Alih Kerajaan yang diwujudkan, menguruskan pelupusan, kehilangan dan hapus kira aset serta menyelaraskan penyediaan laporan mengenainya. Selain itu, Pegawai Pengawal perlu melantik seorang Pegawai Aset secara bertulis bagi setiap pusat tanggungjawab di bawahnya dan memastikan Pegawai Aset di peringkat Ibu Pejabat diberi tanggungjawab sebagai Setiausaha Jawatankuasa Pengurusan Aset Alih Kerajaan.

8.4.6.2. Penerimaan

Mengikut Surat Pekeliling Kementerian Kewangan Kerajaan Negeri Bil. 9/2010, seorang Pegawai Penerima hendaklah diberi kuasa untuk menerima dan mengesahkan aset yang diterima. Tanggungjawab seseorang Pegawai Penerima adalah memastikan aset/bekalan pejabat diterima menepati spesifikasi, kualiti dan kuantiti yang telah ditetapkan sebelum membuat pengesahan penerimaan. Bagi membolehkan Pegawai Penerima membuat rujukan, satu salinan dokumen kontrak hendaklah disimpan oleh pegawai ini. Bagi penerimaan bekalan pejabat pula, Borang Terima Barang perlu disahkan dan direkodkan pada Kad Kawalan Stok dan Kad Petak. Borang Laporan Penerimaan Aset Alih Kerajaan hendaklah disediakan, disahkan dan dihantar dengan serta merta kepada agen penghantaran atau syarikat pembekal. Aset hendaklah diterima berserta Surat Jaminan dan manual penggunaan/penyenggaraan.

8.4.6.3. Pendaftaran

Surat Pekeliling Kementerian Kewangan Kerajaan Negeri Bil. 9/2010 menetapkan aset perlu didaftarkan dalam tempoh 2 minggu daripada tarikh pengesahan penerimaan. Aset tersebut perlu dilabelkan dengan tanda Hak Milik Kerajaan dan nombor siri pendaftaran.

8.4.6.4. Penggunaan, Penyimpanan Dan Pemeriksaan Aset

Setiap Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri hendaklah memastikan peraturan-peraturan seperti yang ditetapkan oleh Pekeliling Perbendaharaan dan Surat Pekeliling Kementerian Kewangan Negeri Sabah yang berkenaan dipatuhi:

- a. Surat Pekeliling Kementerian Kewangan Kerajaan Negeri Bil. 9/2010 menetapkan aset diguna hanya bagi tujuan rasmi sahaja dan mengikut tujuan asal perolehannya. Setiap aset hendaklah dikendalikan oleh pegawai yang mahir dan berkelayakan, pengeluaran/ penggunaannya direkodkan dengan teratur serta kerosakan aset dilaporkan dengan menggunakan borang yang ditetapkan. Aset perlu disimpan di tempat yang selamat dan sesuai serta sentiasa di bawah kawalan pegawai yang bertanggungjawab.
- b. Pekeliling tersebut juga menghendaki sekurang-kurangnya 2 Pegawai Pemeriksa/ Lembaga Verifikasi Stok dilantik secara bertulis. Pemeriksaan aset dilaksanakan sekurang-kurangnya sekali setahun dan verifikasi stok dilaksanakan mengikut tempoh yang ditetapkan. Laporan Pemeriksaan Harta Modal dan Laporan Pemeriksaan Inventori disediakan dengan lengkap dan dikemukakan kepada Ketua Jabatan dan seterusnya kepada Pegawai Kewangan Negeri di mana berkenaan.
- c. 1 Pekeliling Perbendaharaan WP4.1/2013, Pengurusan Kenderaan Jabatan menetapkan Ketua Jabatan perlu melantik seorang pegawai untuk mengurus kenderaan Jabatan. Tugas dan tanggungjawab pegawai kenderaan antaranya ialah

memastikan Jabatan mempunyai sistem perekodan dan pengurusan *fleet* kenderaan yang kemas dan teratur.

- d. 1 Pekeliling Perbendaharaan WP4.1/2013, Lampiran A menetapkan peraturan dan kawalan penggunaan bahan api melalui kad inden. Bagi tujuan kawalan, Buku Rekod Pergerakan kad Inden perlu disediakan mengikut format dan sentiasa dikemas kini. Selain itu, penyata pembelian minyak hendaklah disemak dengan resit oleh pegawai kenderaan untuk mengesahkan pembelian bahan api setiap bulan. Kerajaan Negeri Sabah menggunakan *Petrol, Oil And Lubricant (P.O.L Requisition)* untuk pembelian bahan api daripada Jabatan Kerja Raya. Oleh itu, Daftar P.O.L *Requisition* perlu disediakan untuk merekod pergerakannya dan sebagai kawalan terhadap pengambilan minyak.

8.4.6.5. Penyenggaraan Aset

Bagi menilai aset disenggarakan dengan baik oleh setiap Jabatan/Agensi Negeri, semakan Audit dijalankan terhadap perkara berikut:

- a. Senarai aset yang memerlukan penyenggaraan disediakan dengan lengkap dan kemas kini; jadual penyenggaraan disediakan dan dilaksanakan seperti dirancang; penyenggaraan direkodkan dengan betul dan lengkap; program penyenggaraan dinilai dan penyenggaraan aset oleh pihak swasta diseliasa dan dipantau bagi memastikan syarat-syarat yang ditetapkan dalam perjanjian dipatuhi. Surat Pekeliling Kementerian Kewangan Kerajaan Negeri Bil. 9/2010 adalah berkaitan.
- b. 1 Pekeliling Perbendaharaan WP4.1/2013 mengenai Pengurusan Kenderaan Kerajaan menetapkan kenderaan perlu disenggarakan mengikut jadual, manakala kos penyenggaraan dan pembaikan perlu direkodkan dalam fail kenderaan dan Daftar Harta Modal. Kenderaan juga hendaklah disimpan dengan selamat.

8.4.6.6. Pelupusan

Pelupusan aset hendaklah diuruskan dengan teratur dan selaras dengan 1 Pekeliling Perbendaharaan KP2.6/2013 dan Surat Pekeliling Kementerian Kewangan Kerajaan Negeri Bil. 9/2010 dan Surat Pekeliling Kementerian Kewangan Bil. 3 tahun 2013. Oleh itu, setiap Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri hendaklah memastikan:

- a. Lembaga Pemeriksa hendaklah dilantik oleh Kementerian Kewangan Negeri Sabah. Lembaga Pemeriksa perlu menyediakan jadual pemeriksaan dan ia perlu dilaksanakan dalam tempoh 1 bulan daripada tarikh arahan dikeluarkan. Laporan Lembaga Pemeriksa hendaklah disediakan dan ditandatangani. Lembaga Pemeriksa juga perlu mengesyorkan kaedah pelupusan yang sesuai.

- b. Perakuan pelupusan aset mekanikal, teknikal, elektrik dan elektronik disediakan oleh Jabatan/Pegawai Teknikal berkaitan. Manakala perakuan pelupusan aset disahkan oleh 2 pegawai yang mempunyai 3 tahun pengalaman dan tidak terlibat dengan pengurusan aset berkenaan.
- c. Pelupusan aset termasuk *e-waste* berkaitan ICT perlu mendapat kelulusan Kementerian Kewangan. Pelupusan *e-waste* perlu dilaksanakan melalui Jabatan Perkhidmatan Komputer Negeri.
- d. Kaedah pelupusan aset dibuat dengan teratur dan dilaksanakan dalam tempoh 6 bulan daripada tarikh surat kelulusan dikeluarkan. Sijil Penyaksian Pemusnahan Aset Alih Kerajaan dan Sijil Pelupusan Aset disediakan dan dikemukakan kepada pihak yang memberi kelulusan. Seterusnya, rekod aset yang telah diluluskan pelupusan itu perlu dikemaskinikan.

8.4.6.7. Kehilangan Dan Hapus Kira

Kehilangan dan hapus kira aset perlu diuruskan dengan teratur dan selaras dengan 1 Pekeliling Perbendaharaan KP2.7/2013 Tatacara Pengurusan Aset Alih Kerajaan: Kehilangan Dan Hapus kira dan Surat Pekeliling Kementerian Kewangan Kerajaan Negeri Sabah Bil. 8/2010. Oleh itu, setiap Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri hendaklah memastikan:

- a. Kehilangan aset dilaporkan kepada Ketua Jabatan dengan serta merta dan laporan polis dibuat dalam tempoh 24 jam dari waktu kehilangan. Ketua Pejabat menyediakan Laporan Awal dan dikemukakan kepada Kementerian Kewangan Negeri dengan segera atau dalam tempoh 5 hari bekerja. Sesalinan Laporan Awal juga hendaklah dikemukakan kepada Pegawai Pengawal dan wakil tempatan Ketua Audit Negara.
- b. Jawatankuasa Penyiasat dilantik secara bertulis oleh Pegawai Pengawal dalam tempoh 2 minggu daripada tarikh Laporan Awal disediakan. Laporan Akhir disediakan dalam tempoh 2 bulan daripada tarikh lantikan Jawatankuasa tersebut walaupun Laporan Hasil Penyiasatan Polis belum diperolehi. Laporan Akhir yang lengkap hendaklah dikemukakan kepada pihak yang menerima Laporan Awal. Laporan ini perlu dikemukakan kepada Kementerian Kewangan Negeri Sabah dalam tempoh 4 bulan daripada tarikh Laporan Awal dihantar.

8.4.7. Pengurusan Pelaburan

Pelaburan merupakan tindakan melabur dana bagi suatu tempoh masa untuk memperoleh pulangan yang dikehendaki dengan menyedari sepenuhnya risiko yang terbabit. Pelaburan yang dibuat hendaklah mengikut peraturan yang berkaitan. Rekod perlu diselenggarakan dengan lengkap dan kemas kini bagi memudahkan kawalan dan pemantauan. Antara elemen kawalan yang perlu diwujudkan adalah penubuhan Jawatankuasa Pelaburan yang

berfungsi menguruskan pelaburan Agensi. Antara perkara yang perlu diberi perhatian adalah kuasa melabur, had pelaburan, sasaran pelaburan dan pemantauan pelaburan.

8.4.8. Pengurusan Pinjaman

Pinjaman dibuat bagi membiayai pelbagai projek untuk pembangunan ekonomi negeri, menampung perbelanjaan dan meningkatkan taraf pembangunan serta kemajuan penduduk. Pinjaman tersebut hendaklah digunakan mengikut maksud pinjaman dipohon. Antara perkara yang perlu diberi perhatian adalah kuasa untuk meminjam, penyelenggaraan rekod pinjaman yang lengkap dan kemas kini, perjanjian pinjaman disediakan dan mekanisme kawalan serta pemantauan pinjaman.

8.4.9. Penyata Kewangan

8.4.9.1. Pekeliling Kementerian Kewangan Negeri Sabah Bil. 14 Tahun 2009 menetapkan penyerahan penyata kewangan bagi Agensi Negeri adalah pada atau sebelum 30 Jun tahun berikutnya. Arahan Pentadbiran Bil.1 Tahun 2015 mengenai pindaan tarikh penyerahan penyata Kewangan Badan Berkanun Negeri kepada Ketua Audit Negara menetapkan penyerahan penyata kewangan Badan Berkanun Negeri adalah pada 30 April tahun berikutnya mulai tahun 2015 sebagai tempoh peralihan sehingga tahun 2016 dan hendaklah mengemukakan penyata kewangan bagi tahun berakhir 2016 sebelum 30 April 2017.

8.4.9.2. Arahan Kewangan Pihak Berkuasa Tempatan 1961 pindaan tahun 2007, Perkara 272(a) pula menetapkan penyata kewangan Pihak Berkuasa Tempatan dikemukakan kepada Ketua Audit Negara tidak lewat dari 30 April setiap tahun. Ini bagi membolehkan Penyata Kewangan dan laporan tahunan Agensi Negeri dibentangkan di Dewan Undangan Negeri pada tahun yang sama dan tidak lewat dari 31 Disember setiap tahun. Pekeliling ini bertujuan untuk meningkatkan akauntabiliti dan tadbir urus yang baik di Kementerian Kewangan Negeri Sabah dan Agensi Negeri. Di samping itu, pembentangan awal membolehkan *stakeholders* menilai pencapaian Agensi Negeri dengan lebih jelas, lengkap dan relevan.

8.5. PENEMUAN AUDIT

8.5.1. Tahap Prestasi Pengurusan Kewangan

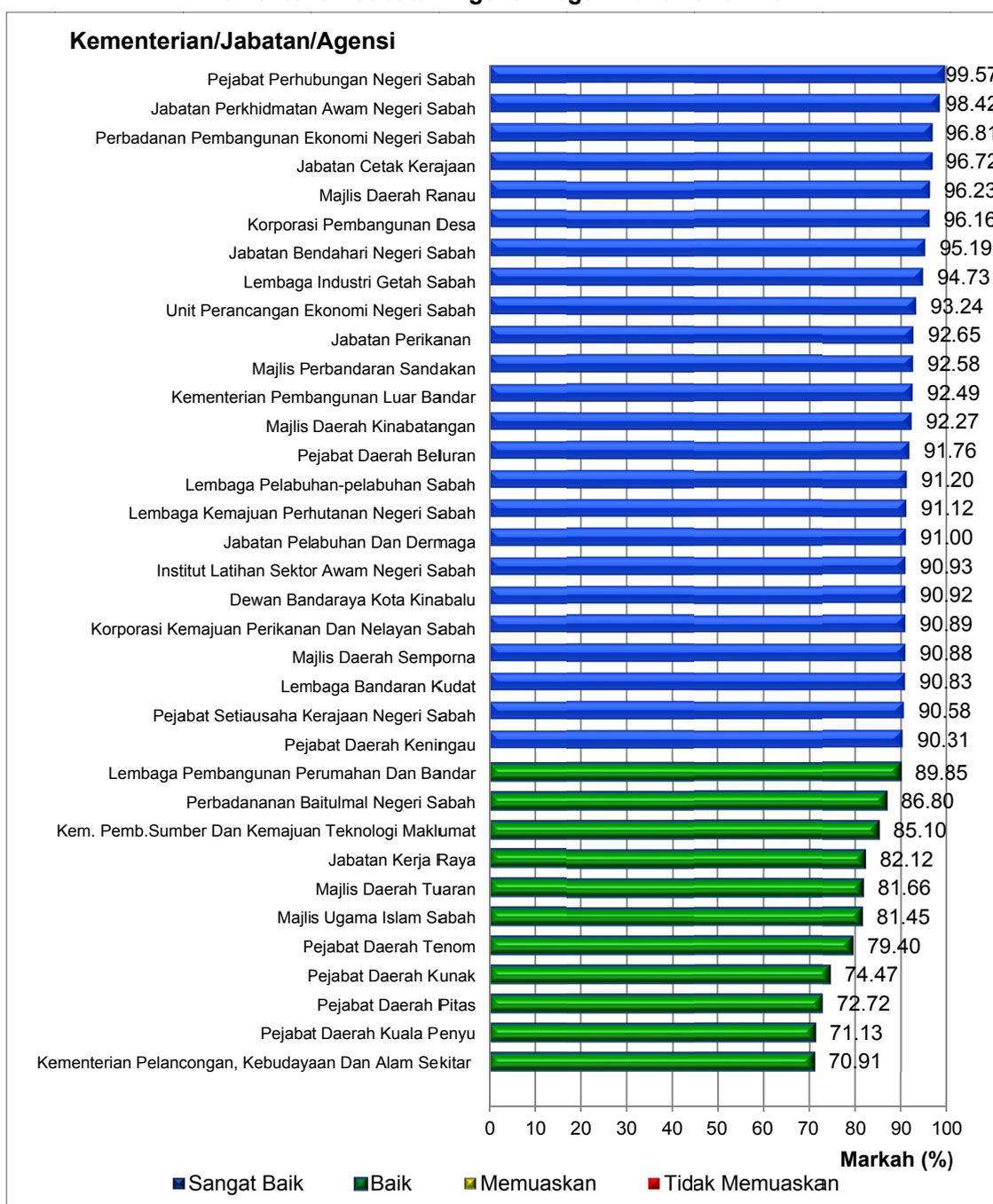
Pada keseluruhannya, prestasi pengurusan kewangan di peringkat Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri menunjukkan peningkatan yang ketara pada tahun 2014. Sebanyak 24 daripada 35 Kementerian/Jabatan/Agensi yang diaudit mendapat tahap penarafan sangat baik dan 11 Kementerian/Jabatan/Agensi mendapat penarafan pada tahap baik. Kedudukan tahap prestasi pengurusan kewangan Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri bagi tempoh tahun 2007 hingga 2014 secara keseluruhan adalah seperti di **Jadual 8.2**. Manakala tahap prestasi pengurusan kewangan mengikut Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri bagi tahun 2014 adalah seperti di **Carta 8.1**.

Jadual 8.2
Tahap Prestasi Pengurusan Kewangan Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri
Bagi Tahun 2007 Hingga 2014

Tahap Penarafan	Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri							
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Sangat Baik	-	3	5	3	6	9	20	24
Baik	9	7	27	24	21	23	15	11
Memuaskan	6	8	6	8	7	7	3	-
Tidak Memuaskan	-	-	-	-	-	-	-	-
Jumlah	15	18	38	35	34	39	38	35

Sumber: Rekod Jabatan Audit Negara

Carta 8.1
Tahap Prestasi Pengurusan Kewangan Berdasarkan Indeks Akauntabiliti
Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri Pada Tahun 2014

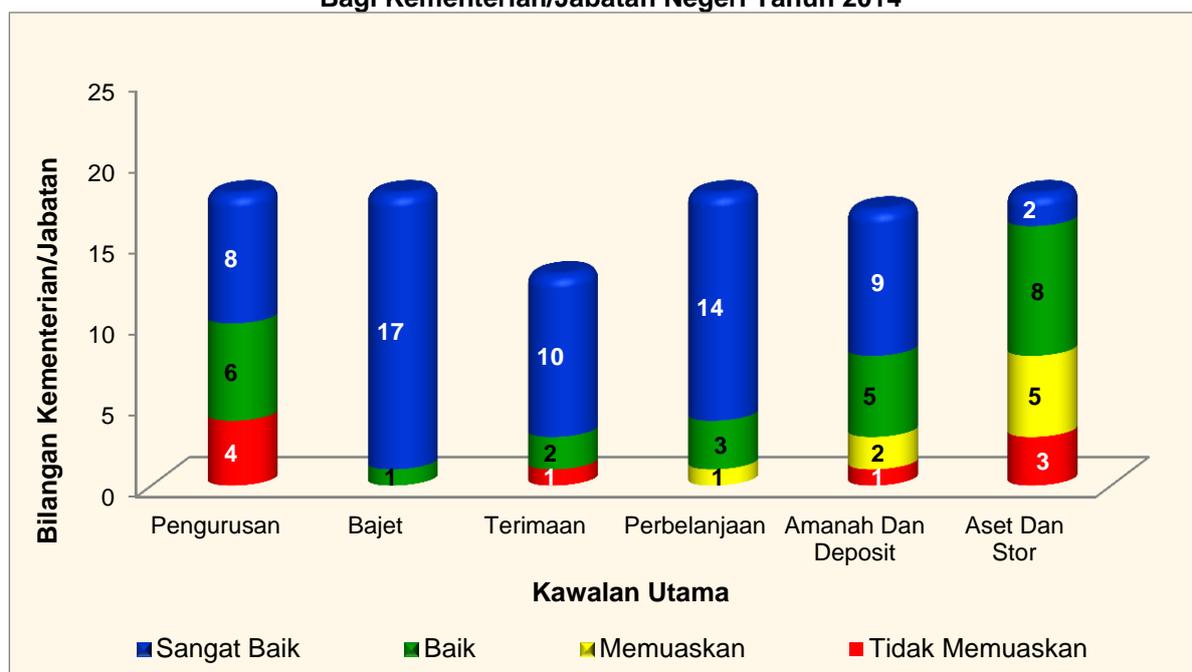

Sumber: Rekod Jabatan Audit Negara

8.5.2. Tahap Pematuhan Terhadap Kawalan Utama

8.5.2.1. Semakan Audit di 18 Kementerian/Jabatan Negeri mendapati secara umumnya Kawalan Bajet, Kawalan Terimaan dan Kawalan Perbelanjaan berada pada tahap sangat baik. Manakala Kawalan Pengurusan dan Kawalan Amanah Dan Deposit pula berada pada tahap baik. Penekanan lebih serius perlu diberi kepada Pengurusan Aset Dan Stor yang berada pada tahap memuaskan kerana masih terdapat beberapa kelemahan seperti di **Carta 8.2**.

Carta 8.2
Tahap Pematuhan Pengurusan Kewangan Mengikut Kawalan
Bagi Kementerian/Jabatan Negeri Tahun 2014

Sumber: Rekod Jabatan Audit Negara

Nota: 1) Lima Kementerian/Jabatan tidak terlibat dengan Kawalan Terimaan.

2) Satu Kementerian tidak terlibat dengan pengurusan Akaun Amanah dan Deposit.

8.5.2.2. Secara keseluruhannya, masih terdapat Kementerian/Jabatan Negeri di mana Kawalan Pengurusan, Kawalan Terimaan, Pengurusan Kumpulan Wang Amanah/Akaun Amanah Dan Deposit serta Pengurusan Aset Dan Stor masih berada pada tahap tidak memuaskan. Kelemahan-kelemahan yang ditemui antaranya adalah seperti berikut:

a. Kawalan Pengurusan

- i. Carta Organisasi tidak kemas kini.
- ii. Fail Meja tidak kemas kini.
- iii. Jawatankuasa Pengurusan Kewangan Dan Akaun yang ditubuhkan tidak bermesyuarat mengikut ketetapan.

- iv. Jawatankuasa Integriti Dan Tadbir Urus belum ditubuhkan.
- v. Pemeriksaan mengejut tidak dilaksanakan.
- vi. Pegawai tidak menghadiri latihan/kursus sepanjang tahun.

b. Kawalan Terimaan

- i. Semakan tidak dibuat terhadap ketepatan nombor siri buku resit yang diterima dari pejabat pencetak.
- ii. Pegawai yang sama melaksanakan tugas juruwang dan penyedia buku tunai.
- iii. Tiada penurunan kuasa secara bertulis kepada pegawai yang membatalkan resit rasmi.
- iv. Kutipan harian lewat dimasukkan ke bank.
- v. Pegawai penyelia tidak membuat semakan terhadap slip bayar masuk bank.

c. Pengurusan Kumpulan Wang Amanah/Akaun Amanah Dan Deposit

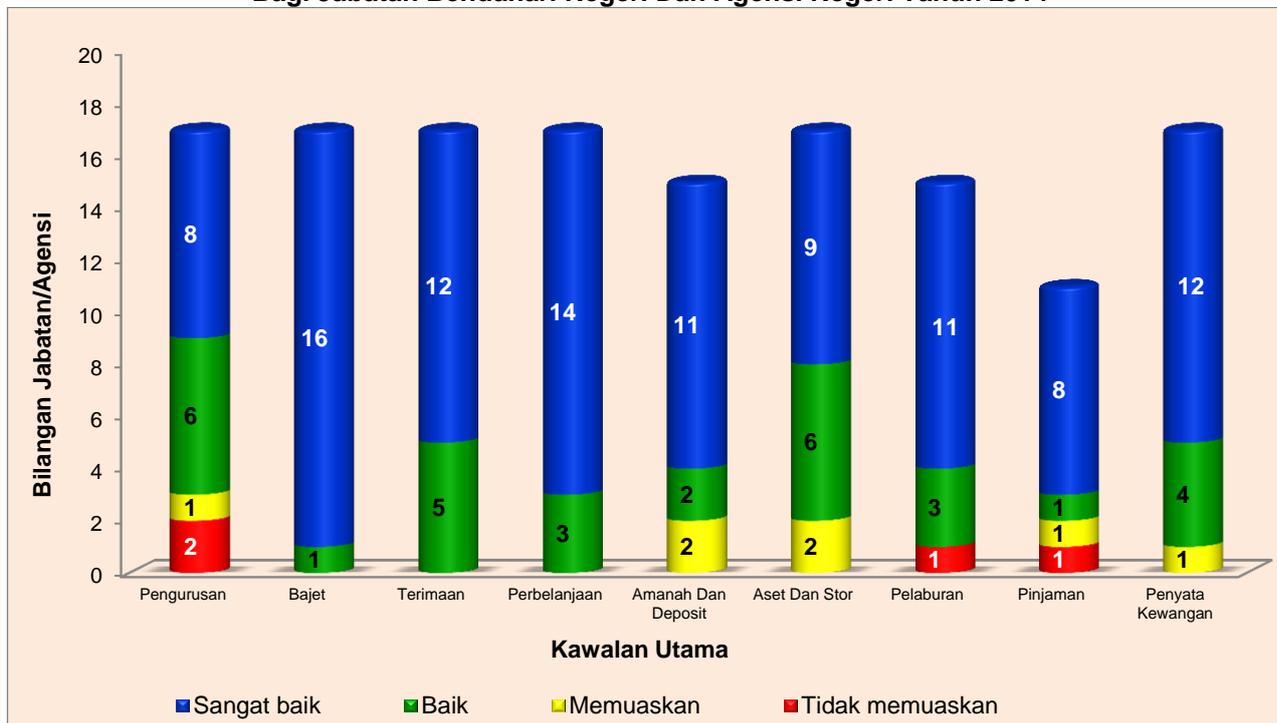
- i. Akaun Amanah tidak aktif dan tiada tindakan untuk menutupnya.
- ii. Penyesuaian baki akaun amanah pendahuluan diri tidak tepat.
- iii. Buku Daftar (TF.089) tidak lengkap dan kemas kini.
- iv. Daftar Deposit tidak diselenggara dengan lengkap dan kemas kini.

d. Pengurusan Aset Dan Stor

- i. Jawatankuasa Pengurusan Aset Alih Kerajaan belum ditubuhkan.
- ii. Borang KEW.PA-2, KEW.PA-3, KEW.PS-3 dan KEW.PS-4 belum digunakan untuk merekod harta modal dan inventori.
- iii. Pegawai pemeriksaan aset dan stor belum dilantik.
- iv. Aset belum diberi nombor siri pendaftaran dan tanda "Hak Milik Kerajaan".
- v. Buku Log kenderaan tidak diselenggara dengan kemas kini.
- vi. Laporan tahunan mengenai aset tidak dikemukakan kepada Kementerian Kewangan.
- vii. Senarai aset yang memerlukan penyenggaraan tidak direkod dalam KEW.PA-13.

8.5.2.3. Analisis Audit terhadap Jabatan Bendahari Negeri dan 16 Agensi Negeri mendapati Kawalan Bajet, Kawalan Terimaan, Pelaburan dan Penyata Kewangan berada pada tahap sangat baik manakala 4 kawalan yang lain berada pada tahap baik seperti di **Carta 8.3**.

Carta 8.3
Tahap Pematuhan Pengurusan Kewangan Mengikut Kawalan
Bagi Jabatan Bendahari Negeri Dan Agensi Negeri Tahun 2014

Sumber: Rekod Jabatan Audit Negara

Nota: 1) Enam Agensi tidak terlibat dengan Pengurusan Pinjaman.

2) Dua Agensi tidak terlibat dengan Pengurusan Amanah dan Deposit

3) Dua Agensi tidak terlibat dengan Pengurusan Pelaburan

8.5.2.4. Kelemahan–kelemahan yang ditemui antaranya adalah seperti berikut:

a. Kawalan Pengurusan

- i. Manual Prosedur Kerja dan Fail Meja tidak kemas kini.
- ii. Pemeriksaan mengejut tidak dijalankan oleh Ketua Jabatan.
- iii. Jawatankuasa Pengurusan Kewangan Dan Akaun tidak bermesyuarat mengikut ketetapan.
- iv. Jawatankuasa Pengurusan Kewangan Dan Akaun bermesyuarat tetapi tidak membincangkan perkara-perkara yang telah ditetapkan.
- v. Jawatankuasa Integriti Dan Tadbir Urus tidak bermesyuarat mengikut ketetapan.
- vi. Latihan/kursus pegawai tidak mencukupi.

b. Pengurusan Pelaburan

- i. Jawatankuasa Pelaburan hanya bermesyuarat sekali dalam tahun 2014.
- ii. Jawatankuasa Pelaburan tidak membincangkan mengenai isu yang dibangkitkan dalam Laporan Ketua Audit Negara.
- iii. Polisi dan prosedur berkaitan pelaburan tidak disediakan.

c. Pengurusan Pinjaman

- i. Daftar pinjaman tidak lengkap dan kemas kini. Baki pinjaman Agensi Negeri tidak dapat disahkan dengan rekod Jabatan Bendahari Negeri Sabah.
- ii. Bayaran balik pinjaman tidak mengikut jadual yang ditetapkan.

8.5.3. Perbandingan Tahap Prestasi Pengurusan Kewangan Jabatan/Agensi Kerajaan Negeri

8.5.3.1. Jabatan Audit Negara menjalankan pengauditan pengurusan kewangan berdasarkan Indeks Akauntabiliti di 4 Jabatan/Agensi Negeri yang wajib diaudit setiap tahun.

8.5.3.2. Analisis Audit mendapati Jabatan Bendahari Negeri Sabah telah berjaya mengekalkan prestasi pengurusan kewangan pada tahap sangat baik untuk tempoh 7 tahun berturutan iaitu bagi tempoh 2008 hingga 2014. Pejabat Setiausaha Kerajaan Negeri Sabah yang mula diaudit pada tahun 2011 juga telah mengekalkan tahap pengurusan kewangan sangat baik untuk tempoh 4 tahun berturutan.

8.5.3.3. Prestasi pengurusan kewangan di Majlis Ugama Islam Sabah pada tahun 2014 menunjukkan peningkatan dengan memperolehi penarafan baik berbanding penarafan memuaskan pada tahun 2013. Secara keseluruhannya, prestasi pengurusan kewangan di Majlis Ugama Islam Sabah bagi tempoh 8 tahun iaitu bagi tahun 2007 hingga 2014 adalah memuaskan. Majlis Ugama Islam Sabah hanya mendapat penarafan baik pada tahun 2009, 2011 dan 2014.

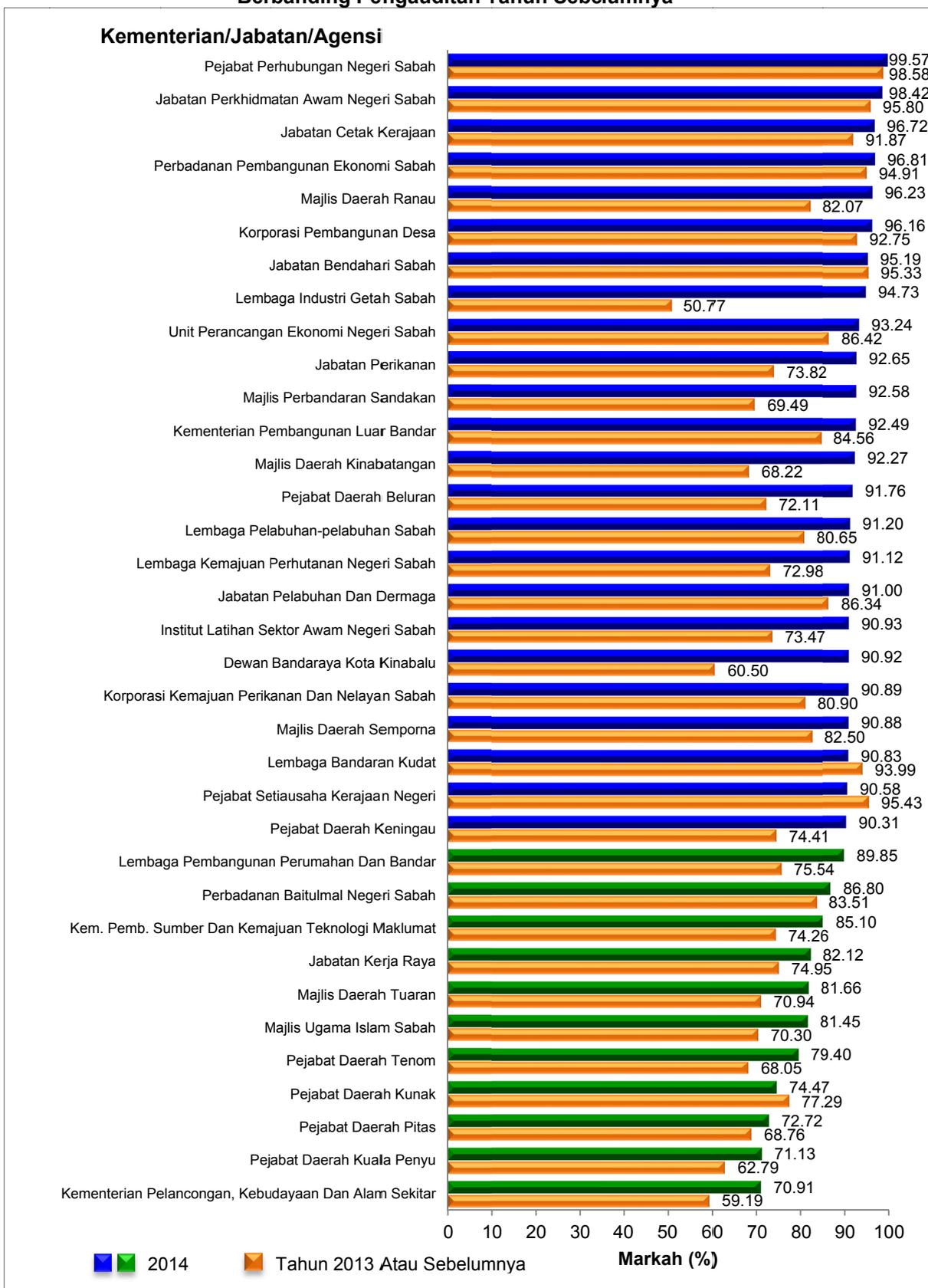
8.5.3.4. Perbadanan Pembangunan Ekonomi Negeri Sabah (SEDCO) berjaya mengekalkan prestasi pengurusan kewangan pada tahap sangat baik pada tahun 2014 dengan peningkatan markah berbanding pada tahun 2013. Secara keseluruhannya, prestasi pengurusan kewangan bagi SEDCO untuk tempoh 8 tahun iaitu bagi tahun 2007 hingga 2014 adalah baik. Pencapaian terbaik pengurusan kewangan SEDCO adalah pada tahun 2014.

8.5.3.5. Pengauditan pengurusan kewangan di 31 Kementerian/Jabatan/Agensi pada tahun 2014 merupakan pengauditan kali ketiga yang dilaksanakan sejak tahun 2010, 2011 dan 2012. Analisis Audit mendapati sebanyak 5 Jabatan/Agensi berjaya mengekalkan pengurusan kewangan yang cemerlang pada tahun 2014 iaitu Pejabat Perhubungan Negeri Sabah, Jabatan Perkhidmatan Awam Negeri Sabah, Jabatan Cetak Kerajaan, Korporasi Pembangunan Desa dan Lembaga Bandaran Kudat. Manakala sebanyak 17 Kementerian/Jabatan/Agensi pula menunjukkan prestasi cemerlang kerana berjaya mencapai tahap pengurusan kewangan sangat baik pada tahun 2014 berbanding tahap baik dan memuaskan pada pengauditan tahun sebelumnya.

8.5.3.6. Pejabat Daerah Tenom, Pejabat Daerah Pitas, Pejabat Daerah Kuala Penyu dan Kementerian Pelancongan, Kebudayaan Dan Alam Sekitar didapati berjaya meningkatkan prestasi pengurusan kewangan daripada memuaskan pada tahun 2011 kepada prestasi baik pada tahun 2014. Sebanyak 4 Kementerian/Jabatan mengekalkan tahap pengurusan kewangan yang baik pada tahun 2014 dengan peningkatan skor markah berbanding tahun 2011. Manakala Pejabat Daerah Kunak turut mengekalkan prestasi baik tetapi menunjukkan penurunan dalam skor markah yang diperolehi pada tahun 2014.

8.5.3.7. Antara sebab Kementerian/Jabatan/Agensi tidak memperoleh tahap prestasi sangat baik kerana Kawalan Pengurusan Aset Dan Stor masih mempunyai banyak kelemahan. Kementerian/Jabatan/Agensi dilihat masih tidak dapat mematuhi sepenuhnya peraturan yang ditetapkan dalam Surat Pekeliling Kementerian Kewangan Negeri sabah bi. 9/2010 berhubung pengurusan aset Kerajaan. Selain itu, terdapat kelemahan dalam Kawalan Pengurusan bagi 4 Pejabat Daerah yang hanya memperolehi markah di bawah 49% iaitu tidak memuaskan. Kedudukan trend tahap prestasi pengurusan kewangan Kementerian/Jabatan/ Agensi bagi tahun 2013 berbanding tahun sebelumnya adalah seperti di **Carta 8.4**.

Carta 8.4
Tahap Prestasi Pengurusan Kewangan Berdasarkan Indeks Akauntabiliti
Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri Pada Tahun 2014
Berbanding Pengauditan Tahun Sebelumnya

Sumber: Jabatan Audit Negara

8.6. PEMERIKSAAN AUDIT MENGEJUT

8.6.1. Arahan Perbendaharaan menetapkan Ketua Jabatan hendaklah memastikan pegawai yang dipertanggungjawabkan menyimpan wang awam, setem atau barangan berharga yang lain dengan selamat. Ketua Jabatan juga hendaklah memastikan rekod mengenainya diselenggara dengan lengkap, kemas kini dan diperiksa oleh pegawai kanan secara berkala. Pada tahun 2014, Jabatan Audit Negara telah menjalankan pemeriksaan mengejut di 14 Jabatan/Pejabat.

8.6.2. Hasil daripada pemeriksaan Audit mengejut yang dijalankan mendapati beberapa kelemahan atau ketidakpatuhan terhadap peraturan kewangan. Ketua Jabatan/Pejabat yang berkenaan telah dimaklumkan tentang perkara yang dibangkitkan dan mereka telah diminta untuk mengambil tindakan pembetulan dengan sewajarnya. Kelemahan yang diperhatikan adalah seperti di **Jadual 8.4**.

Jadual 8.4
Pemeriksaan Audit Mengejut Tahun 2014

Bil.	Jabatan/Agensi Negeri	Isu Audit
1.	Jabatan Kerja Raya Kuala Penyu	<ul style="list-style-type: none"> • Daftar Pemeriksaan Mengejut tidak diselenggara.
2.	Jabatan Air Kota Belud	<ul style="list-style-type: none"> • Tiada isu.
3.	Pejabat Pemungut Hasil Tanah Sipitang	<ul style="list-style-type: none"> • Pemeriksaan mengejut tidak dilaksanakan dan Daftar Pemeriksaan Mengejut tidak diselenggara.
4.	Pejabat Pemungut Hasil Beaufort	<ul style="list-style-type: none"> • Tiada isu.
5.	Kompleks Sukan Penampang	<ul style="list-style-type: none"> • Surat kelulusan had panjar wang runcit tidak diperolehi. • Buku Rekod Wang Panjar tidak kemas kini. • Pegawai yang memegang kunci dan mengetahui kod kombinasi peti besi tidak mempunyai surat kuasa.
6.	Jabatan Pengairan Dan Saliran Sandakan	<ul style="list-style-type: none"> • Stok setem berkurangan kira dalam daftar setem. • Penerimaan dan pengeluaran setem tidak disahkan oleh Ketua Pejabat. • Pemeriksaan mengejut tidak dijalankan.
7.	Jabatan Perikanan Tawau	<ul style="list-style-type: none"> • Slip bank/penyata pemungut tidak disemak dengan segera. • Daftar barang rampasan dan barang berharga tidak diselenggara. • Pemeriksaan mengejut tidak dilaksanakan. • Semakan harian tidak dilakukan terhadap Buku Tunai, resit dan lesen bagi tempoh 4 hingga 14 Julai 2014.
8.	Jabatan Perikanan Lahad Datu	<ul style="list-style-type: none"> • Resit rasmi tidak dikeluarkan mengikut turutan siri. • Baki stok hasil tidak dapat disahkan kerana terdapat buku lesen perikanan yang tidak direkod dalam TF029. • Peti besi tidak mempunyai anak kunci dan kod kombinasi. • Pemeriksaan mengejut tidak dilaksanakan dan Daftar Pemeriksaan Mengejut tidak diselenggara. • Daftar Bil tidak diselenggara.
9.	Jabatan Perikanan Semporna	<ul style="list-style-type: none"> • Daftar Barang Rampasan dan Barang Berharga tidak diselenggara. • Pegawai yang memungut hasil dan merekod Buku Tunai tidak mempunyai surat kuasa.

Bil.	Jabatan/Agensi Negeri	Isu Audit
		<ul style="list-style-type: none"> • Pemeriksaan mengejut tidak dijalankan.
10.	Jabatan Air Tenom	<ul style="list-style-type: none"> • Tiada isu.
11.	Jabatan Perkhidmatan Haiwan & Perusahaan Ternak, Sipitang	<ul style="list-style-type: none"> • Pemeriksaan mengejut tidak dilaksanakan dan Daftar Pemeriksaan Mengejut tidak diselenggara.
12.	Jabatan Pelabuhan Dan Dermaga Sabah W.P. Labuan	<ul style="list-style-type: none"> • Tiada isu.
13.	Jabatan Hal Ehwal Agama Islam Negeri Sabah, Pitas	<ul style="list-style-type: none"> • Resit rasmi tidak dikeluarkan bagi setiap penerimaan. • Kutipan tidak direkodkan ke dalam Buku Tunai dengan segera. • Jumlah kutipan tidak dibankkan dengan segera. • Daftar Borang Hasil tidak diselenggarakan. • Baki stok hasil tidak bersamaan dengan baki sebenar. • Semua stok Resit Rasmi, lesen dan borang akuan terima lain yang belum digunakan tidak disimpan dalam peti besi atau bilik kebal. • Notis pemberitahuan awam untuk mendapatkan resit rasmi setelah wang dibayar tidak dipamerkan. • Perwakilan kuasa secara bertulis tidak dilaksanakan. • Pemeriksaan mengejut tidak dilaksanakan dan Daftar Pemeriksaan Mengejut tidak diselenggara. • Resit Rasmi kosong ditandatangani.
14.	Jabatan Perkhidmatan Haiwan & Perusahaan Ternak, Kota Marudu	<ul style="list-style-type: none"> • Tiada bukti semakan dibuat ke atas cetakan bank di slip bank/penyata pemungut [AP80(d)] • Kunci peti besi hanya dipegang oleh seorang pegawai sahaja.

Sumber: Jabatan Audit Negara

9. SYOR AUDIT

Secara keseluruhannya, prestasi pengurusan kewangan di peringkat Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri bagi tahun 2014 adalah baik. Bagaimanapun, masih terdapat ruang untuk penambahbaikan bagi memantapkan lagi prestasi pengurusan kewangan ini. Oleh itu, adalah disyorkan supaya Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri mengambil tindakan terhadap perkara berikut:

9.1. Bagi membolehkan isu yang dibangkitkan oleh pihak Audit dapat dibincangkan dengan lebih fokus, Pegawai Pengawal/Ketua Jabatan hendaklah mewujudkan Jawatankuasa Audit yang dipertanggungjawabkan untuk memastikan tindakan *corrective* dan *preventive* diambil. Tindakan *corrective* adalah untuk memastikan kelemahan yang dibangkitkan dapat diperbetulkan. Manakala tindakan *preventive* adalah bagi memastikan kelemahan yang sama tidak berulang. Jawatankuasa Audit hendaklah melaporkan hasil perbincangannya kepada Jawatankuasa Pengurusan Kewangan Dan Akaun.

9.2. Memandangkan pengauditan terhadap pengurusan kewangan yang dijalankan oleh Jabatan Audit Negara bagi tujuan memberi penarafan adalah terhad kepada beberapa Pusat Tanggungjawab (PTJ) sahaja, Pegawai Pengawal/Ketua Jabatan perlu mengarahkan Unit Audit Dalam menjalankan pengauditan di PTJ yang lain untuk memastikan sama ada

kelemahan yang sama tidak berlaku di pejabat berkenaan. Oleh itu, Unit Audit Dalam perlu dimantapkan supaya dapat berfungsi dengan lebih berkesan.

9.3. Penglibatan/penyeliaan oleh Pegawai Pengawal/Ketua Jabatan perlu dipertingkatkan. Mereka perlu terlibat secara *hands on* dalam urusan pengurusan kewangan.

9.4. Tindakan surcaj/tatatertib dikenakan terhadap mereka yang gagal memungut hasil/membuat bayaran yang tidak teratur. Tindakan juga patut diambil terhadap pegawai-pegawai yang gagal mengambil tindakan terhadap pegawai di bawah penyeliaan mereka yang tidak melaksanakan tanggungjawab masing-masing.

9.5. Latihan yang berterusan diberikan kepada pegawai-pegawai yang terlibat dalam pengurusan kewangan.

BAHAGIAN V

PENYERAHAN, PEMBENTANGAN
PENYATA KEWANGAN DAN PRESTASI
KEWANGAN AGENSI NEGERI

BAHAGIAN V

PENYERAHAN, PEMBENTANGAN PENYATA KEWANGAN DAN PRESTASI KEWANGAN AGENSI NEGERI

---

10. PENDAHULUAN

Mengikut Akta Audit 1957, Ketua Audit Negara dikehendaki menjalankan pengauditan Penyata Kewangan Agensi Negeri iaitu Badan Berkanun Negeri, Pihak Berkuasa Tempatan, Perbadanan Baitulmal Negeri Sabah dan Majlis Ugama Islam Sabah. Pengauditan ini adalah untuk mengesah dan memastikan ketepatannya serta memberi pendapat sama ada penyata itu menggambarkan kedudukan yang benar dan saksama dengan berpandukan Akta dan Piawaian yang diluluskan.

10.1. PENGAUDITAN PENYATA KEWANGAN

Ketua Audit Negara bertanggungjawab melaksanakan pengauditan terhadap 44 Agensi Negeri iaitu 20 Badan Berkanun Negeri termasuk Majlis Ugama Islam Sabah dan Perbadanan Baitulmal Negeri Sabah serta 24 Pihak Berkuasa Tempatan di Negeri Sabah selaras dengan kehendak Akta Audit 1957. Daripada jumlah tersebut, pengauditan bagi 18 Badan Berkanun Negeri dan 21 Pihak Berkuasa Tempatan telah dijalankan oleh Firma Audit Swasta bagi pihak Ketua Audit Negara. Lantikan Firma Audit Swasta itu adalah selaras dengan peruntukan Seksyen 7(3) Akta Audit 1957, yang memberi kuasa kepada Ketua Audit Negara melantik pihak yang berkebolehan untuk menjalankan pengauditan bagi pihak beliau. Manakala pengauditan penyata kewangan Majlis Ugama Islam Sabah, Perbadanan Baitulmal Negeri Sabah, Majlis Daerah Kunak, Majlis Daerah Beluran dan Majlis Daerah Pitas dijalankan oleh Jabatan Audit Negara sendiri.

10.2. KEDUDUKAN PENYERAHAN PENYATA KEWANGAN

10.2.1. Mengikut undang-undang tubuh Badan Berkanun Negeri berkenaan, Enakmen Badan-badan Berkanun (Peruntukan-peruntukan Tambahan) 1997 dan Ordinan Kerajaan Tempatan 1961 (Sabah No. 11 Tahun 1961), penyata kewangan Badan Berkanun Negeri, Pihak Berkuasa Tempatan, Perbadanan Baitulmal Negeri Sabah dan Majlis Ugama Islam Sabah hendaklah diaudit oleh Ketua Audit Negara. Penyata Kewangan Badan Berkanun Negeri perlu dikemukakan kepada Jabatan Audit Negara dalam tempoh 6 bulan selepas penutupan akaun tahunan selaras dengan Pekeliling Kementerian Kewangan Negeri Sabah Bil.14 Tahun 2009. Manakala Penyata Kewangan Pihak Berkuasa Tempatan pula perlu dikemukakan selewat-lewatnya pada 30 April tahun berikutnya mengikut Pindaan Arahan Kewangan PBT 1961 dan Pindaan Tahun 2007 bertarikh 16 April 2009.

10.2.2. Setakat 30 Jun 2015, semua 24 Pihak Berkuasa Tempatan telah mengemukakan penyata kewangan bagi tahun berakhir 31 Disember 2014 kepada Audit sebelum 30 April 2015. Bagi Badan Berkanun Negeri pula, hanya satu penyata kewangan Badan Berkanun Negeri yang belum diserahkan untuk pengauditan. Butiran lanjut kedudukan penyerahan penyata kewangan Badan Berkanun Negeri dan Pihak Berkuasa Tempatan setakat 30 Jun 2015 adalah seperti di **Jadual 10.1** dan **Jadual 10.2**.

Jadual 10.1
Kedudukan Penyerahan Penyata Kewangan Tahun 2014 Badan Berkanun Negeri, Majlis Ugama Islam Sabah Dan Perbadanan Baitulmal Negeri Sabah Setakat 30 Jun 2015

Bil.	Badan Berkanun Negeri	Tarikh Serah
1.	Perbadanan Pinjaman Sabah	06.03.2015
2.	Lembaga Kebudayaan Negeri Sabah	10.03.2015
3.	Majlis Perkhidmatan Masyarakat Sabah	09.04.2015
4.	Kumpulan Wang Penanaman Semula Getah Sabah	09.04.2015
5.	Lembaga Industri Getah Sabah	24.04.2015
6.	Lembaga Pelabuhan-Pelabuhan Sabah	29.04.2015
7.	Korporasi Pembangunan Desa Sabah	30.04.2015
8.	Lembaga Pelancongan Sabah	30.04.2015
9.	Pihak Berkuasa Pembangunan Ekonomi Dan Pelaburan Sabah	30.04.2015
10.	Yayasan Tun Fuad	27.05.2015
11.	Perbadanan Pembangunan Ekonomi Sabah	15.06.2015
12.	Perbadanan Baitulmal Negeri Sabah	15.06.2015
13.	Korporasi Kemajuan Perikanan Dan Nelayan Sabah	17.06.2015
14.	Lembaga Sukan Negeri Sabah	17.06.2015
15.	Lembaga Pembangunan Perumahan Dan Bandar	17.06.2015
16.	Lembaga Kemajuan Perhutanan Negeri Sabah	26.06.2015
17.	Majlis Ugama Islam Sabah	26.06.2015
18.	Lembaga Kemajuan Tanah Negeri Sabah	29.06.2015
19.	Lembaga Pemegang Amanah Taman-Taman Sabah	30.06.2015
20.	Yayasan Sabah	BT

Sumber: Rekod Jabatan Audit Negara

Nota: BT – Belum Terima

Jadual 10.2
Kedudukan Penyerahan Penyata Kewangan Tahun 2014 Pihak Berkuasa Tempatan Setakat 30 Jun 2015

Bil.	Pihak Berkuasa Tempatan	Tarikh Serah
1.	Majlis Perbandaran Tawau	05.01.15
2.	Majlis Daerah Nabawan	05.01.15
3.	Majlis Daerah Tenom	07.01.15
4.	Majlis Daerah Tambunan	15.01.15
5.	Majlis Daerah Keningau	29.01.15
6.	Majlis Daerah Kuala Penyu	11.02.15
7.	Majlis Daerah Semporna	13.02.15
8.	Majlis Daerah Penampang	24.02.15
9.	Majlis Daerah Ranau	30.03.15
10.	Majlis Daerah Lahad Datu	16.04.15
11.	Majlis Daerah Kunak	17.04.15
12.	Majlis Daerah Beaufort	21.04.15
13.	Majlis Daerah Putatan	23.04.15
14.	Majlis Daerah Kinabatangan	24.04.15
15.	Majlis Daerah Sipitang	24.04.15

Bil.	Pihak Berkuasa Tempatan	Tarikh Serah
16.	Lembaga Bandaran Kudat	28.04.15
17.	Majlis Daerah Beluran	28.04.15
18.	Majlis Perbandaran Sandakan	29.04.15
19.	Majlis Daerah Kota Belud	30.04.15
20.	Majlis Daerah Kota Marudu	30.04.15
21.	Majlis Daerah Papar	30.04.15
22.	Majlis Daerah Pitas	30.04.15
23.	Majlis Daerah Tuaran	30.04.15
24.	Dewan Bandaraya Kota Kinabalu	30.04.15

Sumber: Rekod Jabatan Audit Negara

10.2.3. Penyata kewangan Yayasan Sabah bagi tahun 2014 belum dikemukakan untuk pengauditan kerana penyata kewangan syarikat subsidiari dalam proses penyatuan dengan penyata kewangan induk. Bagaimanapun, Yayasan Sabah telah memohon secara bertulis kepada Pihak Berkuasa Kewangan Negeri untuk lanjutan had masa sebagaimana yang diperuntukkan dalam Seksyen 5(1), Enakmen Badan-badan Berkanun (Peruntukan-peruntukan Tambahan) 1997.

10.2.4. Manakala semua Penyata Kewangan PBT telah diserahkan untuk pengauditan. Ini merupakan pencapaian terbaik PBT di mana semua Penyata Kewangan bagi tahun 2014 telah berjaya diserahkan dalam tempoh 4 bulan selepas penutupan akaun tahunan.

10.3. PENGESAHAN PENYATA KEWANGAN

10.3.1. Pengauditan penyata kewangan Agensi Negeri dijalankan untuk memberi pendapat sama ada penyata kewangan menggambarkan kedudukan yang benar dan saksama serta rekod perakaunan yang berkaitan telah diselenggarakan dengan teratur dan kemas kini. Pendapat yang dikeluarkan terhadap penyata kewangan adalah dijelaskan melalui persijilan iaitu sama ada Sijil Tanpa Teguran, Berteguran, Bertentangan atau Penafian.

10.3.2. Sebanyak 44 penyata kewangan Badan Berkanun Negeri dan Pihak Berkuasa Tempatan bagi tahun 2013 telah disahkan. Semua penyata kewangan tersebut telah diberi Sijil Tanpa Teguran kecuali 2 Agensi seperti berikut:

10.3.2.1. Lembaga Pembangunan Dan Perumahan Bandar - Peruntukan hutang ragu tidak disediakan terhadap hutang yang tidak menunjukkan pergerakan melebihi 5 tahun.

10.3.2.2. Majlis Ugama Islam Sabah - Penyatuan penyata kewangan kumpulan tidak disediakan.

10.3.3 Asas Penyediaan Penyata Kewangan

Pada masa ini, penyata kewangan Pihak Berkuasa Tempatan disediakan mengikut asas penerimaan dan pembayaran tunai. Menurut asas ini, hasil dan harta berkaitan diiktiraf semasa diterima dan bukan semasa diperolehi, manakala perbelanjaan diiktiraf semasa dibayar dan bukan semasa dilakukan. Penggunaan asas perakaunan tunai ini dibenarkan di bawah Arahan Kewangan Pihak Berkuasa Tempatan Negeri Sabah 1961 bilangan 273 (*Appendix T*).

10.4. PEMBENTANGAN PENYATA KEWANGAN

Mengikut Enakmen Badan-badan Berkanun (Peruntukan-peruntukan Tambahan) 1997 dan Ordinan Kerajaan Tempatan 1961, penyata kewangan Badan Berkanun Negeri dan Pihak Berkuasa Tempatan yang telah diaudit hendaklah dibentangkan di Dewan Undangan Negeri (DUN). Setakat 30 Jun 2015, semua penyata kewangan Badan Berkanun Negeri dan Pihak Berkuasa Tempatan bagi tahun 2013 telah dibentangkan di Dewan Undangan Negeri kecuali Lembaga Pelabuhan–pelabuhan Sabah, Korporasi Pembangunan Desa, Yayasan Tun Fuad, Lembaga Kemajuan Perhutanan Negeri Sabah.

10.5. PRESTASI KEWANGAN

Sehingga 30 Jun 2015, semua BBN kecuali Yayasan Sabah telah mengemukakan penyata kewangan bagi tahun 2014 untuk diaudit. Analisis prestasi kewangan dibuat terhadap semua BBN yang telah mengemukakan penyata kewangan bagi tahun 2014 kecuali 2 BBN iaitu Majlis Ugama Islam Sabah dan Perbadanan Baitulmal Negeri Sabah. Daripada 17 BBN tersebut, hanya 4 penyata kewangan BBN telah disahkan iaitu Perbadanan Pinjaman Sabah, Kumpulan Wang Penanaman Semula Getah Sabah, Majlis Perkhidmatan Masyarakat Sabah dan Lembaga Kebudayaan Negeri Sabah. Manakala 13 penyata kewangan BBN masih belum disahkan kerana sedang diaudit.

10.5.1. Analisis Kedudukan Kewangan Badan Berkanun Negeri

10.5.1.1. Pada keseluruhannya, kedudukan kewangan tahun 2014 bagi 17 BBN adalah baik berbanding tahun 2013. Pada akhir tahun 2014, lebih pendapatan terkumpul telah meningkat sejumlah RM101.12 juta atau 9.5% kepada RM1.17 bilion pada tahun 2014 berbanding RM1.06 bilion pada tahun 2013. Begitu juga, lebih jumlah aset yang meningkat sejumlah RM108.23 juta atau 5.3% kepada RM2.16 bilion pada tahun 2014 berbanding RM2.05 bilion pada tahun 2013. Selain itu, aset bersih semasa turut meningkat sejumlah RM189.78 juta atau 5.6% menjadi RM3.54 bilion pada tahun 2014 berbanding RM3.35 bilion pada tahun 2013. Manakala surplus pendapatan tahun semasa menunjukkan peningkatan sejumlah RM790,000 atau 0.9% kepada RM85.28 juta pada tahun 2014 berbanding RM84.49 juta pada tahun 2013. Prestasi kewangan 17 BBN bagi tahun 2014 berbanding 2013 adalah seperti **Jadual 10.3**.

Jadual 10.3
Prestasi Kewangan Badan Berkanun Negeri Bagi Tahun 2014 Berbanding 2013

Bil.	Perkara	Tahun		Perubahan	
		2013 (RM Juta)	2014 (RM Juta)	(RM Juta)	(%)
		1.	Lebih Pendapatan Berkumpul		
2.	Lebih Jumlah Aset	2,054.87	2,163.10	108.23	5.3
3.	Aset Bersih Semasa	3,353.64	3,543.42	189.78	5.6
4.	Surplus Pendapatan Semasa	84.49	85.28	0.79	0.9

Sumber: Penyata Kewangan BBN

10.5.1.2. Selanjutnya, analisis terhadap Penyata Pendapatan bagi tahun berakhir 31 Disember 2014 mendapati 11 daripada 17 BBN tersebut yang mengemukakan penyata kewangan telah memperolehi surplus antara RM93,868 hingga RM52.16 juta. Perbadanan Pinjaman Sabah masih kekal mencatatkan surplus tertinggi pada tahun 2014 iaitu RM52.16 juta kerana peningkatan dalam pendapatan faedah. Selain itu, 6 BBN mengalami defisit pada tahun 2014. Sebanyak 2 BBN iaitu Lembaga Kebudayaan Negeri Sabah dan Pihak Berkuasa Pembangunan Ekonomi Dan Pelaburan Sabah mengalami defisit kerana pengurangan pemberian Kerajaan; dan satu BBN iaitu Perbadanan Pembangunan Ekonomi Sabah mengalami defisit dalam tahun 2014 berjumlah RM2.91 juta berbanding keuntungan berjumlah RM10.45 juta dalam tahun 2013 kerana peningkatan pelbagai belanja operasi dalam tahun 2014. Manakala satu BBN iaitu Lembaga Pelancongan Sabah mengalami peningkatan defisit kerana peningkatan perbelanjaan operasi khususnya promosi. Sementara Lembaga Pelabuhan-Pelabuhan Sabah dan Lembaga Pemegang Amanah Taman-Taman Sabah walaupun mencatatkan defisit pada tahun 2014 tetapi amaun defisit tersebut berkurangan dengan ketara berbanding tahun 2013.

10.5.1.3. Analisis terhadap Lembaran Imbangan pada 31 Disember 2014 mendapati kesemua 17 BBN berada dalam kedudukan stabil di mana aset semasa melebihi liabiliti semasa antara RM3.18 juta hingga RM2.22 bilion. Perbadanan Pinjaman Sabah didapati mencatat aset semasa bersih paling tinggi berjumlah RM2.22 bilion di mana aset semasa berjumlah RM2.26 bilion berbanding liabiliti semasa yang berjumlah RM45.34 juta. Sejumlah RM2.19 bilion daripada aset semasa tersebut merupakan pembiayaan, pendahuluan dan lain-lain pinjaman. Prestasi kewangan BBN bagi tahun berakhir 31 Disember 2014 adalah seperti **Jadual 10.4**.

Jadual 10.4
Prestasi Kewangan Badan Berkanun Negeri Bagi Tahun Berakhir 31 Disember 2014

Bil.	Badan Berkanun Negeri	Penyata Pendapatan Bagi Tahun Berakhir 31 Disember 2014 (RM Juta)			Lembaran Imbangan Bagi Tahun Berakhir 31 Disember 2014 (RM Juta)		
		Hasil	Perbelanjaan	Surplus/ (Defisit)	Aset Semasa	Liabiliti Semasa	Aset/ (Liabiliti) Semasa Bersih
1.	Lembaga Industri Getah Sabah	302.97	277.75	25.22	179.71	45.14	134.57
2.	Perbadanan Pinjaman Sabah	201.03	148.87	52.16	2,263.95	45.34	2,218.61
3.	Korporasi Pembangunan Desa Sabah	132.06	130.66	1.40	64.62	10.34	54.28
4.	Lembaga Pelabuhan-Pelabuhan Sabah	30.95	33.91	-2.96	297.40	31.37	266.03
5.	Lembaga Pelancongan Sabah	31.26	35.44	-4.18	41.25	4.28	36.97
6.	Kumpulan Wang Penanaman Semula Getah Sabah	19.06	13.52	5.54	7.63	1.71	5.92
7.	Lembaga Kebudayaan Negeri Sabah	11.89	13.24	-1.35	4.28	1.10	3.18
8.	Pihak Berkuasa Pembangunan Ekonomi Dan Pelaburan Sabah	8.08	13.21	-5.13	263.73	2.17	261.56
9.	Majlis Perkhidmatan Masyarakat Sabah	3.63	3.18	0.45	5.71	0.03	5.68
10.	Yayasan Tun Fuad	0.44	0.21	0.23	11.21	0	11.21
11.	Perbadanan Pembangunan Ekonomi Sabah	61.38	64.28	-2.90	336.76	244.98	91.78
12.	Korporasi Kemajuan Perikanan Dan Nelayan Sabah	21.99	15.27	6.72	94.57	63.75	30.82
13.	Lembaga Sukan Negeri Sabah	25.77	25.68	0.09	15.98	4.88	11.10
14.	Lembaga Pembangunan Perumahan Dan Bandar	25.55	23.30	2.25	179.91	119.56	60.35
15.	Lembaga Kemajuan Perhutanan Negeri Sabah	18.47	13.61	4.86	62.41	11.33	51.08
16.	Lembaga Kemajuan Tanah Negeri Sabah	89.91	79.62	10.29	304.78	46.96	257.82
17.	Lembaga Pemegang Amanah Taman-Taman Sabah	44.47	51.88	-7.41	46.12	3.66	42.46
Jumlah		1,028.91	943.63	85.28	4,180.02	636.6	3,543.42

Sumber: Penyata Kewangan BBN

10.5.2. Analisis Aset

10.5.2.1. Pada akhir tahun 2014, sebanyak 17 BBN memperoleh aset sejumlah RM5.69 bilion berbanding RM5.61 bilion pada tahun 2013 iaitu peningkatan sejumlah RM92.86 juta atau 1.7%. Daripada jumlah aset tersebut, jumlah aset semasa pada akhir tahun 2014 ialah RM4.18 bilion berbanding RM4.04 bilion pada tahun 2013. Analisis Audit mendapati pada keseluruhannya, nilai aset bersih semasa telah meningkat daripada RM3.35 bilion pada tahun 2013 kepada RM3.54 bilion pada tahun 2014 iaitu peningkatan sejumlah RM189.78 juta atau 5.6%. Sebanyak 6 daripada 9 BBN mengalami peningkatan aset bersih semasa melebihi 10% pada tahun 2014 berbanding pada tahun 2013. Kumpulanwang Penanaman Semula Getah Sabah meningkat sejumlah RM7.56 juta atau 460.9% kerana kelulusan Kerajaan Negeri menukar pinjaman Kerajaan Negeri berjumlah RM2.72 juta kepada pemberian dan bayaran balik pendahuluan daripada Lembaga Industri Getah Sabah berjumlah RM5.35 juta; Lembaga Industri Getah Sabah meningkat sejumlah RM47.32 juta atau 54.2% kerana penyelesaian pinjaman jangka pendek

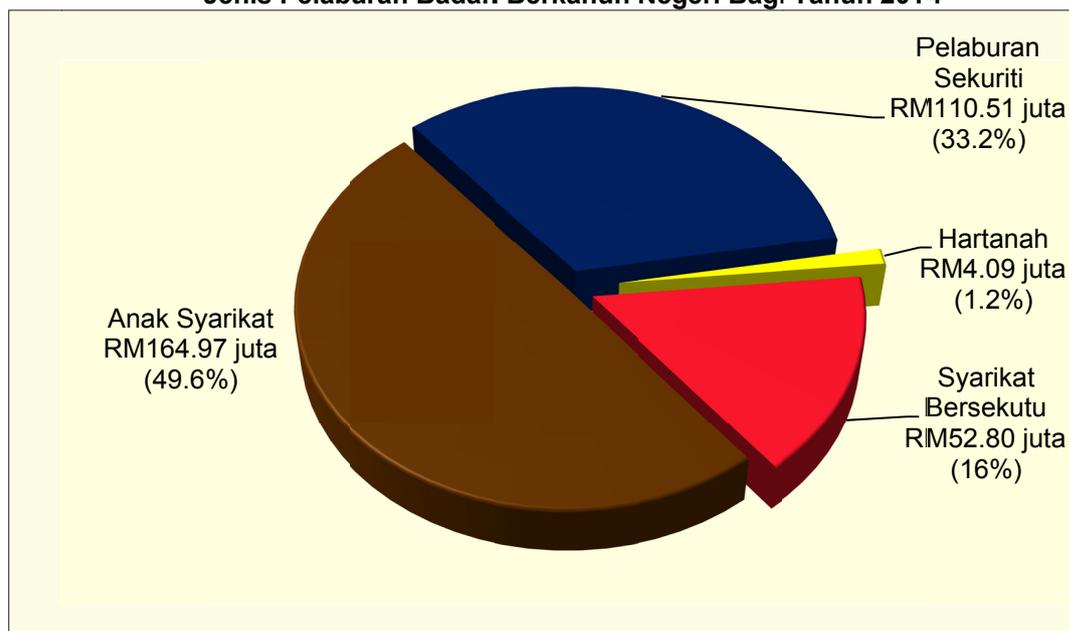
sejumlah RM36.97 juta; Lembaga Sukan Negeri Sabah meningkat sejumlah RM2.42 juta atau 27.8% kerana penyelesaian Pemiutang, Akruan dan Deposit berjumlah RM1.17 juta; Lembaga Kemajuan Perhutanan Negeri Sabah meningkat sejumlah RM9.42 juta atau 22.6% kerana peningkatan tunai di bank berjumlah RM10.87 juta; Lembaga Kemajuan Tanah Negeri Sabah meningkat sejumlah RM34.41 juta atau 15.4% kerana peningkatan amaun belum terima daripada syarikat subsidiari berjumlah RM32.98 juta; Korporasi Kemajuan Perikanan Dan Nelayan Sabah meningkat sejumlah RM3.19 juta atau 11.5% kerana peningkatan skim bantuan kredit berjumlah RM2.73 juta; dan Majlis Perkhidmatan Masyarakat Sabah meningkat sejumlah RM549,738 atau 10.7% kerana peningkatan simpanan tetap berjumlah RM581,549 impak daripada peningkatan keuntungan bersih dalam tahun 2014.

10.5.2.2. Selain itu, 3 daripada 8 BBN mengalami penurunan dalam aset bersih semasa melebihi 10% pada tahun 2014 iaitu Lembaga Kebudayaan Negeri Sabah mencatatkan penurunan sejumlah RM1.11 juta atau 25.7% kerana peningkatan tunai dibank berjumlah RM1.06 juta diikuti oleh penurunan peruntukan belum terima sejumlah RM1.74 juta serta peningkatan liabiliti semasa sejumlah RM313,720; Pihak Berkuasa Pembangunan Ekonomi Dan Pelaburan Sabah mencatatkan penurunan sejumlah RM51.77 juta atau 16.5% kerana penurunan deposit jangka pendek berjumlah RM57.06 juta untuk penggunaan projek SDC dan program khas yang dirancang; Lembaga Pelancongan Sabah mencatatkan penurunan sejumlah RM4.52 juta atau 10.9% kerana pengurangan pelaburan jangka pendek sejumlah RM5.76 juta kesan daripada peningkatan belanja promosi yang turut menyumbang kepada peningkatan kerugian bersih dalam tahun 2014.

10.5.3. Analisis Pelaburan

Pada akhir tahun 2014, sebanyak 14 daripada 17 BBN telah membuat pelaburan berjumlah RM332.37 juta yang terdiri daripada pelaburan dalam syarikat subsidiari, syarikat bersekutu, hartanah dan pelaburan sekuriti. Analisis Audit mendapati pada keseluruhannya, jumlah pelaburan telah menurun sejumlah RM64.65 juta atau 16.3% berbanding RM397.02 juta pada tahun 2013. Jenis Pelaburan oleh BBN pada tahun 2014 adalah seperti di **Carta 10.2**.

Carta 10.2
Jenis Pelaburan Badan Berkanun Negeri Bagi Tahun 2014

Sumber: Penyata Kewangan BBN

10.5.4. Analisis Liabiliti

10.5.4.1. Pada akhir tahun 2014, jumlah liabiliti bagi 17 BBN ialah RM3.53 bilion berbanding RM3.55 bilion pada tahun 2013 iaitu menurun sejumlah RM15.37 juta atau 0.4%. Jumlah liabiliti bagi 6 BBN didapati telah meningkat dan jumlah liabiliti bagi 10 BBN pula telah menurun pada tahun 2014 berbanding tahun 2013. Manakala satu BBN iaitu Yayasan Tun Fuad mempunyai liabiliti kurang daripada RM5,000 pada tahun 2013 dan 2014.

10.5.4.2. Liabiliti 2 BBN yang meningkat melebihi 10% terdiri daripada Lembaga Kebudayaan Negeri Sabah dan Lembaga Kemajuan Perhutanan Negeri Sabah masing-masing meningkat sebanyak RM320,000 atau 41% dan RM17.82 juta atau 20.2% disebabkan oleh peningkatan pemiutang jangka pendek. Sementara Lembaga Kemajuan Tanah Negeri Sabah meningkat sebanyak RM12.65 juta atau 7.4% kerana peningkatan pinjaman jangka panjang berbanding tahun sebelumnya.

10.5.4.3. Penurunan liabiliti 6 BBN iaitu Majlis Perkhidmatan Masyarakat Sabah, Lembaga Industri Getah Sabah, Lembaga Sukan Negeri Sabah, Lembaga Pelabuhan-Pelabuhan Sabah, Lembaga Pelancongan Sabah, Korporasi Pembangunan Desa Sabah melebihi 10% disebabkan oleh bayaran pinjaman jangka pendek, pelbagai pemiutang, akruan dan pendahuluan diterima pada tahun 2014 berbanding tahun sebelumnya. Manakala penurunan liabiliti 2 BBN melebihi 10% iaitu Pihak Berkuasa Pembangunan Ekonomi Dan Pelaburan Sabah sejumlah RM51.95 juta atau 16.9% kerana penggunaan geran pembangunan untuk projek SDC dan program khas; dan Kumpulan Wang Penanaman Semula Getah Sabah sejumlah RM8.52 juta atau 83.4% kerana kelulusan Kerajaan Negeri untuk menukar pinjaman Kerajaan Negeri berjumlah RM 2.72 juta

kepada pemberian. Jumlah liabiliti BBN bagi tahun 2014 berbanding 2013 adalah seperti **Jadual 10.5**.

Jadual 10.5
Jumlah Liabiliti Badan Berkanun Negeri Bagi Tahun 2014 Berbanding 2013

Bil.	Badan Berkanun Negeri	Tahun		Perubahan	
		2013 (RM Juta)	2014 (RM Juta)	(RM Juta)	(%)
1.	Lembaga Industri Getah Sabah	88.03	46.04	-41.99	-47.7
2.	Perbadanan Pinjaman Sabah	1,798.20	1,880.70	82.50	4.6
3.	Korporasi Pembangunan Desa Sabah	11.77	10.38	-1.39	-11.8
4.	Lembaga Pelabuhan-Pelabuhan Sabah	157.94	133.22	-24.72	-15.7
5.	Lembaga Pelancongan Sabah	4.94	4.28	-0.66	-13.4
6.	Kumpulan Wang Penanaman Semula Getah Sabah	10.22	1.70	-8.52	-83.4
7.	Lembaga Kebudayaan Negeri Sabah	0.78	1.10	0.32	41.0
8.	Pihak Berkuasa Pembangunan Ekonomi Dan Pelaburan Sabah	307.94	255.99	-51.95	-16.9
9.	Majlis Perkhidmatan Masyarakat Sabah	0.07	0.03	-0.04	-57.1
10.	Yayasan Tun Fuad	0.00	0.00	0.00	0.0
11.	Perbadanan Pembangunan Ekonomi Sabah	622.89	625.98	3.09	0.5
12.	Korporasi Kemajuan Perikanan Dan Nelayan Sabah	64.17	63.75	-0.42	-0.6
13.	Lembaga Sukan Negeri Sabah	6.05	4.88	-1.17	-19.4
14.	Lembaga Pembangunan Perumahan Dan Bandar	142.77	139.63	-3.14	-2.2
15.	Lembaga Kemajuan Perhutanan Negeri Sabah	87.97	105.79	17.82	20.2
16.	Lembaga Kemajuan Tanah Negeri Sabah	170.85	183.5	12.65	7.4
17.	Lembaga Pemegang Amanah Taman-Taman Sabah	77.08	79.33	2.25	2.9
Jumlah		3,551.67	3,536.30	-15.37	0.4

Sumber: Penyata Kewangan Badan Berkanun Negeri

10.5.5. Analisis Nisbah

Analisis Nisbah merupakan satu kaedah untuk menilai kekukuhan kewangan sesebuah agensi termasuk kemampubayaran, kecairan, dan perubahan nilai bersih agensi tersebut. Bagi menilai prestasi kewangan 17 BBN pada tahun 2014, analisis Nisbah Semasa, Nisbah Cepat, Aset Bersih Semasa, Aliran Tunai Bersih dan Nisbah Hutang telah dibuat.

10.5.5.1. Nisbah Semasa digunakan bagi menilai keupayaan kecairan agensi untuk menjelaskan hutang jangka pendek. Berdasarkan pengiraan, didapati 17 BBN mempunyai aset semasa berbanding dengan liabiliti semasa melebihi sekali ganda. Ini menunjukkan, 17 BBN berkemampuan untuk mendapatkan tunai bagi membayar segala hutang semasa pada tahun 2014.

10.5.5.2. Nisbah Cepat pula mengukur kemampuan agensi untuk membayar hutang jangka pendek tanpa bergantung pada inventori. Pengiraan Nisbah Cepat mendapati 17 BBN mempunyai kecairan yang mencukupi dan tidak bergantung kepada inventori untuk menjelaskan liabiliti jangka pendek pada tahun 2014.

10.5.5.3. Aset Bersih Semasa bertujuan untuk mengukur keupayaan aset semasa untuk menampung liabiliti semasa dalam satu tempoh. Aset Bersih Semasa yang positif adalah penting untuk memastikan agensi mampu melaksanakan aktiviti semasa dengan sumber kewangan yang mencukupi. Analisis mendapati 17 BBN mempunyai lebih Aset Bersih Semasa pada tahun 2014.

10.5.5.4. Aliran Tunai Bersih menunjukkan nilai kesetaraan tunai yang dimiliki oleh agensi dalam tahun semasa. Pada tahun 2014, sebanyak 17 BBN didapati mempunyai nilai kesetaraan tunai yang positif untuk pergerakan tunai ke dalam atau keluar suatu perniagaan, projek, atau produk kewangan.

10.5.5.5. Nisbah Hutang mengukur peratus dana dibiayai daripada sumber selain ekuiti. Analisis Nisbah Hutang mendapati 6 daripada 17 BBN menunjukkan lebih daripada 50% jumlah asetnya dibiayai oleh jumlah hutang. Perbadanan Pinjaman Sabah membuat pinjaman di Syarikat Cagamas Berhad berdasarkan pinjaman perumahan kakitangan Kerajaan Negeri, bank berlesen dan Kerajaan Negeri Sabah; Perbadanan Pembangunan Ekonomi Sabah membuat pinjaman di Kerajaan Negeri Sabah; Lembaga Kemajuan Tanah Negeri Sabah membuat pinjaman di bank berlesen dengan mencagarkan simpanan tetap berjumlah RM17 juta serta '*letter of comfort*' daripada Kerajaan Negeri Sabah; Lembaga Kemajuan Perhutanan Negeri Sabah memiliki amaun aset yang tinggi melalui pembiayaan geran Kerajaan Negeri untuk pembangunan perhutanan Negeri Sabah; Korporasi Kemajuan Perikanan Dan Nelayan Sabah dan Pihak Berkuasa Pembangunan Ekonomi Dan Pelaburan Sabah tiada membuat pinjaman tetapi pemilikan aset semasa yang tinggi dibiayai oleh geran pembangunan yang belum digunakan. Penilaian terhadap analisis kecairan dan kestabilan BBN bagi tahun 2014 adalah seperti **Jadual 10.6**.

Jadual 10.6
Analisis Kecairan Dan Kestabilan Badan Berkanun Negeri Bagi Tahun 2014

Bil.	Badan Berkanun Negeri	Nisbah Semasa	Nisbah Cepat	Aset Bersih Semasa/ Modal Kerja (RM Juta)	Aliran Tunai Bersih (RM Juta)	Nisbah Hutang (%)
1.	Lembaga Industri Getah Sabah	3.9	3.5	176.43	148.99	20.7
2.	Perbadanan Pinjaman Sabah	49.9	49.9	2218.61	26.62	81.3
3.	Korporasi Pembangunan Desa Sabah	6.3	6.0	54.28	28.10	6.2
4.	Lembaga Pelabuhan-Pelabuhan Sabah	9.5	9.5	664.66	41.96	20.5
5.	Lembaga Pelancongan Sabah	9.6	9.6	40.23	40.32	9.4
6.	Kumpulanwang Penanaman Semula Getah Sabah	4.5	3.3	7.99	5.52	17.5
7.	Lembaga Kebudayaan Negeri Sabah	3.8	3.8	5.06	3.69	17.8
8.	Pihak Berkuasa Pembangunan Ekonomi Dan Pelaburan Sabah	121.5	121.5	260.94	261.89	97.0
9.	Majlis Perkhidmatan Masyarakat Sabah	1,903.0	1,903.0	9.65	5.41	0.1
10.	Yayasan Tun Fuad	2,919.0	2,919.0	14.50	11.21	0.0
11.	Perbadanan Pembangunan Ekonomi Sabah	1.4	1.3	91.77	56.58	185.9
12.	Korporasi Kemajuan Perikanan Dan Nelayan Sabah	1.5	1.4	30.82	78.15	67.4
13.	Lembaga Sukan Negeri Sabah	3.3	3.3	11.10	12.20	30.5
14.	Lembaga Pembangunan Perumahan Dan Bandar	1.5	1.4	60.34	52.80	77.6
15.	Lembaga Kemajuan Perhutanan Negeri Sabah	5.5	5.5	51.08	45.35	169.5
16.	Lembaga Kemajuan Tanah Negeri Sabah	6.5	6.2	257.81	32.00	60.2
17.	Lembaga Pemegang Amanah Taman-Taman Sabah	12.6	12.6	42.46	41.19	47.9

Sumber: Penyata Kewangan Badan Berkanun Negeri

10.5.6. Prestasi Anak Syarikat Badan Berkanun Negeri

10.5.6.1. Analisis Pelaburan Dalam Syarikat

Pada tahun 2014, sebanyak 4 BBN telah melabur di 16 anak syarikat dengan jumlah pelaburan sebanyak RM22.25 juta. BBN yang membuat pelaburan tertinggi dalam dalam anak syarikat pada tahun 2014 adalah Lembaga Industri Getah Sabah yang melabur sejumlah RM18.9 juta dalam 4 anak syarikat. Analisis pelaburan pada kos dalam anak syarikat oleh BBN adalah adalah seperti di **Jadual 10.7**.

Jadual 10.7
Analisis Pelaburan Pada Kos Dalam Anak Syarikat Pada Tahun 2014

Bil.	Badan Berkanun Negeri	Anak Syarikat (100%)	Anak Syarikat (>50%)	Jumlah Syarikat	Jumlah Pelaburan (RM Juta)
1.	Lembaga Industri Getah Sabah	4	-	4	18.90
2.	Lembaga Pelancongan Sabah	1	-	1	2.20
3.	Lembaga Pelabuhan-Pelabuhan Sabah	1	-	1	0.001
4.	Lembaga Kemajuan Tanah Negeri Sabah	10	-	10	1.15
Jumlah		16	-	16	22.25

Sumber: Penyata Kewangan Anak Syarikat

Nota: Sehingga 30 Jun 2015

10.5.6.2. Status Anak Syarikat

Analisis Audit mendapati 4 BBN iaitu Lembaga Industri Getah Sabah, Lembaga Pelancongan Sabah, Lembaga Pelabuhan-Pelabuhan Sabah dan Lembaga Kemajuan Tanah Negeri Sabah telah melabur dalam 11 anak syarikat yang berstatus aktif. Bilangan anak syarikat yang aktif dan dorman adalah seperti **Jadual 10.8**.

Jadual 10.8
Bilangan Anak Syarikat Yang Aktif Dan Dorman Pada Tahun 2014

Bil.	Badan Berkanun Negeri	Bilangan Anak Syarikat (Ekuiti lebih daripada 50%)		
		Status Aktif	Status Dorman	Jumlah Syarikat
1.	Lembaga Industri Getah Sabah	4	0	4
2.	Lembaga Pelancongan Sabah	1	0	1
3.	Lembaga Pelabuhan-Pelabuhan Sabah	1	0	1
4.	Lembaga Kemajuan Tanah Negeri Sabah	5	5	10
Jumlah		11	5	16

Sumber: Penyata Kewangan Anak Syarikat
Nota: Sehingga 30 Jun 2015

10.5.6.3. Analisis Keuntungan/Kerugian Terkumpul Syarikat

Pada 31 Disember 2014, sebanyak 5 anak syarikat yang aktif di bawah 3 BBN mempunyai keuntungan terkumpul secara keseluruhannya berjumlah RM61.92 juta. Dari segi kerugian terkumpul, analisis Audit menunjukkan 11 anak syarikat di bawah 2 BBN mempunyai kerugian terkumpul secara keseluruhannya berjumlah RM13.64 juta. Anak syarikat kepada Lembaga Pelabuhan-Pelabuhan Sabah iaitu Batuluga Sdn. Bhd mempunyai keuntungan terkumpul tertinggi berjumlah RM56.49 juta diikuti oleh anak syarikat kepada Lembaga Pelancongan Sabah iaitu Sri Pelancongan Sabah Sdn. Bhd dengan keuntungan terkumpul berjumlah RM4.20 juta. Sebanyak 3 anak syarikat kepada Lembaga Industri Getah Sabah yang mempunyai keuntungan terkumpul adalah Tuaran Crumb Sdn. Bhd. berjumlah RM797,349, Beaufort Specialty Rubber Sdn. Bhd. berjumlah RM24,286 dan Tenom Crumb Sdn. Bhd. RM412,571. Analisis keuntungan terkumpul dan kerugian terkumpul anak syarikat BBN bagi tahun kewangan 2014 adalah seperti **Jadual 10.9**.

Jadual 10.9
Analisis Keuntungan/(Kerugian) Terkumpul
Anak Syarikat Badan Berkanun Negeri Bagi Tahun Kewangan 2014

Bil.	Badan Berkanun Negeri	Keuntungan Terkumpul		Kerugian Terkumpul		Keuntungan /(Kerugian) Bersih
		Bil. Syarikat	(RM Juta)	Bil. Syarikat	(RM Juta)	(RM Juta)
1.	Lembaga Industri Getah Sabah	3	1.23	1	-0.60	0.63
2.	Lembaga Pelancongan Sabah	1	4.20	0	0	4.20
3.	Lembaga Pelabuhan-Pelabuhan Sabah	1	56.49	0	0	56.49
4.	Lembaga Kemajuan Tanah Negeri Sabah	0	0	10	-13.04	-13.04
Jumlah		5	61.92	11	-13.64	48.28

Sumber: Penyata Kewangan Anak Syarikat
 Nota: Sehingga 30 Jun 2015

Pada pendapat Audit, Lembaga Pengarah Lembaga Industri Getah Sabah dan Lembaga Kemajuan Tanah Negeri Sabah perlu memantau prestasi kewangan anak syarikat terutama yang mengalami kerugian terkumpul. Sistem pemantauan yang berkesan penting untuk memastikan anak syarikat berdaya maju dan dapat memberi pulangan.

10.5.7. Prestasi Kewangan Pihak Berkuasa Tempatan (PBT)

Penyata kewangan PBT di Negeri Sabah bagi tahun 2014 masih disediakan mengikut asas penerimaan dan pembayaran tunai. Mengikut asas ini, hasil dan harta berkaitan diiktiraf semasa diterima dan bukan semasa diperolehi, manakala perbelanjaan diiktiraf semasa dibayar dan bukan semasa dilakukan.

10.5.7.1. Terdapat 24 PBT di Negeri Sabah yang terdiri daripada satu Dewan Bandaraya, 2 Majlis Perbandaran dan 21 Majlis Daerah. Setakat 30 Jun 2015, penyata kewangan tahun 2014 bagi 24 PBT telah dikemukakan untuk pengauditan. Sebanyak 11 Penyata Kewangan tahun 2014 telah disahkan iaitu Majlis Perbandaran Tawau, Majlis Daerah Tenom, Majlis Daerah Tambunan, Majlis Daerah Kuala Penyu, Majlis Daerah Keningau, Majlis Daerah Nabawan, Majlis Daerah Penampang, Majlis Daerah Semporna, Majlis Daerah Beaufort, Majlis Daerah Putatan dan Majlis Daerah Ranau. Pada tahun berakhir 2014, sebanyak 15 PBT mendapat surplus pendapatan dan 20 PBT mempunyai harta yang mampu menampung tanggungan. Analisis Audit seterusnya telah dilaksanakan terhadap 24 Penyata Kewangan tahun 2014 yang telah diterima. Prestasi kewangan 24 PBT bagi tahun berakhir 31 Disember 2014 adalah seperti di **Jadual 10.10**.

Jadual 10.10
Prestasi Kewangan Pihak Berkuasa Tempatan Bagi Tahun Berakhir 31 Disember 2014

Bil.	Pihak Berkuasa Tempatan	Penyata Penerimaan dan Pendapatan Bagi Tahun Berakhir 31 Disember 2014 (RM Juta)			Penyata Harta dan Tanggungan Bagi Tahun Berakhir 31 Disember 2014 (RM Juta)		
		Hasil	Perbelanjaan	Surplus/ (Defisit)	Harta	Tanggungan	Harta/ (Tanggungan) Bersih
1.	Dewan Bandaraya Kota Kinabalu	127.72	125.61	2.11	51.63	0.98	50.65
	Jumlah Kecil	127.72	125.61	2.11	51.63	0.98	50.65
2.	Majlis Perbandaran Tawau	42.47	42.02	0.45	49.65	1.76	47.89
3.	Majlis Perbandaran Sandakan	45.10	49.63	-4.53	15.04	17.16	-2.12
	Jumlah Kecil	87.57	91.65	-4.08	64.69	18.92	45.77
4.	Majlis Daerah Lahad Datu	19.87	17.28	2.59	22.02	1.32	20.70
5.	Majlis Daerah Penampang	19.72	17.09	2.63	37.45	0.56	36.89
6.	Majlis Daerah Keningau	13.59	13.36	0.23	8.56	1.07	7.49
7.	Majlis Daerah Tuaran	16.03	12.60	3.43	12.21	1.31	11.08
8.	Majlis Daerah Papar	8.71	7.24	1.47	4.49	1.21	3.28
9.	Lembaga Bandaran Kudat	7.40	7.43	-0.03	3.65	0.30	3.35
10.	Majlis Daerah Beaufort	6.36	5.20	1.16	2.35	0.05	2.30
11.	Majlis Daerah Putatan	5.60	5.56	0.04	0.53	0.08	0.45
12.	Majlis Daerah Kinabatangan	5.40	4.26	1.14	1.74	0.13	1.61
13.	Majlis Daerah Semporna	5.30	7.06	-1.76	4.27	0.33	3.94
14.	Majlis Daerah Beluran	4.97	4.04	0.93	4.70	0.07	4.63
15.	Majlis Daerah Kota Belud	4.77	6.40	-1.63	2.99	5.58	-2.59
16.	Majlis Daerah Tenom	4.10	4.62	-0.52	0.71	1.34	-0.63
17.	Majlis Daerah Kota Marudu	3.82	4.09	-0.27	0.38	0.65	-0.27
18.	Majlis Daerah Kuala Penyu	3.76	2.79	0.97	1.69	0.07	1.62
19.	Majlis Daerah Kunak	3.49	3.63	-0.14	5.21	0.11	5.10
20.	Majlis Daerah Sipitang	3.37	3.55	-0.18	5.27	0.08	5.19
21.	Majlis Daerah Ranau	3.21	2.87	0.34	5.15	2.06	3.09
22.	Majlis Daerah Pitas	2.66	1.35	1.31	2.87	0.17	2.70
23.	Majlis Daerah Tambunan	2.59	2.05	0.54	2.66	0.35	2.31
24.	Majlis Daerah Nabawan	1.57	1.35	0.22	0.43	0.02	0.41
	Jumlah Kecil	146.27	133.83	12.44	129.35	16.68	112.67
	Jumlah Keseluruhan	361.56	351.09	10.47	245.67	36.58	209.09

Sumber: Penyata Kewangan Pihak Berkuasa Tempatan

10.5.7.2. Cukai Perkara Am

a. Kutipan Cukai Perkara Am

Mengikut Seksyen 82 Ordinan Kerajaan Tempatan 1961, setiap pemilik hartanah dalam kawasan perkadaran hendaklah membayar cukai taksiran tahunan mengikut kadar yang ditetapkan oleh Pihak Berkuasa Tempatan. Salah satu komponen cukai taksiran adalah Cukai Perkara Am yang merupakan cukai dikenakan terhadap hartanah yang dikenali sebagai harta pegangan berkadar seperti bangunan kediaman, perniagaan, perusahaan, pejabat dan tanah kosong dalam kawasan perkadaran. Ia ditaksir berdasarkan nilai tahunan dan kadar peratus yang diwartakan. Pada tahun 2014, sejumlah RM107.43 juta Cukai Perkara Am telah dikutip oleh 24 PBT. Kutipan ini meningkat sejumlah RM3.01 juta atau 2.9% berbanding kutipan Cukai Perkara Am pada tahun 2013 yang berjumlah RM104.42

juta. Jumlah hasil Cukai Perkara Am yang dikutip oleh PBT pada tahun 2014 berbanding 2013 adalah seperti di **Jadual 10.11**.

Jadual 10.11
Kutipan Cukai Perkara Am Pada Tahun 2014 Berbanding Tahun 2013

Bil.	Pihak Berkuasa Tempatan	Tahun		Perubahan	
		2013	2014	(RM Juta)	(%)
		(RM Juta)	(RM Juta)		
1.	Dewan Bandaraya Kota Kinabalu	42.52	43.18	0.66	1.6
2.	Majlis Perbandaran Tawau	17.42	17.36	-0.06	-0.3
3.	Majlis Perbandaran Sandakan	20.86	22.66	1.80	8.6
4.	Majlis Daerah Penampang	7.58	7.59	0.01	-0.1
5.	Majlis Daerah Lahad Datu	5.42	6.07	0.65	12.0
6.	Majlis Daerah Keningau	2.03	2.56	0.53	26.1
7.	Majlis Daerah Putatan	0.96	1.08	0.12	12.5
8.	Majlis Daerah Tuaran	1.47	1.77	0.30	20.4
9.	Majlis Daerah Papar	1.50	1.19	-0.31	-20.7
10.	Majlis Daerah Beaufort	1.15	1.03	-0.12	-10.4
11.	Lembaga Bandaran Kudat	0.97	0.69	-0.28	-28.9
12.	Majlis Daerah Semporna	0.84	0.77	-0.07	-8.3
13.	Majlis Daerah Kota Marudu	0.45	0.42	-0.03	-6.7
14.	Majlis Daerah Tenom	0.50	0.31	-0.19	-38.0
15.	Majlis Daerah Ranau	0.15	0.28	0.13	86.7
16.	Majlis Daerah Kunak	0.14	0.13	-0.01	-7.1
17.	Majlis Daerah Sipitang	0.11	0.11	0.00	0.0
18.	Majlis Daerah Kota Belud	0.09	0.09	0.00	0.0
19.	Majlis Daerah Nabawan	0.10	0.01	-0.09	-90.0
20.	Majlis Daerah Tambunan	0.05	0.06	0.01	20.0
21.	Majlis Daerah Kuala Penyu	0.07	0.03	-0.04	-57.1
22.	Majlis Daerah Pitas	0.04	0.04	0.00	0.0
23.	Majlis Daerah Beluran*	0.00	0.00	0.00	0.0
24.	Majlis Daerah Kinabatangan**	-	-	-	-
Jumlah		104.42	107.43	3.01	2.9

Sumber: Penyata Kewangan PBT

Nota: *RM2,005

** Majlis Daerah Kinabatangan belum mengenakan Cukai Perkara Am

b. Tunggakan Cukai Perkara Am

Secara keseluruhan, tunggakan hasil Cukai Perkara Am bagi 24 PBT meningkat sejumlah RM0.56 juta atau 0.7% iaitu daripada tunggakan sejumlah RM74.95 juta pada tahun 2013 kepada RM75.51 juta pada tahun 2014. Ringkasan Tunggakan Hasil Cukai Perkara Am adalah seperti di **Jadual 10.12**.

Jadual 10.12
Tunggakan Cukai Perkara Am Pada Tahun 2014 Berbanding Tahun 2013

Bil.	Pihak Berkuasa Tempatan	Tahun		Perubahan	
		2013	2014	(RM Juta)	(%)
		(RM Juta)	(RM Juta)		
1.	Majlis Perbandaran Tawau	9.43	9.61	0.18	1.9
2.	Majlis Daerah Penampang	4.99	5.25	0.26	5.2
3.	Majlis Daerah Keningau	4.34	4.22	-0.12	-2.8
4.	Majlis Daerah Tenom	0.93	1.16	0.23	24.7
5.	Majlis Daerah Semporna	0.17	1.07	0.90	529.4
6.	Majlis Daerah Kuala Penyu	0.11	0.11	0.00	0.00
7.	Majlis Daerah Tambunan	0.09	0.10	0.01	11.1
8.	Majlis Daerah Nabawan	0.01	0.02	0.01	100.0
9.	Dewan Bandaraya Kota Kinabalu	42.52	42.16	-0.36	-0.8
10.	Majlis Perbandaran Sandakan	4.11	2.37	-1.75	-42.3
11.	Majlis Daerah Papar	3.55	3.06	-0.49	-13.8
12.	Majlis Daerah Beaufort	1.18	2.36	1.18	100.0
13.	Majlis Daerah Lahad Datu	0.84	1.41	0.57	67.9
14.	Majlis Daerah Kota Marudu	0.77	0.90	0.13	16.9
15.	Majlis Daerah Kota Belud	0.70	0.56	-0.14	-20.0
16.	Majlis Daerah Putatan	0.52	0.46	-0.06	-11.5
17.	Majlis Daerah Ranau	0.22	0.17	-0.05	-22.7
18.	Majlis Daerah Kunak	0.20	0.23	0.03	15.0
19.	Lembaga Bandaran Kudat	0.11	0.13	0.02	18.2
20.	Majlis Daerah Pitas	0.09	0.10	0.01	11.1
21.	Majlis Daerah Sipitang	0.07	0.06	-0.01	-14.3
22.	Majlis Daerah Tuaran*	-	-	-	-
23.	Majlis Daerah Beluran**	-	-	-	-
24.	Majlis Daerah Kinabatangan***	-	-	-	-
Jumlah		74.95	75.51	0.56	0.7

Sumber: Penyata Kewangan PBT

Nota: 1) Bil. 1 hingga 8 – Penyata Kewangan telah disahkan

2) Bil. 9 hingga 24 – Penyata Kewangan sedang diaudit

* Majlis Daerah Tuaran tidak dapat mengemukakan maklumat

** Majlis Daerah Beluran tidak mempunyai tunggakan

*** Majlis Daerah Kinabatangan belum mengenakan Cukai Perkara Am

- c. Antara sebab peningkatan tunggakan ini ialah sikap pemilik pegangan yang tidak prihatin dan kurang mengambil berat tanggungjawab untuk membayar cukai. Selain itu, maklumat mengenai perkadaran tidak dikemas kini menyebabkan ada pegangan yang sudah tidak wujud tetapi bil masih dikeluarkan. Sehubungan itu, PBT perlu mengambil tindakan yang lebih serius untuk mengurangkan peningkatan tunggakan Cukai Perkara Am seperti mengeluarkan dan menghantar notis tuntutan selepas tarikh genap bayaran, mengambil tindakan undang-undang terhadap penghutang, mengadakan kaunter bergerak serta melakukan pemantauan atau pemeriksaan berkala untuk memastikan Cukai Perkara Am dikenakan mengikut penilaian terkini.

10.6. SYOR AUDIT

10.6.1. Untuk memastikan prestasi kewangan bertambah kukuh dan tadbir urus yang baik, Badan Berkanun Negeri disyorkan mengambil langkah seperti berikut:

10.6.1.1. Ketua Eksekutif/Pengurus Besar Badan Berkanun Negeri perlu bertindak proaktif dan tegas dalam melaksanakan program dan aktiviti Agensi yang dapat menjana pendapatan Badan Berkanun Negeri. Ketua Eksekutif/Pengurus Besar Badan Berkanun Negeri perlu mengambil tindakan tegas bagi mengutip balik tunggakan hutang daripada penghutang dan juga daripada anak syarikat supaya dapat mengukuhkan kedudukan tunai.

10.6.1.2. Badan Berkanun Negeri hendaklah menyediakan dan mematuhi sepenuhnya peraturan kewangan dan perakaunan. Peraturan tersebut hendaklah mendapat kelulusan daripada Lembaga Pengarah dan Setiausaha Kewangan Negeri. Lembaga Pengarah Syarikat Badan Berkanun Negeri hendaklah mewujudkan *Key Performance Indicator* untuk memantau prestasi anak syarikat supaya prinsip *going concern* anak syarikat yang terbabit dapat dikekalkan. Anak syarikat Badan Berkanun Negeri hendaklah mengamalkan tadbir urus yang baik. Badan Berkanun Negeri hendaklah membayar balik tunggakan pinjaman dengan Kerajaan mengikut jadual bayaran balik pinjaman yang disediakan.

10.6.1.3. Bagi anak syarikat Badan Berkanun Negeri yang mengalami kerugian berterusan dan berstatus dorman, Lembaga Pengarah hendaklah mengkaji semula kedudukan syarikat berkenaan sama ada untuk meneruskan operasi atau sebaliknya.

10.6.1.4. Pengauditan berkala Unit Audit Dalam, Kementerian Kewangan terhadap Badan Berkanun Negeri yang kecil dan belum mewujudkan Unit Audit Dalam hendaklah dilaksanakan untuk penambahbaikan pengurusan kewangan Agensi secara berterusan.

10.6.2. Untuk memastikan prestasi kewangan Pihak Berkuasa Tempatan bertambah kukuh, Pihak Berkuasa Tempatan hendaklah adalah disyorkan mengambil langkah seperti berikut:

10.6.2.1. Kementerian Kerajaan Tempatan Dan Perumahan mengambil inisiatif untuk melaksanakan perakaunan berasaskan akruan bagi Pihak Berkuasa Tempatan di Negeri Sabah agar prestasi kewangan agensi berkenaan dapat dinilai secara menyeluruh dan memberi gambaran mengenai keupayaan dan keberkesanannya mencapai matlamat yang disasarkan. Kementerian juga perlu memastikan bahawa prosedur dan amalan pengurusan aset alih dan stor di semua Pihak Berkuasa Tempatan diseragamkan serta mengikut undang-undang dan peraturan yang dikuatkuasakan.

10.6.2.2. Pihak Berkuasa Tempatan perlu meningkatkan lagi penguatkuasaan dan mengambil tindakan proaktif untuk memungut hasil bagi mengurangkan trend tunggakan Cukai Perkara Am yang kian meningkat.

10.6.2.3. Kementerian Kerajaan Tempatan Dan Perumahan membantu Pihak Berkuasa Tempatan menganjurkan kursus dan latihan berkaitan penyediaan rekod-rekod kewangan/penyata kewangan, pengurusan organisasi dan lain-lain yang bersesuaian kepada kakitangan mengikut peranan dan tugas yang dilaksanakan untuk melahirkan kakitangan yang cekap, berpengalaman dan mahir.

BAHAGIAN VI

PEMBENTANGAN LAPORAN KETUA
AUDIT NEGARA DAN MESYUARAT
JAWATANKUASA KIRA-KIRA WANG
AWAM NEGERI

BAHAGIAN VI

PEMBENTANGAN LAPORAN KETUA AUDIT NEGARA DAN MESYUARAT JAWATANKUASA KIRA-KIRA WANG AWAM NEGERI

---

11. PEMBENTANGAN LAPORAN KETUA AUDIT NEGARA MENGENAI PENYATA KEWANGAN KERAJAAN NEGERI; DAN AKTIVITI KEMENTERIAN/JABATAN/ AGENSI DAN PENGURUSAN SYARIKAT KERAJAAN NEGERI

Mengikut Perkara 107(2) Perlembagaan Persekutuan, Laporan Ketua Audit Negara mengenai Akaun Kerajaan Negeri yang telah diaudit hendaklah dibentangkan seberapa segera di Dewan Undangan Negeri. Laporan Ketua Audit Negara Mengenai Aktiviti Kementerian/ Jabatan/Agensi Dan Pengurusan Syarikat Kerajaan Negeri Sabah Tahun 2013 Siri 1, Siri 2 dan Siri 3 telah dibentangkan di Dewan Undangan Negeri masing-masing pada 14 April 2014, 14 Julai 2014 dan 13 November 2014. Laporan Ketua Audit Negara mengenai Penyata Kewangan Kerajaan Negeri Dan Pengurusan kewangan Kementerian/Jabatan/ Agensi Negeri Sabah bagi tahun 2013 telah dibentangkan di Dewan Undangan Negeri pada 13 November 2014.

12. MESYUARAT JAWATANKUASA KIRA-KIRA WANG AWAM NEGERI

12.1. Pada tahun 2014, Jawatankuasa telah bermesyuarat pada 19 Februari 2014 untuk membincangkan isu-isu Laporan Ketua Audit Negara Tahun 2012 mengenai Penyata Kewangan Kerajaan Negeri Sabah, Pengurusan Kewangan berdasarkan Indeks Akauntabiliti serta Aktiviti Kementerian/Jabatan/Agensi dan Pengurusan Syarikat Kerajaan Negeri Sabah. Manakala Jawatankuasa bermesyuarat pada 19 hingga 20 Mac 2014 bagi mendengar penjelasan daripada Kementerian/Jabatan/Agensi dan Syarikat Kerajaan mengenai isu-isu yang dibangkitkan dalam Laporan Ketua Audit Negara Tahun 2012. Seterusnya Jawatankuasa telah bermesyuarat pada 9 Disember 2014 bagi membincangkan isu-isu Laporan Ketua Audit Negara Tahun 2013 mengenai Penyata Kewangan Kerajaan Negeri Sabah, Pengurusan Kewangan berdasarkan Indeks Akauntabiliti serta Aktiviti Kementerian/ Jabatan/Agensi dan Pengurusan Syarikat Kerajaan Negeri Sabah Siri 1, 2 dan 3 tahun 2013.

12.2. Pada tahun 2015, Mesyuarat Jawatankuasa Kira-Kira Wang Awam Negeri Sabah Bil 1/2015 diadakan pada 4 hingga 5 Februari 2015 bagi mendengar penjelasan daripada Kementerian/Jabatan/Agensi dan Syarikat Kerajaan mengenai isu-isu yang dibangkitkan dalam Laporan Ketua Audit Negara Tahun 2013. Seterusnya Jawatankuasa bermesyuarat kali kedua pada 3 hingga 4 Jun 2015 bagi membincangkan isu-isu Laporan Ketua Audit Negara Siri 1 tahun 2014. Ringkasan jadual Mesyuarat Jawatankuasa Kira-kira Wang Awam Negeri Sabah seperti **Jadual 12.1**.

Jadual 12.1

Mesyuarat Jawatankuasa Kira-kira Wang Awam Negeri Sabah Pada Tahun 2014 dan 2015

Bil.	Tarikh	Jabatan/Agensi	Perkara
1.	19 Februari 2014 (PAC Siri 1/2014)	<ul style="list-style-type: none"> • Kementerian Kewangan Negeri • Jabatan Bendahari Negeri 	<p>Pembentangan isu-isu Penyata Kewangan Negeri dan Pengurusan Kewangan Berdasarkan Indeks Akauntabiliti Kementerian/Jabatan/ Agensi Negeri Sabah Tahun 2012 seperti berikut:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Perbelanjaan yang tinggi di bawah Arahan Perbendaharaan 58(a) berjumlah RM11.26 juta pada tahun 2012; • Akaun amanah terlebih dikeluarkan – Akaun Kumpulan Wang Amanah Pendahuluan Diri terlebih dikeluarkan berjumlah RM15.12 juta; • Akaun Kena Bayar berjumlah RM282.60 juta; • Deposit tidak bergerak antara tahun 2001 hingga 2010 berjumlah RM2.47 juta; • Tunggakan bayaran balik Pinjaman Boleh Dituntut daripada Agensi Negeri berjumlah RM851.95 juta; dan • Tunggakan Hasil kerajaan berjumlah RM454.26 juta.
2.	19 – 20 Mac 2014 (PAC Siri 2/2014)	<ul style="list-style-type: none"> • Jabatan Pembangunan Sumber Manusia • Dewan Bandaraya Kota Kinabalu • Lembaga Sukan Negeri Sabah • Lembaga Pemegang Amanah Taman-taman Sabah • Majlis Ugama Islam Sabah • Jabatan perkhidmatan Kebajikan Am • Jabatan Peguam Besar Negeri • Majlis Daerah Kunak • Pejabat Daerah Kinabatangan • Pejabat Daerah Penampang • Majlis Daerah Tuaran • Lembaga Industri Getah Sabah 	<p>Mendengar penjelasan daripada Kementerian/Jabatan/Agensi dan Syarikat Kerajaan mengenai isu-isu yang dibangkitkan dalam LKAN 2012 berkaitan:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Aktiviti Kementerian/Jabatan/Agensi dan Pengurusan Syarikat Kerajaan. • Agensi yang belum menyerahkan Penyata Kewangan tahun 2011 dan 2012. • Sijil Berteguran bagi Penyata Kewangan tahun 2012. • Prestasi Pengurusan Kewangan Berdasarkan Indeks Akauntabiliti tahun 2012 bagi Jabatan/Agensi yang mendapat penarafan 2 bintang.
3.	9 Disember 2014 (PAC Siri 3/2014)	<ul style="list-style-type: none"> • Kementerian Kewangan Negeri • Jabatan Bendahari Negeri 	<p>Pembentangan isu-isu Penyata Kewangan Negeri dan Pengurusan Kewangan Berdasarkan Indeks Akauntabiliti Kementerian/Jabatan/ Agensi Negeri Sabah Tahun 2013 serta Aktiviti Kementerian/ Jabatan/Agensi dan Pengurusan Syarikat Kerajaan Negeri Tahun 2013 seperti berikut:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pembayaran di bawah AP58(a) meningkat 105% pada tahun 2013 berbanding tahun sebelum melibatkan 53 Kementerian/Jabatan; • Akaun Kena Bayar pada tahun 2013 meningkat sebanyak RM62.90 juta menjadi RM345.50 juta berbanding RM282.60 pada tahun 2012; • Akaun Belum Terima – Dua tunggakan hasil yang tidak dapat dikutip daripada Syarikat/Kontraktor iaitu Tunggakan Hasil Jualan Susu Segar berjumlah RM22.46 juta dan Tunggakan Hasil Jualan Sarang Burung berjumlah RM33.02 juta. • Projek Pembinaan Jambatan oleh Jabatan Kerja Raya; • Pengurusan Penyediaan Infrastruktur Asas Hub Pendidikan Sandakan di bawah Sabah Economic Development & Investment Authority; dan • Pengurusan Pelesenan oleh Pihak Berkuasa Tempatan.

Bil.	Tarikh	Jabatan/Agensi	Perkara
4.	4 – 5 Februari 2015 (PAC Siri 1/2015)	<ul style="list-style-type: none"> • Kementerian Kewangan • Jabatan Bendahari Negeri • Jabatan Hal Ehwal Agama Islam Negeri Sabah • Jabatan Kerja Raya • Jabatan Tanah Dan Ukur • Jabatan Ketua Menteri • Jabatan Air Negeri Sabah • Jabatan Perkhidmatan Kebajikan Am • Jabatan Pengairan Dan Saliran • Kementerian Belia Dan Sukan 	Mendengar penjelasan daripada Kementerian/Jabatan/Agensi dan Syarikat Kerajaan mengenai isu-isu yang dibangkitkan dalam LKAN 2013 berkaitan pembayaran di bawah AP58(a) meningkat 105% pada tahun 2013.
		<ul style="list-style-type: none"> • Jabatan Air Negeri Sabah • Kementerian Kewangan • Jabatan Kerja Raya 	<ul style="list-style-type: none"> • Akaun Kena Bayar (AKB) – Kementerian /Jabatan mempunyai AKB tertinggi pada tahun 2013.
		<ul style="list-style-type: none"> • Jabatan Perkhidmatan Haiwan Dan Perusahaan Ternak • Sabah International Dairies Sdn. Bhd. 	<ul style="list-style-type: none"> • Penyata Akaun Belum Terima:- - Tunggakan hasil jualan susu segar berjumlah RM22.46 juta dari tahun 2010 hingga 2013.
		<ul style="list-style-type: none"> • Jabatan Hidupan Liar • Syarikat-syarikat terlibat 	<ul style="list-style-type: none"> • Penyata Akaun Belum Terima:- - Tunggakan hasil jualan sarang burung berjumlah RM33.02 juta (Tahun 2000, 2006 – 2008, 2011 – 2013).
		<ul style="list-style-type: none"> • Suruhanjaya Perkhidmatan Awam Negeri Sabah • Majlis Daerah Putatan • Majlis Ugama Islam Sabah • Majlis Ugama Islam Sabah 	<ul style="list-style-type: none"> • Prestasi Pengurusan Kewangan Berdasarkan Indeks Akauntabiliti pada tahun 2013 berada pada tahap 2 bintang (memuaskan). • Penyata Kewangan pada tahun 2013 mendapat Sijil Berteguran.
		<ul style="list-style-type: none"> • Jabatan Kerja Raya • Pejabat Daerah Tenom • 	<ul style="list-style-type: none"> • Projek Pembinaan Jambatan:- - Lokasi pembinaan tidak mempunyai akses jalan raya ke tapak pembinaan.
		<ul style="list-style-type: none"> • Kementerian Pembangunan Luar Bandar • Pejabat Daerah Kunak 	<ul style="list-style-type: none"> • Projek Peningkatan Ekonomi:- - Projek Penanaman Rumpai Laut di Daerah Kunak masih belum dilaksanakan.
		<ul style="list-style-type: none"> • Sabah Economic Development & Investment Authority • Jabatan Kerja Raya • Sabaland Construction Sdn. Bhd. • Petareka Perunding (s) Sdn. Bhd. 	<ul style="list-style-type: none"> • Penyediaan Infrastruktur Asas hub Pendidikan Sandakan:- - Kerja-kerja perparitan dan kolam takungan (pakej 3) tidak mengikut spesifikasi.
		<ul style="list-style-type: none"> • Majlis Daerah Putatan • Kementerian Kerajaan Tempatan Dan Perumahan 	<ul style="list-style-type: none"> • Pengurusan Lesen Perniagaan PBT:- - Majlis mengenakan kadar si antara 400% hingga 1,200% lebih tinggi daripada kadar yang ditetapkan dalam undang-undang kecil Majlis.
		5.	3 – 4 Jun 2015 (PAC Siri 2/2015)

Sumber: Jabatan Audit Negara

PENUTUP

PENUTUP

Pada umumnya, tahap penyediaan dan penyerahan Penyata Kewangan Kerajaan Negeri Sabah adalah bertambah baik. Begitu juga tahap pengurusan kewangan Kementerian/Jabatan/Agensi pada tahun 2014 juga menunjukkan prestasi yang baik kerana Kementerian/Jabatan/Agensi telah memberi fokus yang lebih sejak pelaksanaan Indeks Akauntabiliti oleh Jabatan Audit Negara mulai tahun 2007. Bagaimanapun, prestasinya masih boleh dipertingkatkan lagi sekiranya Pegawai Pengawal/Ketua Jabatan bukan sahaja mengambil tindakan memperbetulkan kelemahan yang telah dibangkitkan oleh pihak Audit, bahkan juga mengambil tindakan pencegahan bagi memastikan kelemahan yang sama tidak berulang. Sehubungan ini, bagi memantapkan lagi prestasi pengurusan kewangan, adalah disyorkan perkara berikut:

- a. Pegawai Pengawal/Ketua Jabatan perlu mengaturkan supaya pemeriksaan secara menyeluruh dijalankan untuk menentukan sama ada kelemahan yang dibangkitkan oleh Jabatan Audit Negara juga berlaku di bahagian lain dan seterusnya mengambil tindakan pembedahan memandangkan pengauditan yang dijalankan oleh Jabatan Audit Negara adalah berdasarkan kepada sampel dan skop tertentu.
- b. Kementerian/Jabatan/Agensi perlu mempertingkatkan keberkesanan fungsi Unit Audit Dalam (UAD). Antaranya ialah dengan memastikan anggota UAD mendapat latihan dan bimbingan yang secukupnya, perancangan audit tahunan disediakan supaya pengauditan dapat dilaksanakan mengikut keutamaan, penilaian dibuat secara objektif dan bebas bukan sahaja berkaitan dengan aspek kawalan dalaman malahan pengurusan risiko dan tadbir urus organisasi, melaporkan penemuan yang signifikan serta mengesyorkan cadangan yang memberi impak kepada organisasi.
- c. Bagi memperbaiki tahap pengurusan kewangan, penglibatan Pegawai Pengawal/Ketua Jabatan perlu dipertingkatkan. Mereka perlu terlibat secara '*hands on*' dalam urusan tersebut.
- d. Ketua Jabatan perlu mewujudkan sistem pemantauan berterusan, menjalankan pemeriksaan mengejut, mengadakan penilaian secara berkala ke atas kemahiran dan keupayaan pegawai serta memberi latihan kepada pegawai yang terlibat dengan pengurusan kewangan bagi meningkatkan kecekapan mereka. Ini adalah bagi mengelakkan pegawai kurang mahir atau kurang pengetahuan menggunakan budi bicara apabila membuat keputusan.

JABATAN AUDIT NEGARA

Putrajaya

14 Julai 2015

LAMPIRAN

**SIJIL KETUA AUDIT NEGARA
MENGENAI PENYATA KEWANGAN
KERAJAAN NEGERI SABAH
BAGI TAHUN BERAKHIR 31 DISEMBER 2014**

Penyata Kewangan Kerajaan Negeri Sabah bagi tahun berakhir 31 Disember 2014 telah diaudit atas arahan saya selaras dengan Akta Audit 1957. Pihak pengurusan Kerajaan Negeri adalah bertanggungjawab terhadap Penyata Kewangan ini dan tanggungjawab saya adalah mengaudit dan memberi pendapat terhadap Penyata Kewangan tersebut. Pengauditan telah dilaksanakan dengan berpandukan piawaian pengauditan yang diluluskan.

Pada pendapat saya, Penyata Kewangan ini memberi gambaran yang benar dan saksama mengenai kedudukan kewangan Kerajaan Negeri Sabah pada 31 Disember 2014; hasil operasi serta aliran tunainya bagi tahun tersebut berdasarkan piawaian perakaunan yang diluluskan. Rekod perakaunannya telah diselenggarakan dengan teratur dan kemas kini.

(TAN SRI DATO' SETIA HAJI AMBRIN BIN BUANG)

Ketua Audit Negara

Malaysia.

Putrajaya

10 Jun 2015

PERNYATAAN SETIAUSAHA TETAP KEMENTERIAN KEWANGAN DAN BENDAHARI NEGERI SABAH

Penyata Kewangan Kerajaan Negeri Sabah dan Nota kepada Penyata Kewangan disediakan:

- (a) Mengikut kehendak Seksyen 16(1) Akta Tatacara Kewangan 1957 (Akta 61), Piawaian Perakaunan Kerajaan dan International Public Sector Accounting Standard – Financial Reporting under the Cash Basis of Accounting dan;
- (b) Dengan menyatukan maklumat kewangan daripada semua Jabatan Kerajaan Negeri Sabah.

Penyata Kewangan Kerajaan Negeri yang mengandungi Penyata Kedudukan Kewangan, Penyata Penerimaan dan Pembayaran Wang Tunai, Penyata Prestasi Kewangan dan Penyata Akaun Memorandum berserta Nota kepada Penyata Kewangan menunjukkan kedudukan yang benar dan saksama pada 31 Disember 2014.

Pada masa pernyataan ini ditandatangani, mengikut sebaik-baik pengetahuan kami, tidak wujud apa-apa keadaan yang boleh menjejaskan ketepatan dan kesahihan Penyata Kewangan Kerajaan Negeri 2014.

CHUI NGJET NGO
Bendahari Negeri
Sabah

27 Februari 2015

DATUK PG. HASSANEL DATUK PG. HAJI MOHD. TAHIR
Setiausaha Tetap
Kementerian Kewangan Sabah

27 Februari 2015

PENYATA KEDUDUKAN KEWANGAN
pada 31 Disember 2014

	<u>Penyata</u>	<u>Nota</u>	<u>2014</u>	<u>2013</u>
			RM	RM
WANG AWAM				
A	WANG TUNAI	8	197,840,167	100,084,613
B	PELABURAN	9	2,128,167,733	2,123,967,733
			<u>2,326,007,900</u>	<u>2,224,052,346</u>
DIPEGANG BAGI: KUMPULAN WANG DISATUKAN				
C	AKAUN HASIL DISATUKAN	10	3,672,832,972	3,635,214,221
D	AKAUN PINJAMAN DISATUKAN	11	-	-
E	AKAUN AMANAH DISATUKAN	12	(1,346,825,072)	(1,411,161,875)
			<u>2,326,007,900</u>	<u>2,224,052,346</u>

Lembaran Imbangan ini hendaklah dibaca bersama dengan penyata dan nota yang dilampirkan.

CHONGGET NGO
Bendahari Negeri Sabah

27 Februari 2015

DATUK PG. HASSANEL DATUK PG. HAJI MOHD. TAHIR
Setiausaha Tetap
Kementerian Kewangan Sabah

27 Februari 2015

PENYATA PENERIMAAN DAN PEMBAYARAN WANG TUNAI
seperti pada 31 Disember 2014

	2014 RM		2013 RM
TERIMAAN			
Hasil			
Hasil Cukai	1,238,940,322.00		1,176,454,727.39
Hasil Bukan Cukai	1,881,937,649.35		2,764,057,393.21
Terimaan Bukan Hasil	420,653,543.49	3,541,531,514.84	4,343,611,439.19
Pinjaman			
Wang Pinjaman Persekutuan	313,318,763.00		146,224,971.00
Bon Terbitan	1,000,000,000.00	1,313,318,763.00	146,224,971.00
Terimaan Lain			
Terimaan Amanah	(103,955,259.44)		61,782,085.71
Bayaran Balik Pemberian Persekutuan	21,873,734.72		33,215,944.11
Hasil Pembangunan Yang Lain	48,085,698.00	(33,995,826.72)	47,374,860.00
Jumlah Terimaan	4,820,854,451.12		4,632,209,300.01
BAYARAN			
Perbelanjaan Mengurus			
Emolumen	691,042,798.42		670,020,815.10
Perkhidmatan dan Bekalan	1,072,185,353.44		1,041,766,702.53
Aset	485,484,712.19		1,252,172,158.07
Pemberian dan Kenaan Bayaran Tetap	445,215,542.42		432,741,695.66
Perbelanjaan-Perbelanjaan Lain	237,223,927.47	2,931,152,333.94	288,754,815.01
Perbelanjaan Pembangunan			
Bayaran Balik Persekutuan	21,873,734.72		33,215,944.11
Pinjaman Persekutuan	279,242,184.86		128,373,158.21
Kumpulan Wang Negeri	713,870,214.18	1,014,986,133.76	912,322,219.94
Perbelanjaan Modal			
Pelaburan Deposit Tetap	4,200,000.00	4,200,000.00	(353,656,763.21)
Bayaran Balik Pinjaman			
Pinjaman Dalam Negeri	203,845,228.98		193,644,121.27
Pinjaman Luar Negeri	-		-
Bon Terbitan	568,915,200.00	772,760,428.98	193,644,121.27
Jumlah Bayaran	4,723,098,896.68		4,599,354,866.69
Tambahan/(Kurangan) Wangtunai	97,755,554.44		32,854,433.32
Wangtunai Pada 01 Januari		100,084,612.50	67,230,179.18
Tambah/(Kurang) Wangtunai		97,755,554.44	32,854,433.32
WANGTUNAI PADA 31 DISEMBER		197,840,166.94	100,084,612.50

Penyata Penerimaan dan Pembayaran ini hendaklah dibaca bersama dengan penyata dan nota yang dilampirkan

SHUI NGIET NGO
Bendahari Negeri Sabah

27 Februari 2015

DATUK PG. HASSANEL DATUK PG. HAJI MOHD. TAHIR
Setiausaha Tetap
Kementerian Kewangan Sabah

27 Februari 2015

PENYATA PRESTASI KEWANGAN
bagi tahun berakhir 31 Disember 2014

<u>Nota</u> 14	<u>2014</u> Anggaran <i>RM</i>	<u>2014</u> Sebenar <i>RM</i>	<u>2013</u> Sebenar <i>RM</i>
HASIL	4,994,109,180.00	4,924,809,710.56	4,570,427,214.30
<u>Tolak:</u>			
Belanja Mengurus	4,285,588,288.00	3,703,912,762.92	3,879,100,307.64
LEBIHAN HASIL	708,520,892.00	1,220,896,947.64	691,326,906.66
<u>Tolak:</u>			
Belanja Pembangunan	1,239,591,905.00	1,014,986,133.76	1,073,911,322.26
LEBIHAN / (KURANGAN) KESELURUHAN	(531,071,013.00)	205,910,813.88	(382,584,415.60)
DIBIAYAI OLEH:			
Pinjaman dan Bantuan Luar Negeri		1,313,318,763.00	146,224,971.00
Terimaan Balik Pinjaman dan Pelbagai Terimaan		73,123,310.46	76,611,742.42
Perubahan Tunai, Pelaburan dan Amanah		(1,180,531,259.58)	(605,421,129.02)
JUMLAH PEMBIAYAAN		205,910,813.88	(382,584,415.60)

Penyata Prestasi Kewangan ini hendaklah dibaca dengan penyata dan nota yang dilampirkan.

CHUI NGAT NGO
 Bendahari Negeri Sabah

27 Februari 2015

DATUK PG. HASSANEL DATUK PG. HAJI MOHD.TAHIR
 Setiausaha Tetap
 Kementerian Kewangan Sabah

27 Februari 2015

PENYATA AKAUN MEMORANDUM
pada 31 Disember 2014

<u>Penyata</u>	<u>Nota</u>	<u>2014</u>	<u>2013</u>
		RM	RM
MEMORANDUM ASET			
F1	PINJAMAN BOLEH DITUNTUT	1,044,121,426.90	1,038,203,013.06
F2	PELABURAN	6,136,238,044.31	6,119,592,690.46
MEMORANDUM LIABILITI			
G1	HUTANG AWAM	3,411,279,636.74	2,830,483,685.38

Penyata Akaun Memorandum ini hendaklah dibaca bersama dengan penyata dan nota yang dilampirkan.

CHAI NGIET NGO
Bendahari Negeri Sabah

27 Februari 2015

DATUK PG HASSANEL DATUK PG HJ MOHD TAHIR
Setiausaha Tetap
Kementerian Kewangan Sabah

27 Februari 2015

NOTA KEPADA PENYATA KEWANGAN NEGERI SABAH Bagi tahun berakhir 31 Disember 2014

(Nota ini merupakan sebahagian daripada Penyata Kewangan Negeri dan perlu dibaca bersama dengannya)

DASAR DAN KAEDAH PERAKAUNAN KERAJAAN NEGERI YANG PENTING

1. Dasar Perakaunan

Dasar Perakaunan adalah tertakluk kepada undang-undang dan peraturan yang berkaitan dengan pengurusan perakaunan dan kewangan Kerajaan Negeri.

2. Asas Perakaunan

Penyata Kewangan Negeri disediakan berasaskan tunai ubahsuai.

3. Kaedah Perakaunan

Kaedah Perakaunan Kerajaan Negeri adalah berasaskan kepada Perlembagaan Negeri, iaitu:-

- a. Segala hasil atau wang yang diperoleh atau diterima yang seumpamanya hendaklah dimasukkan ke dalam Kumpulan Wang Negeri Disatukan (Fasal 29 Perlembagaan Negeri); dan
- b. Tiada wang kecuali perbelanjaan liabiliti tertentu, boleh dikeluarkan dari Kumpulan Wang Negeri Disatukan melainkan diperuntukkan atau dibenarkan dengan cara lain oleh Dewan Undangan Negeri.

4. Pembentangan Penyata Kewangan Negeri

Penyata Kewangan yang disediakan adalah mengikut kehendak Akta Prosedur Kewangan 1957 (Disemak) Seksyen 16(1) seperti berikut:-

- a. Akaun Hasil Disatukan.
- b. Akaun Pinjaman Disatukan.
- c. Akaun Amanah Disatukan.

NOTA KEPADA PENYATA KEWANGAN NEGERI SABAH Bagi tahun berakhir 31 Disember 2014

(Nota ini merupakan sebahagian daripada Penyata Kewangan Negeri dan perlu dibaca bersama dengannya)

- d. Kumpulan Wang lain di bawah Seksyen 10.
- e. Akaun Memorandum yang terdiri daripada penyata aset dan liabiliti.

Persembahan Penyata Kewangan adalah selaras dengan format Penyata Kewangan Persekutuan.

5. Entiti Perakaunan

Entiti Perakaunan adalah terdiri daripada semua Kementerian dan Jabatan Kerajaan Negeri.

6. Tahun Kewangan

Tahun Kewangan adalah untuk suatu tempoh dua belas bulan yang berakhir 31 Disember setiap tahun seperti mana yang diperuntukkan oleh Akta Prosedur Kewangan 1957 (Disemak).

7. Urusniaga dalam Matawang Asing

Urusniaga dilaksanakan dalam matawang asing diakaunkan berdasarkan nilai setara dalam Ringgit Malaysia yang sebenar pada kadar pertukaran yang berkuatkuasa pada masa pertukaran dibuat. Urusniaga lain yang dilaksana dalam matawang asing diterjemahkan ke Ringgit Malaysia atas kadar piawai yang ditetapkan oleh Akauntan Negara. Keuntungan dan kerugian akibat terjemahan matawang asing diselaraskan kepada akaun hasil.

PENYATA KEDUDUKAN KEWANGAN

8. Wang Tunai

Wang Tunai adalah terdiri daripada Wang Tunai Dalam Tangan, Wang Tunai Dalam Perjalanan dan Wang Tunai Dalam Bank.

NOTA KEPADA PENYATA KEWANGAN NEGERI SABAH Bagi tahun berakhir 31 Disember 2014

(Nota ini merupakan sebahagian daripada Penyata Kewangan Negeri dan perlu dibaca bersama dengannya)

---

9. Pelaburan

Pelaburan yang dilaporkan di dalam Penyata Kedudukan Kewangan adalah pelaburan yang dibuat daripada lebihan Kumpulan Wang Disatukan. Pelaburan diambil kira pada nilai buku.

10. Akaun Hasil Disatukan

a. Akaun Hasil

Kutipan Hasil diakaunkan berdasarkan asas tunai dengan mengambil kira jumlah kasar hasil yang diterima.

b. Perbelanjaan Mengurus

Perbelanjaan Mengurus yang terdiri daripada perbelanjaan bagi maksud Liabiliti dan Bekalan adalah merupakan semua kenaan kepada peruntukan Anggaran bagi bayaran seperti berikut:-

- i. Gaji-gaji, barang-barang dan perkhidmatan;
- ii. Pindahan seperti caruman kepada Kumpulan Wang Pembangunan dan Kumpulan Wang Pinjaman; dan
- iii. Pemberian kepada Badan Berkanun dan Pihak Berkuasa Tempatan.

Perbelanjaan bagi Maksud Liabiliti terdiri daripada perbelanjaan yang dikenakan ke atas Kumpulan Wang Disatukan mengikut undang-undang Negeri.

11. Akaun Pinjaman Disatukan

Pinjaman yang diperolehi oleh Kerajaan Negeri adalah daripada Kerajaan Persekutuan di bawah undang-undang Negeri. Terimaan daripada pinjaman dipindah kepada Hasil

NOTA KEPADA PENYATA KEWANGAN NEGERI SABAH Bagi tahun berakhir 31 Disember 2014

(Nota ini merupakan sebahagian daripada Penyata Kewangan Negeri dan perlu dibaca bersama dengannya)

Pembangunan dan Hasil Disatukan bergantung kepada tujuan pinjaman tersebut. Hutang Awam seperti yang dilaporkan dalam Penyata Memorandum terdiri daripada baki belum selesai.

12. Akaun Amanah Disatukan

a. Kumpulan Wang Pembangunan

Ditubuhkan di bawah Akta Kumpulan Wang Pembangunan. Terimaan bagi kumpulan wang ini adalah terdiri daripada Pinjaman daripada Kerajaan Persekutuan, Caruman Negeri daripada Anggaran Perbekalan, Pemberian Persekutuan, Pemberian Balik (imbuan balik) daripada Kerajaan Persekutuan bagi projek-projek pembangunan dan bayaran balik pinjaman mengikut Seksyen 2(c) Akta Kumpulan Wang Pembangunan No.70 (1966). Perbelanjaan daripada Kumpulan Wang ini merangkumi perbelanjaan langsung pinjaman dan imbuhan balik.

b. Pelbagai Kumpulan Wang Amanah Kerajaan

Ditubuhkan mengikut peruntukan di bawah Seksyen 10 Akta Prosedur Kewangan 1957 (Disemak) bagi maksud tertentu selaras dengan Akta Prosedur Kewangan. Kumpulan wang ini bercorak Kumpulan Wang Pusingan yang diwujudkan daripada wang yang diluluskan oleh Dewan Undangan Negeri untuk dikeluarkan dari Kumpulan Wang Negeri Disatukan.

c. Akaun Kena Bayar

Akaun Kena Bayar merupakan jumlah yang dipertanggungkan oleh Kerajaan Negeri sehingga 31 Disember 2014 di mana bayarannya dibuat dalam bulan Januari tahun 2015.

NOTA KEPADA PENYATA KEWANGAN NEGERI SABAH **Bagi tahun berakhir 31 Disember 2014**

(Nota ini merupakan sebahagian daripada Penyata Kewangan Negeri dan perlu dibaca bersama dengannya)

---

d. Akaun Amanah Kumpulan Wang Khas

Ditubuhkan mengikut peruntukan di bawah Seksyen 9 Akta Prosedur Kewangan 1957 (Disemak). Kumpulan wang ini diamanahkan kepada Kerajaan untuk maksud tertentu dan dilaburkan dalam Simpanan Tetap.

e. Akaun Wang Amanah Pelbagai

Wang Amanah ini yang diamanahkan kepada Kerajaan bagi maksud tertentu dan Akaun Amanah ini akan ditutup sebaik sahaja maksudnya telah dicapai.

f. Wang Deposit

Akaun Wang Deposit mengakaunkan wang yang diterima khusus bagi sesuatu maksud di bawah undang-undang tertentu atau mengikut perjanjian dan wang yang diterima secara potongan daripada gaji kakitangan Kerajaan Negeri di bawah undang-undang tertentu atau mengikut arahan daripada Kementerian Kewangan Negeri. Wang yang diterima daripada orang awam akan dipegang untuk jangka masa tertentu dan akan dibayar kembali atau dijadikan hasil apabila ianya tidak dikehendaki lagi. Bagi wang yang diterima dari potongan gaji, ianya akan dibayar daripada Akaun Wang Deposit mengikut undang-undang tertentu atau arahan Kementerian Kewangan Negeri.

PENYATA PENERIMAAN DAN PEMBAYARAN WANG TUNAI

13. Penyata Penerimaan dan Pembayaran Wang Tunai

Semua penerimaan dan pembayaran wang tunai ditunjukkan dalam penyata ini. Terimaan wang tunai terdiri daripada terimaan hasil, pinjaman dan terimaan lain. Bayaran wang tunai terdiri daripada bayaran perbelanjaan mengurus, pembangunan, modal dan bayaran balik pinjaman.

NOTA KEPADA PENYATA KEWANGAN NEGERI SABAH Bagi tahun berakhir 31 Disember 2014

(Nota ini merupakan sebahagian daripada Penyata Kewangan Negeri dan perlu dibaca bersama dengannya)

PENYATA PRESTASI KEWANGAN

14. Penyata Prestasi Kewangan

Lebihan atau kurangan hasil keseluruhan berbanding jumlah perbelanjaan mengurus dan pembangunan serta sumber pembiayaannya menunjukkan kedudukan prestasi kewangan Kerajaan Negeri Sabah.

AKAUN MEMORANDUM

15. Akaun Memorandum - Aset

Perolehan Aset yang dikenakan kepada perbelanjaan mengurus dan pembangunan mengikut asas tunai, seperti pelaburan, hutang boleh dituntut dan tunggakan hasil tidak dilaporkan sebagai aset di dalam Penyata Kedudukan Kewangan.

a. Pinjaman Boleh Dituntut

Baki pinjaman diberi yang masih belum dibayar balik kepada Kerajaan dan boleh dituntut pembayarannya daripada peminjam.

b. Pelaburan

Pelaburan Kerajaan dalam Badan-badan Berkanun, Syarikat dan Agensi-agensi lain dikenakan kepada perbelanjaan mengurus dan perbelanjaan pembangunan.

NOTA KEPADA PENYATA KEWANGAN NEGERI SABAH Bagi tahun berakhir 31 Disember 2014

(Nota ini merupakan sebahagian daripada Penyata Kewangan Negeri dan perlu dibaca bersama dengannya)

---

16. Akaun Memorandum - Liabiliti

Baki hutang Kerajaan yang belum kena bayar tidak dilaporkan dalam Penyata Kedudukan Kewangan mengikut asas tunai, seperti Hutang Awam dan Jaminan Kerajaan.

a. Hutang Awam

Hutang Awam terdiri daripada baki hutang kepada Kerajaan Persekutuan yang belum selesai dan bon yang diterbitkan oleh Kerajaan.

17. Akaun Belum Terima

Akaun Belum Terima merupakan Tunggakan Hasil sejumlah RM462,859,503.16 yang sepatutnya diterima oleh kerajaan tetapi belum diterima.

www.audit.gov.my

JABATAN AUDIT NEGARA MALAYSIA

No. 15, Aras 1-5

Persiaran Perdana, Presint 2

62518 wilayah persekutuan Putrajaya